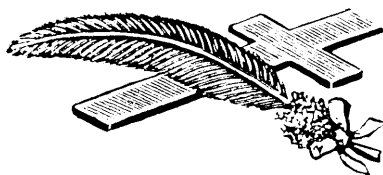

A VALLÁSSZABADSÁG A BAPTISTÁK

RÖVID TÖRTÉNELMI ÉS KÖZJOGI MEGVILÁGÍTÁSBAN

Írta:

SOMOGYI IMRE DR.

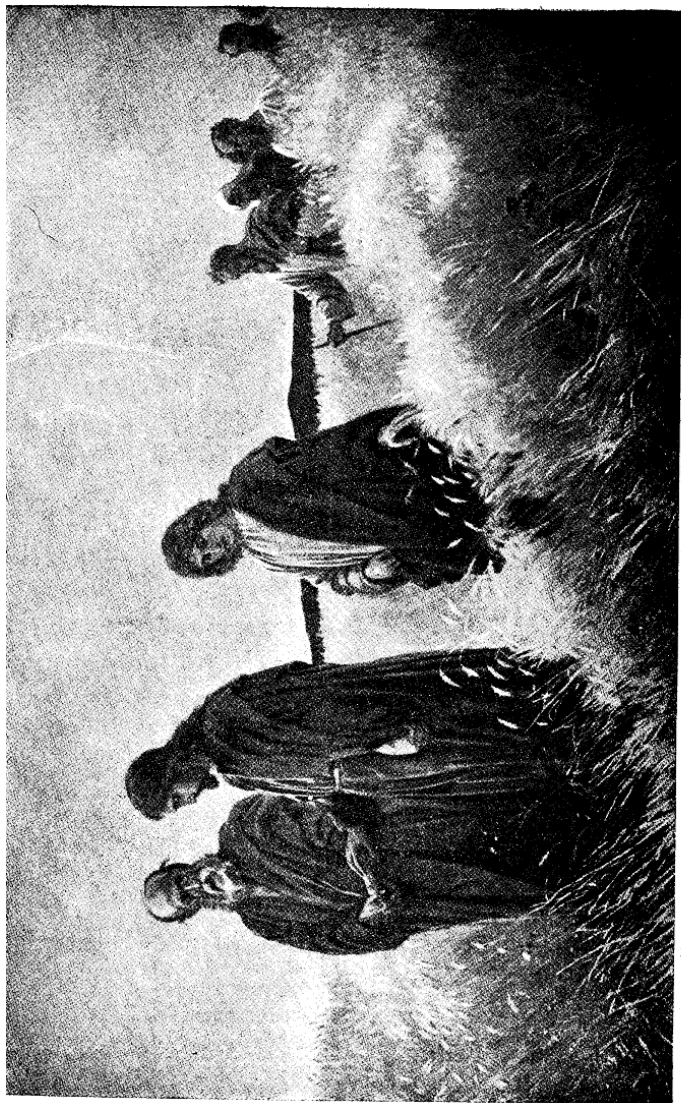
„MAGVETŐ” könyvkereskedés
Budapest, VIII., Kistemplom-u. 12.

*„De mindazok is, akik kegyesen akarnak élni Krisztus
Jézusban, üldöztetni fognak.”*

(Pál Timóth. II. 3, 12.)

*„Boldogok, akik háborúságot szenvednek az igazságért,
mert övék a mennyeknek országa.”*

(Máté ev. 5, 10.)

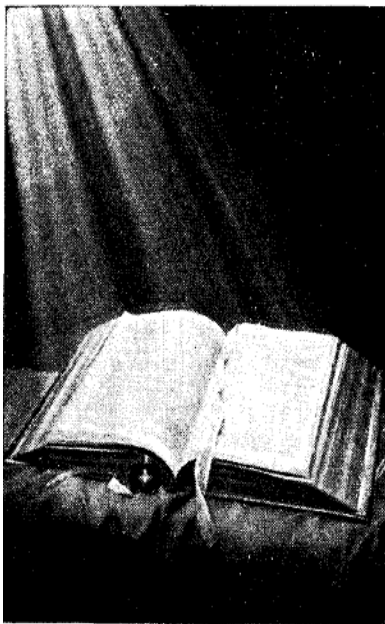
Jézus és tanítványai.

Úton a búzamezőkhöz...

I. A vallásszabadság bibliai eredete.

Az ember szabad akarata.

A vallásszabadság az emberiség közös kincse. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy egyik *legdrágább* kincse, mert tengernyi mártírvér az ára s bírása nélkül nagyon szegények és nyomorultak volnánk, A vallásszabadság elválaszthatatlan tartozéka az *emberi méltóságnak*, amelynek az Istentől nyert *szabad akarat* a fundamentuma.

Isten már a teremtésnél ezt monddotta az embernek: „A kert *minden* fájáról bátran egyél; de a jó és gonosz tudásának fájáról ne egyél..” (Móz. I. 2, 16-17.) Isten az embert tehát szabad akarattal ruházta fel, amely jogot és lehetőséget az „új teremtésekor sem vette el tőle, mondván: „Aki hisz és alámerítkezik, idevül: *aki* pedig nem hisz, *elkárhozik*.” (Márk 16, 16.) így találjuk meg a log.

kai összefüggést az ember szabad akarata és az Isten ítélete között, mert „nekünk mindnyájunknak meg kell je'ennünk a Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megjutalmaztassék aszerint, amiket a testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt,” (Kor. II. 5, 10.) A bölcs erre vonatkozólag így

elmélkedik: „Örvendezz ifjú a te ifjúságodban és vidámitson meg téged a te szíved a te ifjúságodnak idejében és járj a te szívednek útiban és szemeidnek látásaiban; de megtudd, hogy mindezekért az Isten téged ítéletre von!” (Prédikátor könyve 12, 1,)

Jézus kijelentése.

Az újszövetségi hívő számára *irányadó példát* találunk Jézus életében A lelkiismereti szabadság tiszteletben tartása és a vallásszabadság helyes gyakorlása tekintetében nem lehet mérvadóbb vélemény Jézus kijelentésénél Jtf Egy alkalommal a tanítványok azt tapasztalták, hogy egy előttük ismeretlen ember a Jézus nevével ördögöket üz, vagyis az apostolokéhoz hasonló munkát végez, noha nem követi őket. Tehát nem tartozott a társaságukba (gyülekezetükbe) s emiatt *eltiltották a missziótól* Amikor János apostol referál erről az Úr Jézusnak, ez így nyilatkozik: „*Ne tiltsátok el őt, mert senki sincs, aki csodát tesz az én nevemben és mindjárt gonoszul szólhatna felőlem. Aki nincs ellenünk, mellettünk van.*” (Márk 9, 38-40.)

Gyönyörű bizonyossága ez annak, hogy az Úr Jézus megszabta a létjogosultságát minden ember lelkiismereti szabadságának s egyben a szabad vallásgyakorlatnak, ami annyit jelent, hogy minden ember a saját meggyőződése szerint imádkozhat és szolgálhatja Istent. Mennyivel más, mennyivel nemesebb és fenköltebb gondolkodás ez a farizeusok és írástudók szűkkeblű és féltékeny gondolkodásánál, — akiknek minden igyekezete arra irányult, hogy Jézust, a számukra rivális „prófétát” *elnémítsák és megöljék.* (V. ö. Ján. 10, 31; Máté 26, 4.)

Jézus kijelentése nemcsak a zsidó ortodoxiától eltérő vallási tevékenység szabadságát biztosítja, hanem *félreérthetetlenül elismeri a keresztyén misszió részekre tagozódását, vagyis a nagy, Láthatatlan anyaszentegyház földi megosztottságát* Aminek természetes következménye, hogy egyedül üdvözítő egyház nincs. Nem az egyház nevében és érdemében, hanem a Jézus nevében és érdemében van az üdvösség. (V. ö. Filipp. 2, 9-10; Ap. csel. 4, 12.)

Gamaliel álláspontja.

A jeruzsálemi öskeresztyén gyülekezet ellen, röviddel Péter és János tanácsbeli kihallgatása után, a főpap és a

heródiánus szadduceusok fenyegető magatartást tanúsítottak s börtönbe vetették az apostolokat. Azokat azonban az Úr csodálatosan kivezette a börtönből, megmutatva nekik ismét szabadító kezének erejét. A főpap ennek következtében még nagyobb haragra gerjedt s poroszlókkal vezettette az apostolokat a szánhedrin elé, ahol kihallgatták őket, A kihallgatások után a tanács tagjai felháborodva követelték az apostolok halálát,

„Felkelvén azonban a tanácsban egy farizeus, névszerint Gamáliel, az egész nép előtt tisztelt törvén^udó, parancsolá, hogy egy kis időre vezessék ki az apostolokat. És monda azoknak: Izrael férfiai, vigyázzatok magatokra ez emberekkel szemben, mit akartok cselekedni! Mert ez időnek előtte felkelt Theudás, azt mondván, hogy ő valaki, kihez mintegy négyszáz embernyi tömeg csatlakozott; ő megöletett és mindnyájan, akik csak követték őt, elszórtak és semmivé lettek. Ezután felkelt ama Galileus Júdás az összeírás idején és sok népet maga után csábított; ez is elveszett; és mindazok, akik őt követték, szétszórtak. Mostanra nézve is mondom néktek, álljatok el ez emberektől és hagyjatok békét nékik, *mert ha emberektől van e tanács, vagy e dolog, semmivé lesz; ha pedig Istentől van, ti fel nem bonthatjátok azt; nehogy esetleg Isten ellen harcolóknak is találtassatok.*“ (Ap, csel, 5, 34—39.)

Gamáliel bölcs szavai lecsillapították a szenvedélyeket és a feldühödött tanácsstagok meglegedtek (!) az apostolok megveretésével s azután tiltó (!) rendelkezések kihirdetése után elbocsátották őket. Nem tartozik most ide az a szomorú tény, hogy ez a látszólagos türelem csak rövid ideig tartott és nemsokára bekövetkezett István diakónus agyonkövezése, Jakab apostol (János fivére) megöletése és az egész gyülekezet üldözése, *Gamálielnek, a kiváló egyházi és törvényszéki vezetőférfiúnak álláspontja messzevilágító fáklya marad számunkra az időknék végéig.* Gamáliel úgy is, mint vallásának őre, úgy is, mint hatósági személy, a legteljesebb toleranciának (türelmességnek) és a legtokéletesebb szabadságtiszteletnek adta tanújelét az apostolok esetében.

Pál apostol, a lelkiismereti szabadság előharcosa.

Az egyéni önállóságra és személyi szabadságra még a világnézeti és hitelvi azonosság esetén is szükségünk van. Valóságos megtestesítője ennek a felfogásnak, mint élet-

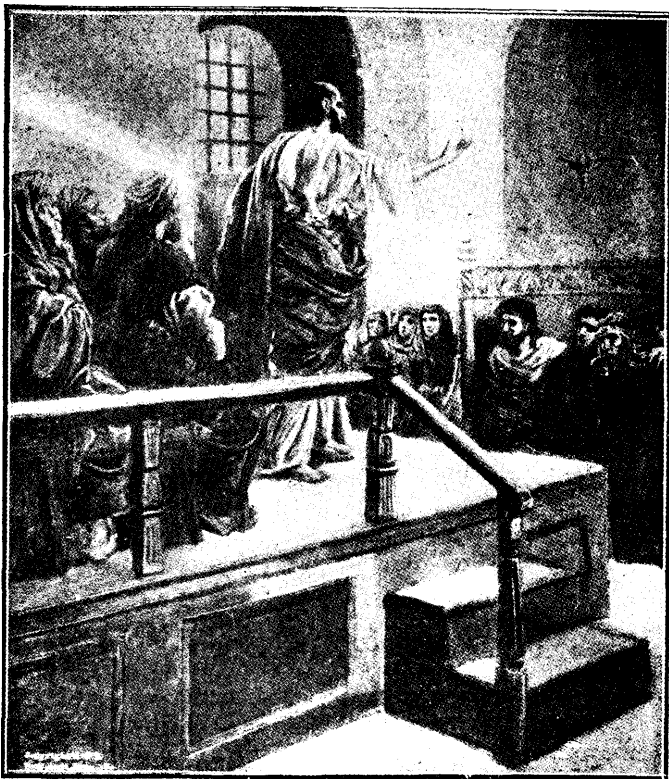
elvnek Pál apostol, akinek a lelkiismereti szabadság biztosítása terén hatalmas munkakör jutott osztályrészül. Úgy a zsidók, mint a pogányok között kifejtett tevékenységét.

1. A lelkiismeret kímélése. Harsányan hirdeti, hogy „ahol az Úrnak lelke, ott a szabadság“. (Kor. II. 3, 17.) A törvény igájának vonszolását a lélek szabad szárnyalásával cseréli fel s fáradhatatlanul magasztalja az isteni kegyelmet, amely ezt – hit által – lehetővé tette. Kíméli a *más* lelkiismeretét, amikor azt mondja: „Te kicsoda vagy, aki kárhóztatod a más szolgáját? Az ő tulajdon urának áll vagy esik. De meg fog állani, mert az Úr által képes, hogy megálljon.“ (Róm. 14, 4.) Kíméli a *saját lelkiismeretét* is, amikor így kiált fel: „Mert. miért kárhóztassa az én szabadságomat a más lelkiismerete? (Kor. I. 10, 29.) Szerinte a szeretetnek is csak a jó lelkiismerettel van isteni vonása (Tim. I. 1, 5.) s ezért gyakorolta magát abban, hogy Isten és emberek előtt egyaránt jó lelkiismerete legyen.

2. Az egyéni meggyőződés tisztelete. Egy alkalommal így ír: „A hitben erőtelent fogadjátok be, nem ítélgetvén vélekedéseit. – Aki eszik, ne vesse meg azt, aki nem eszik; és aki nem eszik, ne kárhóztassa azt, aki eszik. Mert az Isten befogadta őt. – Emez az egyik napot különbnek tartja a másiknál; amaz pedig minden napot egyformának tart. Ki-ki a maga értelme felől legyen meggyőződve. – Aki ügyel a napra, az Úrért ügyel, aki nem ügyel a napra, az Úrért nem ügyel. Aki eszik (t. i. húst), az Úrért eszik, mert hálákat ad az Istennek; és aki nem eszik, az Úrért nem eszik és hálákat ad az Istennek.“ (Róm. 14; 1, 3, 5, 6.) Pál tehát a napok megünneplése és az eledetek megválasztása tekintetében az egyéni meggyőződést helyezte előtérbe s annak tiszteletét mindenkitől – pro és kontra – megkövetelte. (Ezt annál is inkább tehette, mert ezek a kérdések nem üdvkérdések; a hitéletnek nem vezéreszméi, hanem csak mellékkérdései.) Pál e nézetét – isteni sugallatra – *érvényesítette minden irányban és vonatkozásban.*

Pál apostol valamikor, még mint Saul, keresztyén-üldöző volt. „Hithű”, buzgó zsidó lévén a farizeusok szerzetéből, istentiszteletet vélt cselekedni azáltal, hogy kergette és rabláncra fűzte a „másvallású” férfiakat és

nőket, Volt idő, hogy szavazatával némelyek halálos íté-
letéhez is hozzájárult. Életének e periódusára azonban

Pál apostol tanítás közben.

mindig szánakozva gondolt vissza, röstelve és szégyelve mindama vétkeit, melyekkel mások vallási meggyőződésén taposott. (Ap. csel, 22, 4; 26, 10.)

II. Nemzetközi és felekezeti törekvések a szabad vallásgyakorlat érdekében.

Történelmi visszpillantás.

Nem kívánok ez értekezés keretében hosszabb egyháztörténelmi fejtegetésbe bocsátkozni; nem részletezem az Úr Sionának szenvedéseit és megpróbáltatásait; csupán annak vázolására szorítok, hogy *a vallásszabadság útja tövises út volt mindenkor*. Nagy küzdelmek, kínos vajadások és mártíromságok előzték meg mindenütt a vallásszabadság elvi és gyakorlati érvényre jutását. Vegyünk elő néhány példát.

a) *A római világbirodalomban az n hatalmi rendszer, mely Kr. u. 19-ben és 51-ben kiüldözte Rómából a zsidókat, — csakhamar üldözni kezdte a keresztyéneket is. A vérszomjas Néro kezdte az üldözést 64-ben; Domitian, Trajan és Decius császárok folytatták; Diocletian pedig tervszerű kiirtását határozta el a keresztyéneknek. Ez a császár 303-ban rendeletet adott ki, melynek értelmében minden keresztyén könyv elégetendő volt; a keresztyének elvesztették hivatalukat és rangjukat; a keresztyén rabszolgák felszabadítása megszűnt; a keresztyén lelkészek és hívek kínzással is kényszeríthetők voltak a pogány áldozat-bemutatásra. Az egyre szaporodó vértanúk vére dúsan termővé tette ugyan a missziómézőt, de a tüzzel-vassal folyó üldözések mégis sok buzgó lelket megtántorítottak. Az üldözöttek védekezése imában és bizonyágtételben merült ki, ez a védekezés azonban fegyvernél is hatásosabbnak bizonyult,*

A római császárok közül I. Konstantin volt az, aki elődeinek kegyetlen magatartásával szakítva, a birodalom területén (312-ben) az elítélt keresztyéneknek *amnesztiát* adott, majd a következő évben *vallásszabadságot* proklamált. Ő ugyan megmaradt „pontifex maximus”-nak (po-

gány főpapnak) és csak halála előtt keresztelkedett meg, de cselekedete, mellyel a szabad vallásgyakorlatot biztosította, államférfi bölcseségre vall. Más lapra tartozik

Óskeresztyén hívő a rómaiak fogságában.

aztán annak az elbírálása, hogy e jótékony intézkedésére mily mértékben volt kártékony befolyással az egyházi ügyekbe való személyes, hívatlan beavatkozása.

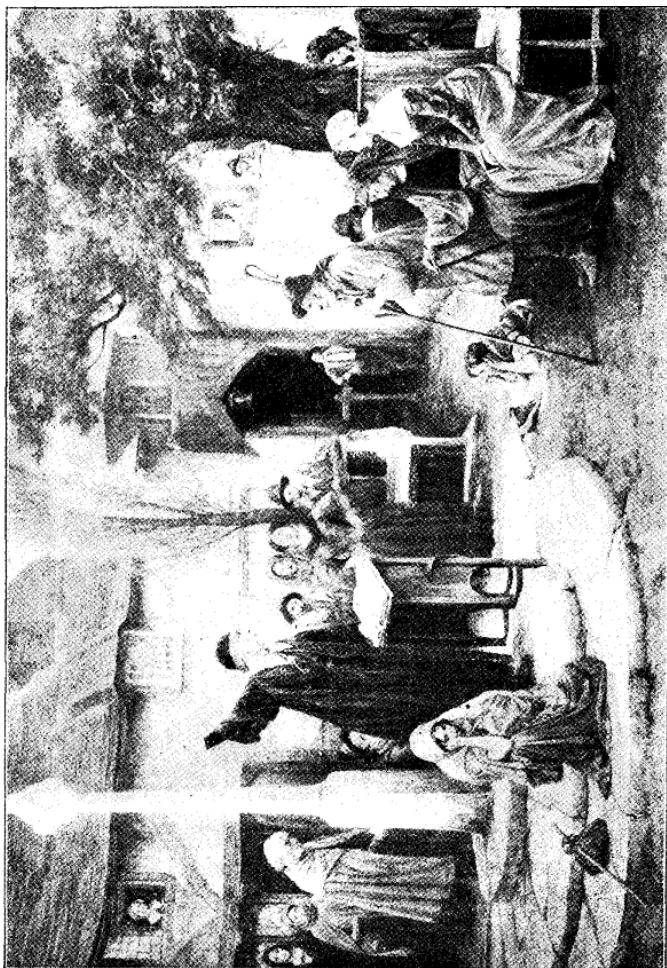
Luther.

b) Németországban, a lutheri reformáció hazájába 1529-ben a speyeri országgyűlés szigorúan éeltiltotta az új hitelvek terjesztését, ami ellen az « új hit » követői erélyesen és egységesen *protestáltak* (tiltakoztak); innét ered a „protestáns” szó. A protestánsok 1530-ban V. Károly császár elé

terjesztették hitvallomásuk szövegét („ágostai hitvallás”), de a császár ezt elutasította. A helyzet annyira elmérgesedett, hogy a Luther mellé állott fejedelmek és főurak, valamint a pápa befolyása alatt álló császári udvar között formális harcokra került a sor, úgy, hogy e vallási elnyomatásból származó polgárháború, – egyéb, a zűrzavarban keletkezett felfordulásokkal együtt, – hosszú éveken át valóságos hadszíntérré változtatta az országot. Végre 1555-ben létrejött az *augsburgi béke*, mely a protestánsoknak teljes vallásszabadságot adott.

c) *Angliában* — mely Skócia önállósága és az írkérdés megoldatlansága miatt ekkor még nem képezett szoros államegységet — VIII. Henrik király személyi és politikai okokból, 1535-ben rendkívül hevesen lépett fel úgy a katolikusok, mint az anabaptisták ellen. VIII. Henrik, bár a katolikus egyház tagja volt, a szerzetesek vagyonát elkoboztatta, az anabaptisták (helyesebben baptisták) vezetőit pedig máglyára hurcoltatta. 1539-ben olyan rendeletet adott ki, amely szöges ellentétben állott a szerzetesekkel szemben addig elfoglalt álláspontjával: fejvesztés terhe mellett tilos volt a misének, az ostya át-lényegülnének (transzsubstantiatio), a papi nőtlenségnek (coelibatus) és a szerzetesi fogadalomnak tagadása.

VIII. Henrik leánya, Mária, aki atyját és fivérét követte a trónon, annyira elfogult katolikus volt, hogy uralkodása alatt a protestáns keresztyének közül 279 embert kivégeztetett. Talán ennek a szörnyű vérengzésnek is volt a reakciója, hogy VIII. Henrik másik leánya, Erzsébet, – akit a pápa törvénytelen gyermeknek nyilvánított, – féktelen bosszúvágyából 200 katolikus papot ítelt halálra s minden tekintetben az anglikán egyháznak

Utcai biblíamagyarázat Angliában, a Tudor-dinasztia idejében.

igyekezett kedvezni. Az anglikánokon kívül minden más vallású polgár hátrányos helyzetbe került. A nem egyszer véres kimenetelű vallási súrlódások csak a XIX. század elején, a katolikusok emancipációjával értek véget.

d) *Franciaországban* a protestánsok ellen I. Ferenc lépett fel először igen energikusan. Kezdetét vette a francia protestánsok — az u. n. *hugenották* (ejtsd: ügenották) — élet-halál harca, mely 1540-től 1610-ig tartott. El lehet képzelni, hogy mennyi vér és könny hullott e 70 esztendő alatt; a hatalom birtokosainak makacs ellenállása mennyi emberáldozatot követelt; hitbéli meggyőződéséért mily sok család vált földönfutóvá; mi mindennek kellett történnie addig, míg a Krisztus jámbor követőiből elszánt, fegyveres guerilla-csapatok képződtek . . . A hugenották fegyveres felkelésére a közvetlen okot az u. n. *Szent Bertalan-éjszakája* szolgáltatta, amikor Medici Katalin rendezésében a katolikusok Párisban megölték Coligny generálist, a hugenották vezérét és még 3000 hugenottát. A vidéki áldozatok száma meghaladta a tízezret.

Az uralkodó ház, vagyis a pápa hívei és a hugenották között dúló több évtizedes háborúskodás közben, 1598-ban IV. Henrik kiadta ugyan a türelmi rendeletet („nantesi edictum“), mely a protestánsok szabad vallásgyakorlatát lehetővé tette, mindazonáltal a hugenották harcai csak később ültek el s a teljes vallásszabadságot XIII. Lajosnak 1628-ban kiadott rendelete biztosította.

Megemlítem még a *spanyolországi inkvizíciót*, mely 1480-tól (I.) Izabella királynő haláláig, 1504-ig tartott hol vérengzőbb, hol enyhébb formában, ami a vallási türelmetlenségnek s a krisztusi szeretet megcsúfolásának örökké gyászos — minden jobbérzésű katolikus által is elítélt — példája marad.

A *magyarországi* eseményekkel, melyek a vallásszabadságért folytatott küzdelmekre vonatkoznak, külön fejezetben fogok foglalkozni.

Az Evangéliumi Világszövetség (Alliance) tevékenysége.

Az európai országokban — a reformációi és ellenreformációi mozgalmak keresztttüzében — lassan, fokozatosan mindinkább tért hódított a higgadtabb, tárgyilagosabb gondolkodás, amit nyomon követett a humanizmus (emberiesség) nagyszerű elvének terjedése és gyakorlati ki-jegecesedése. A különböző országokban élő, más-más nevezetű, de egy Krisztust követő keresztyének lelki kö-

zösszegré való törekvése s egymással való érintkezése létrehozott a többek között egy olyan szervezetet, melynek a testvéri viszony ápolása, az imaélet fejlesztése mellett *főcélja a vallásszabadság védelme s a vallási üldözések megszüntetése*. Ez az alakulat az Evangéliumi Világszövetség (World's Evangelical Alliance), mely 1846-ban Londonban jött létre egy nagy világkonferencián, melyen 800 kiküldött vett részt sok országból. E mozgalom fejlődésével a vallásszabadság védelme kilépett helyi kereteiből s nemzetközi és felekezeti jellegével *egyetemessé* vált. Az Alliance (ejtsd: Alliánsz) tevékenységéről *Gooch H.*, Martyn londoni főtitkár a következőket mondja:

„A szerényen elültetett palánta, amelyről a tények fényében elmondhatjuk, hogy Isten plántálása volt, fává növekedett, mely mély gyökeret vert minden országban és ágait kiterjesztette az egész művelt világra. Van-e hely, ahol az Evangéliumi Világ-Alliance neve ismeretlen? Van-e ország, amely nem érezte meg a hatását a keresztyén egységre, a vallásszabadságra, az üldözött, vagy szenvedő keresztyének sorsának enyhítésére, a direkt evangélizáló munkára való törekvéseinek? *Oroszországban* és más országokban még a börtönök is megnyiták az Alliance apostoli lelkű munkásainak a szolgálatai előtt és úgy a vallási elnyomtatás, mint a vallásszabadság napjaiban az Alliance pénze, imádsága és befolyása volt az eszköz a stundisták és mások felségítésére- De nemcsak Oroszország, hanem Euro'pa majdnem valamennyi országa, sőt még azon túl is nem egy ország tanúja volt azoknak a csendes és fitogtatás nélküli, de kitartó törekvéseknek, amelyeket az Evangéliumi Alliance kifejtett ilyen és más irányban. Néha a brit szervezet maga lépett akcióba, más- kor a többi európai és az északamerikai ágakkal karöltve.

Példákkal szolgálhatunk, hogy az Evangéliumi Alliance hogyan fogta pártját a különböző országokban az üldözött keresztyéneknek. *Itáliában* az inkvizíció még fennállott 1849-ben és később is. Dr. Greymonat Toscanában és mások börtönt és kínzásokat szenvedtek. Az Alliance egy küldöttsége volt az, élén Roden lorddal, amely kiszabadításukat keresztülvitte s amely siettetta a toscanai és nápolyi zsarnokságok bukását.

Későbbben a keleti ortodox egyház, a cári uralom alatt üldözést indított a 160.000 evangélikus keresztyén ellen a balti tartományokban s megfosztotta őket minden vallási szabadságtól. Az Evangéliumi Alliance ekkor egy határozott felhívást intézett a cárhoz és az üldözött egyházak vallásszabadsága biztosítottatott. Ma az Alliance éppen olyan éber és tevékeny, mint a múltban és nem sajnál semmi fáradságot, hogy befolyását és segítő erejét latba vesse, ahol csak szükség van rá.

Spanyolországban gyakran volt szükség az Alliance segítségére és azt sohasem kérték hiába. Matamorost és másokat hosszas gályarabságra ítélték. Az Alliance sietett segítségükre. Tíz országnak huszonöt képviselője ment deputációba Madridba. Az eredmény az lett, hogy a foglyokat szabadon bocsátották

és a szörnyű ítéleteket megsemmisítették. Később mikor Izabella bukása megnyitotta az ajtót Spanyolországban az evangéliumhirdetés előtt, de az alkalmat egy evangéliumi szervezet sem tudta felhasználni, akkor az Alliance volt az, mely az első evangélikus csapatot elküldte a spanyol félszigetre, Krisztust prédikálni. Ma a Spanyol Evangéliumi Alliance foglalja össze a Krisztusért munkálkodó evangéliumi erőket Spanyolországban. Az örmények és európai Törökország, meg Kisázsia egyéb keresztyénei az Alliance nem lohadó érdeklődését és kézzelfogható segítségét is élvezik. Legújabbban különböző, ebben a krisztusi munkában közvetlenül érdekelt szervezetekkel karöltve fejt ki tevékenységet az Alliance az ő felsej ítétsükre. Sokkal többet is lehetne mondani, de talán elég ennyire is rámutatni ahhoz, hogy nyilvánvalóvá legyen az Alliancenak ezen irányában való gyakorlati munkája.“

A Magyar Evangéliumi Szövetség (Alliance), — mely előzőleg mint az Evangéliumi Világszövetség magyar előkészítőbizottsága működött, - 1936. május 18-án Budapesten véglegesen megalakult. Képünkön az alakuló közgyűlés résztvevőinek egy csoportja látható.

Az Alliance magyar ága („Magyar Evangéliumi Szövetség“) — melynek az elnöke evangélikus, az ügyvezető al-elnöke református, a főtitkára baptista és a főpénztárosa az Üdvhadsereg tisztje — szintén bekapcsolódott ez áldásos misszióba s a hazai viszonyokhoz képest igyekszik hivatásának megfelelni.

A szabadság eszménye.

Ha mi a szabadságról beszélünk, vagy írunk, e szabadság alatt sohasem értünk *szabadosságot* Számunkra a szabadság egy olyan fogalom, mely kifejezi a gondolatnak szóval vagy írásban való közlését, tehát felöleli a szólásnak, a gyülekezésnek és a sajtónak szabadságát, de mindenkor a *tisztesség*, a *rend* és a *jóizlés* határain belül. Vallási téren e határokon belül a szabadság nem tűr korlátokat.

A vallásszabadság csak akkor teljes, ha az minden irányban érvényesül. Ha az egyháztörténet lapjain foltot képeznek a római katolikus egyház inkvizíciós elnyomásai, épp úgy foltot képeznek azok az események, amikor Angliában az anglikánusok kirekesztették a közhivatalokból a katolikusokat, vagy amikor a magyar lutheránusok üldözték a szakramentáriusokat (kálvinistákat) és a baptistákat.

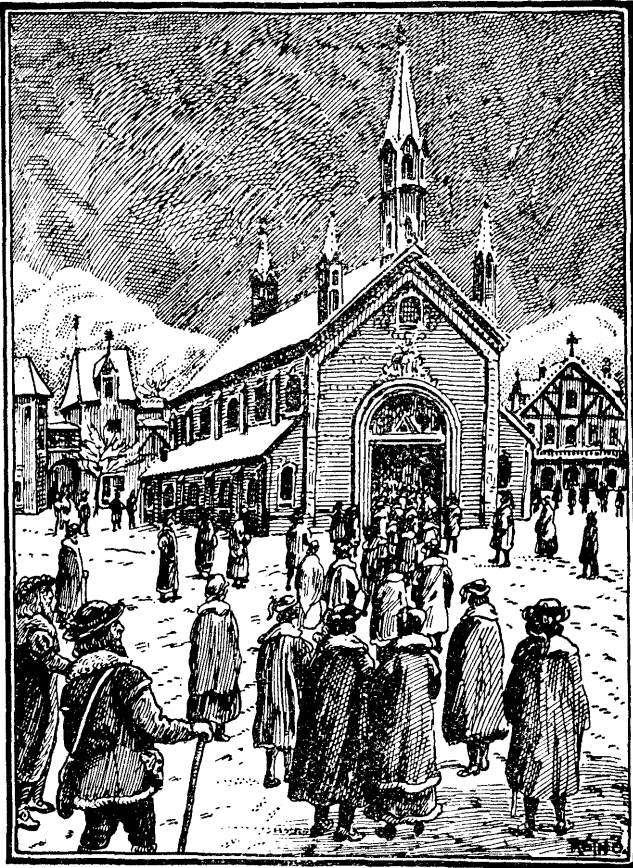
A kétféle fegyver.

Elvek ellen csak elvi harcot ismerhetünk el Minden erőszakos elnyomást helytelenítünk. Tudjuk, hogy vannak szélsőségek, melyek kihívják maguk ellen a legélesebb kritikát, de az erőszak eszközeit ezekkel szemben is mellőzni kell,

mert a harag fegyverei megszenteltelik az imádkozó kezeket. Az élethez való egyforma jogunk személyileg és felekezetiileg: azonos, E jogot csak a vallásszabadság rovására vitathatjuk, *Knight* skót lelkészről hallottam a következő szép és találó szavakat: „*A felekezetek, hitvallások csak horizontális különbségek. Isten szerezete egy függőleges metszete annak a világosságnak, mely minden lépcsőfokot átszel és megvilágítja a legsőbb fokon lévőt is.*”

Csak vak elfogultság vagy önző érdek vezetheti azokat, akik a lelkiismereti szabadság – s így a vallásszabadság – érvényesülése elé mesterséges akadályokat emelnek. Egy jeles magyar publicista, aki a róm, kath, egyháznak világviszonylatban is””egyik legkiválóbb jogásza – Tápay-Szabó László dr, – írja egy cikkében: „*A vallás mindenkinek szent tulajdona; hogy ehhez hogyan lehet, hogyan szabad hozzányúlni, azt sohasem bírtam megérteni.*” Ez a korunkbeli, emelkedett szellemű megnyilatkozás teljesen fedi az egykori nemes magyar főúrnak, Báthori Istvánnak nagyszerű meghatározását: „*Az*

ember lelkiismeretén uralkodni annyit tesz, mint az Isten szövetségládájába betörni.»

A zürichi nép Zwingli meghallgatására megy a templomba.

Amint a legtöbbször keserves reakciót szül minden olyan akció, mely bizonyos emberi jogok kivívása érdekében durva eszközöket és módszereket vesz igénybe, épp úgy vaskosan tévednek azok az állami vagy egyházi vezetőemberek, akik az emberi jog és szabadság korlátozásában és zsarnoki elnyomásában vélik látni a maguk hatalmának fennmaradását és biztosítását. Lónyay Menyhért írja 1866-ban: „A hitnek és a szabadságnak nincsen erősebb előmozdító eszköze, mint az elnyomás.”

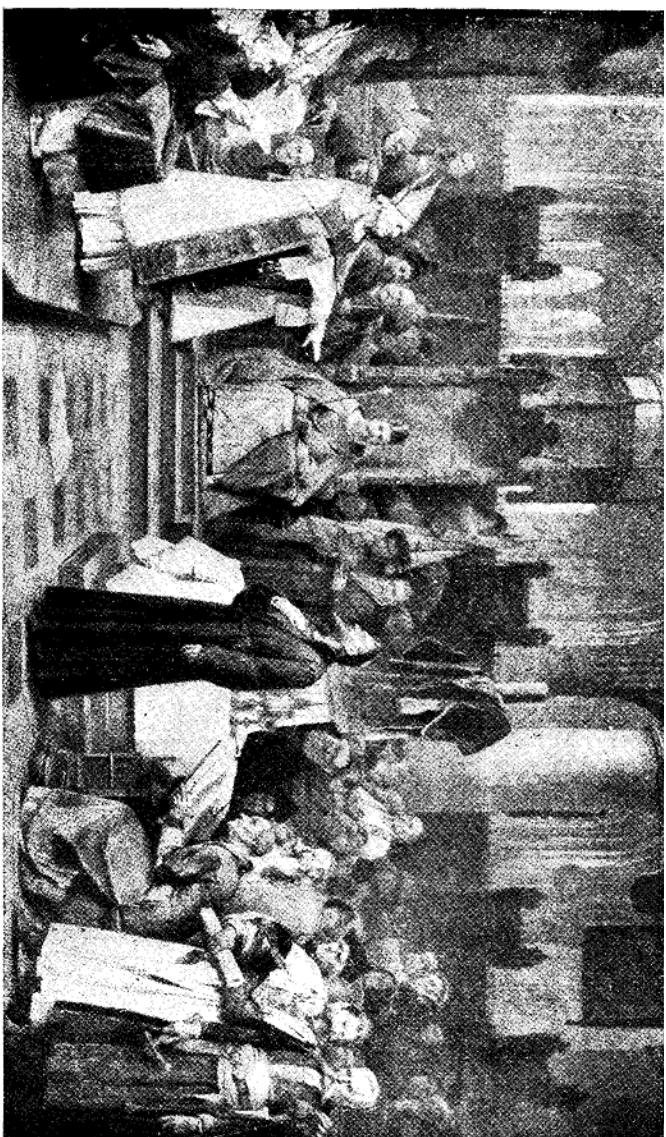
III. A vallásszabadság Magyarország történetében.

A mohácsi vész előtt.

A reformáció előtti időben hazánkban teljes volt a római egyház hegemoniája. Ezért ekkor még nem alakulhatott ki hazánkban szerves egyházi, vagy társadalmi mozgalom a vallás szabad gyakorlata érdekében, – bár már az árpádházi s vegyesházi királyok korában is találkoztunk olyan vallási törekvésekkel, melyek az uralkodó római egyház szellemétől és gyakorlatától eltérő hitélet kialakítását célozták. Ilyen törekvések voltak a bogumilok, a patarénusok, a waldiak és a husziták mozgalmai, egyéb, jelentéktelenebb mozgalmakkal. Ezek között találunk *bemerítő* csoportokat is. Mindezen mozgalmakkal szemben mindenkor érvényesült a pápai udvar befolyása, ami rendszerint véres elnyomásokat és megtorlásoké vont maga után. Bernardino János ferences szerzetesnek és Márkái (Szent) Jakabnak magyarországi inkvizítor-szerepe történelmi tény.

Az 1437-iki Kardos János-féle erdélyi parasztlázadásnak is megvoltak a vallási vonatkozásai, amit a kolozsmonostori konvent tárgysorozata és a *papi inkvizítorok* akciója bizonyítanak. Budai Nagy Antal felkelő vezér határozottan „kelyhes“ (huszita) volt.

Amint az 1384-ben meghalt Wycleff Jánost tartja a történelem Anglia előreformátorának, úgy a reformáció előző időkben Középeurópa legkomolyabb evangéliumi mozgalmát Husz János prágai teológiai magister működése s vértanúhalála hívta életre. Husz bibliás tanainak Cseh- és Morvaországban sok követője támadt, mire a Rómával Összejátszó Zsigmond király a konstanzi zsinatra küldötte, menlevelet adván neki. Huszt azonban Konstanzban csellel elfogták, bebörtönözték, több-

Husz Janost eretnékséggel vádolják a konstanzi zsinat előtt. (1415.)

szőri kihallgatás után halálra ítélték és 1415. július 6-án máglyán elégették. Fenséges nyugalommal nézett szembe a halállal. Húsz hívei később az elnyomó Zsigmond ellen fegyveresen felkeltek s a vallási vitáktól kísért u. n. „*huszita háború*“ 17 éven keresztül váltakozó szerencsével folytatódott. Ez idő alatt hazánkban is sok „cseh-morva atyafi” telepedett le s mivel a német-római császári címet viselő Zsigmondnak imperiuma ide is kiterjedt, Felsőmagyarország vármegyéiben formális ütközeteket vívtak a huszita hívők a császár seregeivel.

Húsz és követőinek magyarországi hatására jellemző, hogy az *első magyar bibliafordítást* (1436) Tamás és Bálint huszita érzelmű szerzetesek készítették.

A huszita és egyéb, ehhez hasonló mozgalmak — az üldözések és elszigeteltségek ellenére — évtizedekre konzerválták hazánkban az evangéliumi gondolatokat és érzelmeket, melyek olykor-olykor újabb erőt és tért nyertek. Természetesen, az egész országot átfogó, jelentősebb lelkimozgalom csak a reformációval vette kezdetét, de adatok vannak arról is, hogy már 1503-ban zsinatot tartottak az „evangéliumi hitet vallók” és II. Ulászlótól vallásuk megerősítését kérték. Ulászló („Dobzse László”) azonban közömbös maradt e kérdésben úgy, mint más kérdésekben, . . .

Luther tanai elég gyorsan eljutottak Magyarországra, bár csak lassan hódítottak tért. Eleinte csupán a német és más nemzetiségű lakosságból csatlakoztak az „új hit”-hez, később a magyarság soraiból is sokan elfogadták Luther tanításait. Persze, az újhítűeknek csak bujkálva lehetett összejönni; csak később, amikor egyes főurak is csatlakoztak a mozgalomhoz, nyert az ügy nagyobb szabadságot. Róma nyomása azonban hamar érvényesült. Két törvény született meg egymásután — a fanatizált magyar nemesség örök szegényére: — *a budai országgyűlés 1523-ban fej- és jószágvesztésre ítélte a lutheránusokat; a rákosi országgyűlés 1525-ben pedig megégetését rendelte el az újhítűeknek.* Ezeknek a szörnyű törvényeknek szigorú végrehajtását II. Lajos, a tragikusvégű király szorgalmazni kezdte ugyan, de az 1526-iki gyászos mohácsi csata gátat emelt a vérbosszú elé,

A török hódoltság alatt.

Szulejmán győztes hada megszállta az ország egy részét s a mohácsi csata után 15 évvel Buda is elesett.

Az ország három részre szakadt; két uralkodó: Ferdinánd és Zápolya János versengett egymással; a török szultán a meghódított területeken sarcot szedett s ez a hadiállapot 1526-tól — többé-kevésbé a törökök fölényével — Szigetvár ostromáig (1566) tartott, ahol Szulejmán elesett Utóda II. SzeUm lett, akinek uralkodása alatt a török hódítás megrekedt,

A török hódoltság ideje s a Habsburg-házbeli Ferdinánd király és császár uralma alatt levő területen tovább érvényesült a római befolyás (Pozsonyban 1525-ben két anabaptista volt szerzetest megégettek); *a vallásszabadság eszméje Erdélyben, az időközben teljesen elszakadt országrészben talált csak* — a római egyháztól való végleges elszakadása — lassú folyamat volt: *1545-ben, az erdői zsinaton mondot-*

ták ki a különválást. A megerősödött lutheri mozgalom, sajnos, önző célokat kezdett szolgálni; az 1548-iki országgyűlés büntetendő eretnekségnek nyilvánította az anabaptizmust és a sacramentarizmust (utóbbiak zwingliánusok és kálvinisták). Az 1553-iki országgyűlés (7. t. c.) már enyhébb rendelkezéseket tartalmaz; csupán a „régí hit” védelmére szorítkozik.

A különböző kormányzat s a népi hangulat szertelen változásokat mutat ebben az időben. Németországban akkor kezdtek gyümölcsét élvezni az 1555-iki augsburgi (ágostai) vallási békének, ugyanakkor (1556) a pozsonyi országgyűlés az anabaptistáknak az országból való kiűzetését határozza el; a kolozsvári országgyűlés pedig a katolikusok ellen hoz szigorú rendszabályokat. Végre, *1557-ben a tordai országgyűlés megalkotja a vallássza-*

badságról szóló törvényt, melynek artikulusai nem a leg-tökéletesebbek, de mégis ideális alapját vetették meg a lelkiismereti szabadságnak. Ez volt a világon az első vallásszabadsági törvény, mely a híres nantesi edictumot (Franciaország) 41 évvel megelőzte.

Sajnos, sok törvény csak írott malaszt maradt annak végrehajtása nélkül. Nehéz ítéletet mondani a messzi múlttól, mert nem tudjuk mérlegelni az akkori körülményeket. Mindazáltal végtelenül elszomorító, hogy magyar emberek – vallási kérdésekben — nem egyszer vették igénybe egymás ellen a császári, fejedelmi hatalmat, vagy a tökök segítségét. Azután a változó idővel változtak az emberek és a törvények is . . .

1558-ban Ferdinánd az ország nyugati részében ismételtelen rendeletet ad ki a kálvinisták ellen; sok kálvinista lelkész fogságot szenved; a kálvinisták később szenvedélyesen fordultak szembe a terjeszkedő unitárizmus-sal. Az unitáriusok (vagy antitrinitáriusok = szentháromságtagadók) egyik vitaszónokát, Alvinczi Györgyöt kivégeztetik (1574), Dávid Ferenc püspököt börtönbe vetik (1579), ahol meghal. Az unitáriusok ellen a felsőmagyarországi lutheránusok is állást foglaltak, nemkülönben az anabaptisták ellen. Viszont Erdélyben akkor, amikor János Zsigmond fejedelem szimpatizál az unitáriusokkal, s Dávid Ferencék vitték a főszerepet, a fejedelem sajtó-cenzurát rendelt el. Az 1570-iki medgyesi országgyűlés kerekén eltiltotta a hitújításokat. Úgy vélem, hogy ez állásfoglalásoknál és intézkedéseknél nagy szerepe volt a hatalom és a dicsőség féltésének. Pedig Krisztus nem törekedett arra, hogy az emberektől dicsőséget vegyen. (Ján, 5, 41.) Tanítványait sem tanította arra, hogy őt vagy országát karddal bosszulják meg. (Máté 26, 52.)

Az ellenreformáció kora.

Az ellenreformáció voltaképpen Bajorországban kezdődött (1563), ahol V. Albert keményen fellépett a protestánsok ellen és célul tűzte ki a katolikus egyház restaurációját. Csakhamar fölülkerekedett az a nézet, hogy főleg *hitviták* és *elvi meggyőzés* útján kell visszahódítani a lelkeket. Egy bajor püspök rövidesen ezreket nyert meg a protestánsok soraiból. A mozgalom áterjedt Ausztriára, Csehországra, Magyarországra és más országokra is.

A Habsburg-uralom igen kedvezett hazánkban az ellenreformációnak, melynek gyökérszálai a tridenti zsinathoz (1545—1563) nyúltak vissza. A jezsuiták („Jézus társasági” szerzetesek) hamarosan előtérbe nyomultak és az ellenreformáció élén jártak. Hazánkban a protestáns származású *Pázmány* Péter bíbornok (1570—1637) volt az ellenreformáció spiritus rectora, aki kiváló hitszónok és vitázó volt. Munkája határozottan gyengítette a reformáció frontját.

Az ellenreformáció sok évtizedes tevékenysége a meggyőződéses protestánsokat lelkiileg jobban összeforrasztotta és siettetta a végleges különválást.

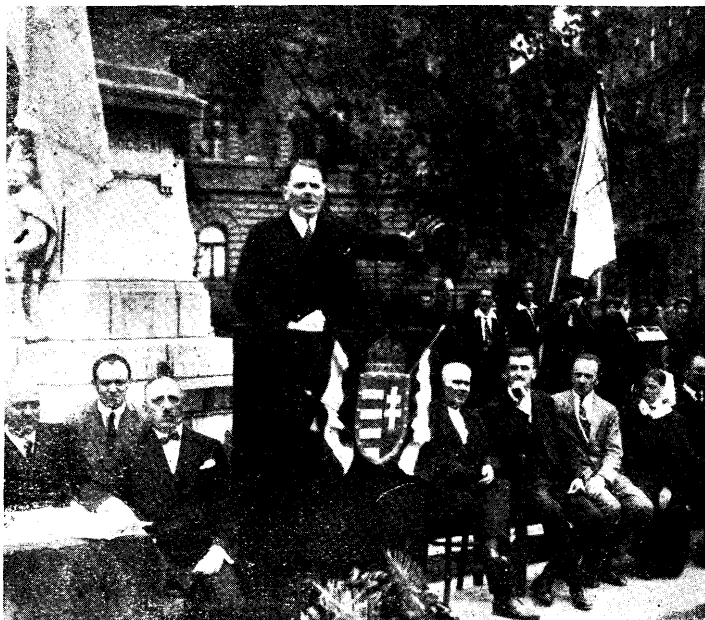
A bécsi béke.

Mint tikkadt földre az üdítő nyári eső, úgy hatott 1564-ben Miksának, a római birodalom császárnak és Magyarország királyának trónralépte. Az evangéliumi (reformált) gyülekezetek üldöztetését és ezzel az ádáz testvérharcokat is megszüntette és az ellentétek kiegyenlítésén fáradozott nem kevés sikerrel. De midőn az 1576-ik évben Miksa fia, *Rudolf* lépett trónra, az evangéliumi keresztényekre megint csaknem 30 éven át tartó szomorú korszak következett. Napirenden voltak a száműzetések, bebörtönzések és keréketörések ..

A gyűlöletnek és elvakultságnak non plus ultráját szolgáltatva különösen Basta, a Rudolf által Erdélybe küldött nyers és erőszakos (olasz) vezér, ki megtiltotta a protestáns istentiszteletek tartását, bezáratta a templomokat és hozzáfogott az ige prédikátorainak kiirtásához. A mindjobban lángoló gyűlölettüzre és a szenvedések máglyatüzére egyaránt olajként hatott az a törvénycikk, amit Rudolf az 1604-iki pozsonyi országgyűlés beleegyezése nélkül adott ki, melynek nevezetes 22-ik artikulusa valóságos zsákmányul dobta oda a protestánsokat ellenségeiknek lábaihoz.

Erdély egyik főura, később fejedelme, *Bocskai* István élére áll az elkeseredésében felkelő népek s a Krisztusnak benne égő szerelmétől szorongatva, megindul sereget toborozni. Zászlóin ez a bibliai felirat díszlett: „*Halsten velünk, kicsoda ellenünk?*” Basta zsoldos generális verebéséget szenvedve, menekülni kénytelen s az országban helyreáll a rend és a békesség. Ezt a győzelmet pecséd-

telte meg az ú. n. „bécsi béke“ (1606), amit Rudolf és Bocskai kötöttek meg s ami a nagyobb protestáns közösségeknek szabadságot biztosított, Nem általános vallási szabadság volt ez, de mégis nagy haladást jelentett ezen a téren.

Alliance-ünnepély 1929-ben Budapesten a Bocskai-szobornál, a bécsi béke emlékére. Somogyi Imre dr. innapi beszédet mond.

Itt jegyezzük meg, hogy Genfben egy világhírű szoborműben („Reformáció emléke“) egyik kimagasló alak Bocskai István s a relief két oldalán ott áll Bocskainak a kassai országgyűlésen (1606) mondott beszédének e mondata: „Hitünk függetlensége, lelkiismereti szabadságunk, a mi régi törvényeink nagyobb értékek nekünk az erőszaknál.”

A harmincéves háború; a westfáliai béke.

Az ú. n. harmincéves háború (1618-1648) Csehországban tört ki, onnét átcsapott Németországra, Magyarországra, Dániára, Franciaországra, Angliára és más országokra, E háború vallási jelszavakkal indult, de később

mindjobban kidomborodtak politikai körvonalai. Ebben az időben ismét sok cseh-morva hívó jött Magyarországra, köztük (1621) *anabaptisták* is. Hangsúlyoznunk kell, hogy ez az Európában meglehetősen elterjedt anabaptista (baptista) mozgalom semmiesetre sem hozható szerves össze függésbe a hírhedt münsteri (1532—1535) anabaptistának emlegetett, de voltaképen egy fanasztikus vallási-politikai „királysággal.“

Az 1622-iki kolozsvári országgyűlés az Erdélyben lakó, kiváló iparosoknak, ismert anabaptistáknak vallás- és munkaszabadságot adott, de csak kijelölt lakóhelyeiken, úgy, mint 1623-ban a zsidóknak. Ezt a végzést az 1631-iki gyulafehérvári országgyűlés is megerősítette. Itt ki kell emelnünk Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek — kora egyik legnagyobb diplomatájának — toleráns magatartását Bethlent azonban néha károsan befolyásolták.

11. József császár

Erre az időre esik Bethlen Gábor volt főkancellárjának, Péchy Simonnak bebörtönzése (1638), mivel „zsidózott”, vagyis az ószövetségi törvény megtartását hirdette. A börtönből csak kálvinistává létele árán szabadult ki. Követőit is kegyetlenül üldözték.

A harmincéves háborúnak a *westfáliai béke* (1648) vetett véget, mely a hadviselő hatalmakat a vallásszabadság megtartására kötelezte. E békeokmányban tiltották meg az *eretnek* (haeretici) szó használatát, mely szó újabb, hivatalos használata IX. Gergelytől ered, aki a toulousei zsinaton (1229) eretnek-törvényszékeket állított fel országoként, az egyház tanításától eltérő tanítások ellenőrzésére és megtorlására.

Hazánkban, sajnos, nem nagyon érvényesült a westfáliai béke — sem a Rákóczi György által 1645-ben kötött különbéke (linzi béke) — jószándéka. Nem csak a kisebb felekezeteket, de az előnyösebb helyzetben levő lutheránusokat és kálvinistákat sem kímélte a kamarilla, — III. Ferdinánd, majd I, Lipót sötét árnyéka,

A pozsonyi törvényszék — Kollonics püspök befolyására — 1675-ben *negyvenegy protestáns prédikátort ítelt gályarabságra*. Ez időtől fogva rettenetes napok virradtak a protestánsokra. 1681-ben enyhült a helyzet; az

1687-iki pozsonyi országgyűlés pedig kimondta, hogy a protestánsokat *kegyelemből* megtűrik az országban. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca után, III. Károly uralkodása alatt „vallásszabadság” volt ugyan, de ez a szabadság a valóságban *fegyvertelen üldözés* volt. A protestánsok is tartoztak a katolikus ünnepnapokat megülni és hivatalba lépéskor Szűz Máriára megesküdni. Protestáns hitre áttérni tilos volt, (Carolina Resolutio, 1731.) A „csendes“, sőt később az erőszakos elnyomás mindenfelé érezhető volt.

*

Rudolf királytól a legkiválóbb Habsburg-uralkodó: Mária Terézia koráig, a folyamatos elnyomatásnak e 200 esztendeje alatt a protestánsoktól több, mint 1800 templomot vettek el. A Rákóczi-szabadságharc a protestánsok szabadságát is követelte, de ez a harc elbukott. Mária Teréziát fia, – az első Habsburg-Lotharingiai király, – // *József* követte a trónon, akit „Kalapos király” néven ismer a történelem, mivel nem akarta magát megkoronáztatni. Országgyűlés nélkül kormányzott ugyan (most úgy mondanók, hogy „diktatúrát csinált”), de cselekedeteit a felvilágosodottság szelleme hatotta át. *Türelmi rendelethez (ediktum tolerancia), amit 1781-ben adott ki, korszalkotó jelentőséggel bír.* „Tűrt felekezeteknek” nyilvánítja ugyan a protestáns felekezeteket, *nem egyenjogúsítja* őket a katolikus egyházzal, de az adott helyzetben óriási haladást és értéket jelentett ez a nemes gesztus.

**Az 1791. évi XXVI. törvénycikk
az 1848. évi XX. törvénycikkig.**

A vallásszabadságért folytatott küzdelmek lázmérője azt mutatja, hogy a II. József által kiadott türelmi rendelet után 1848-ig a vallásszabadság kérdése állandóan felszínen maradt s hogy nyugvópontra nem jutott, annak okát az időközben bekövetkezett nagy visszaesésekben kell keresnünk. Lehet mondani, hogy a róm. kath. papság ellenzésével, de II. Leopold bölcs szabadelvűségével megalkotott 1791. (a Magyar Törvénytár szerint 1790.) évi 26. törvénycikk *a teljes felmorzsolódástól mentette meg a protestantizmust* Ez a törvénycikk is azonban számos megalázó és jogkorlátozó intézkedéseket tartalmazott, mint pld. ha valaki a róm. kath. vallásból másba áttérni szándékozott, előbb hatheti kath. papi oktatásnak kellett magát

alávetnie, továbbá a vegyesházasságoknál, ha az apa katolikus volt, a gyermekek mind katolikusokká lettek s ha az apa protestáns volt, a leánygyermekek az anya vallását követték.

1830-ban elementáris erővel újultak fel a vallásügyi harcok s különösen az 1791. évi 26. t. c. fenthivatkozott és egyéb sérelmei ellen vették fel a küzdelmet a protestantizmus szószólói. A korlátozó intézkedések ugyanis sok *visszaélésre* adtak alkalmat. Érdekes, hogy a lelkiismereti szabadság legbátrabb bajvivója ebben az időben a katolikus vallású *Beöthy* Ödön bihari követ volt. *Beöthy* erélyes fellépésétől még maguk a protestánsok is tartottak; attól féltek, hogy az indulatok felkorbácsolása helyzetüknek rosszabbodására fog vezetni. *Beöthy* azonban szilárdan kitartott elvei mellett s az alsóházban – a rendek tábláján — elmondott beszéde majdnem egyhangú helyeslésre s lelkesedésre talált. Bizottságot küldtek ki egy, a lelkiismereti- és vallásszabadságot teljesen biztosító törvényjavaslat kidolgozására. Ez a törvényjavaslat (1833) az alsó táblán keresztül ment; *Kölcsey* Ferenc, a nagy költő és mások szinte szenvedélyesen keltek a javaslat védelmére. Egy új követ is felszólalt ekkor: *Deák* Ferenc (akésőbbi „haza bölcse”), aki többek közt ezeket mondotta: „*A polgári társaság céljaival egyező minden szabadságot és így a vallás szabadságát is, sérthetetlen szentség gyanánt tisztelem.* A főrendiházban a javaslat megbukott, sőt időközben a rendek közül is sokan meghátráltak. Hathavi izzó vita után – noha báró Wesselényi Miklós és gróf Széchenyi István is a javaslat mellé állottak, a püspökök álláspontja győzött: *a javaslat anélkül, hogy a király elé jutott volna, lekerült a napirendről.*

Beöthy Ödön

A rendek háza 1840-ben újra tárgyalás alá vette a vallásügyi kérdéseket. Beteljesedett *Beöthy* jóslata, amit a bukott törvényjavaslatról mondott: „*Nem halt meg a leányzó, csak aluszik.*” Ekkor már a főrendek is engedékenyebbek voltak az egykor leszavazott törvényjavaslattal szemben; a rendek nagyszerű debatterei mellett a főren-

dek soraiból különösen Dessewffy Aurél és Vurda Károly győri kanonok tűntek ki szabadelvű felszólalásaikkal. A törvényjavaslat, mely a vegyesházasságok és áttérések rendezésén kívül szabadabbá tette az iskoláztatást, biztosította felekezetre való tekintet nélkül a polgárjogokat, – *törvényerőre emelkedett*, de – sajnos – a kormány a pápával tervezett megbeszélésre való hivatkozással, *késleltette a megerősítését*, ami további súrlódásokra vezetett. A rendek jószándéka tehát egy időre ismét meghiúsult.

A nem lankadó parlamenti harcok eredménye gyanánt 1843-ban végre elkészült az új vallási törvény, mely különösen az áttéréseket könnyítette meg; lényegében ugyanolyan eljárást írt elő, amilyen ma is gyakori látban van. Nézetem szerint az 1791-től 1848-ig terjedő időközben a vallásszabadság terén ez volt a *legnagyobb vívmány*.

Itt említem meg, hogy az „áttérés“ kifejezés II. Józseftől származik; 1785-ben ő rendelte el, hogy a róm. kath. vallásnak bármely más vallással való felcserélése ne *hitehagyásnak*, hanem *áttérésnek* (non Apostasiam sed Transgressionem) neveztessek.

A szabadságharctól napjainkig.

Az 1848. március 15-iki eseményekre nem szükséges itt kitérnem. Tény, hogy ez események után hazánk egy új jelszó hatása alatt állt elbűvölten: „Egyenlőség, testvériség, szabadság!” A márciusi 12 pontnak – mely „Mit kíván a magyar nemzet?” cím alatt jelent meg – 4. pontja így szólt: *Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben.* Ennek a követelésnek szellemében terjesztette elő március 31-én az alsóházban az első felelős magyar minisztérium nevében *Kossuth* Lajos (akkor helyettes miniszterelnök) a törvényjavaslatot a „vallás dolgában”, melynek 2. §-a így hangzik: „*E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapíttatik meg.*“

A vita során Scitovszky pécsi, Ocskay kassai és Fogarassy szkodári kath. püspök heves ellentállást fejtett ki a „tökéletes egyenlőség és viszonyosság” tekintetében, bár egyébként ők is „hódoltak a szabadság elvének“. A

protestáns főrendek közül gróf Teleki Domokos, báró Vay Miklós és mások küzdöttek a javaslat mellett, amit - némi módosítással - elfogadtak. (A jogegyenlőséget minden egyháznak „a saját hitelvei és egyházi szerkezete sértetlensége“ mellett állapították meg.)

Ez volt az 1848. évi XX. t. c, ami ellen a főpapok továbbra is óvást emeltek, de amit *a király, V. Ferdinánd*, - a nép osztatlan öröme - *szentesített* Ezzel a törvénnyel „vették be” az unitárius vallást is, amit nemso-kára követett a zsidók jogegyenlősége.

Az 1848. évi XX. t. c. végrehajtása körül kezdettől fogva *nehézségek* mutatkoztak. A protestáns felekezeteknek rövidesen látniuk kellett, hogy máskép fest a törvény a papíron és máskép a valóságban. Évtizedeken keresztül napjainkig generális követelése maradt a protestánsoknak az 1848-iki XX. t. c. végrehajtása. Jakabfalvy Andrástól, 1830-as évek jeles követétől dr. Baltázár Dezsőig, a közelmúltban elhunyt nagynevű tiszántúli püspökig, világi és egyházi vezető férfiak mindenkor kifogásolták a kath. egyház elsőbbségre való törtetését, - mely „kiváltságos helyzetével és óriási vagyonával úgy a múltban, mint a jelenben is *megakadályozza az 1848-iki vallási törvények végrehajtását:*’

A szabadságharc bukását követő gyászos emlékü Bach-korszak után 1868-ban vett jelentősebb fordulatot a magyar vallásügy. Az 1869. évi 43. t. c. a Magyarországgal egyesült Erdély mindazon törvényeit, melyek a bevett vallások szabad gyakorlatára és az egyházak önkormányzatára vonatkoztak, fenntartotta, sőt a görögkatholikusokra és a görögkeletiekre is kiterjesztette. Az 1868. évi 53. t. c. pedig újra *szabályozta az áttéréseket* (az 1843-iki alapon); megengedte a temetők közös használatát; az egyházak belügyeinek tekintette a leányegyházak - új gyülekezetek - alakítását; védte az egyházi felvonulásokat, megengedte az állami intézetek lakóinak felekezetek szerinti lelki gondozását, stb.

Majd jöttek a nagy „milleniumi évek”, a szabadelvűség virágzó korszaka, amikor feltartóztathatatlanul törtek utat maguknak hazánkban a liberális eszmék. Nagy haladás volt ez akkor; *a polgári gondolat új fényt nyert, a szélső klerikalizmus (papi szellem) csillaga elhalványodott.* 1894-ben Wekerle Sándor miniszterelnök a főrendiház ellenzésére, de I. Ferenc József hozzájárulásával megalkotta a

32-ik törvénycikket a polgári házasságról, a reverzálisról és a gyermekek vallásáról. (Sajnos, a reverzális épp úgy, mint az 1791. évi 26. t. c-nek az áttérésre vonatkozó rendelkezései, számos visszaélésre adott s ad alkalmat.)

Id. Wekerlé Sándor

Már a szabadságharc előtt, az eddig említett, törvényileg „bevett” és védett felekezeteken kívül a baptista iratterjesztés is jelentkezik (Rottmayer János), ez a munka azonban a szabadságharc és a Bach-korszak alatt szünetel. Széles körben ismertté válik a *nazarénusok* mozgalma, mellyel néhány miniszteri rendelet is foglalkozik több-kevesebb jóindulattal. Felsőbb helyen kétségtelenül nagyobb megértést tanúsítottak velük szemben, mint az alsóbb hatóságoknál, akiktől — valamint a felizgatott, félrevezetett egyénektől — a *nazarénusok és a baptisták sokat szenvedtek*. 1860-tól Rottmayer ismét folytatja a missziót; itt-ott kisebb, egymástól különálló bibliakörök tűnnek fel; 1873-ban Óbudán Meyer Henrik megalapozza az első budapesti baptista gyülekezetet.

A be nem vett, vagy el nem ismert keresztyén közösségek zaklatása csak az 1895. évi 43. törvény cikk életbeléptetése után enyhült. Ennek a törvénynek napjainkig kiható 1. §-a így szól: *Mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást és azt az ország törvényeinek, valamint a közérkölcstség kívánalmainak korlátai között külsőképen is kifejezheti és gyakorolhatja.* (Első bekezdés.)

Ez a törvény volt hivatva a vallásszabadság terén mutatkozó hiányokat pótolni. Határozottan nemes intenciók sugallták e törvényt, melynek *alkalmazása azonban nem mindig egyezett az eredeti intenciókkal*. Hiszen a megalkotása sem ment simán! A főrendiház klerikális érzelmű tagjai erős ellentállást tanúsítottak; báró Eötvös Loránd kultuszminiszter nagy csatát vívott Schlauch Lőrincsel; báró Prónay Dezső hevesen összetűzött gróf Zichy Nándorral. Ekkor Prónay báró e fontos kijelentést tette: *„Meggyőződésem szerint a vallásszabadság nem az állam adománya; ez egy posztulátum, melyet az államnak törvényben el kell ismernie, mihelyt a társadalomban annak szüksége felébred. Ha van jog, melyről azt mondhatjuk,*

hogy „velünk született”, úgy a vallásszabadság ilyen jog. Ez több, mint jog, ez az ember erkölcsi létének elválaszthatatlan része.“

Prónay báró mellett különösen *Irányi* Dániel tüntette ki magát a parlamenti harcokban. Irányi, a liberális gondolkodású, kiváló szónoki képességgel bíró államférfiú mindenkor kész volt a lelkiismereti- és vallásszabadság érdekében síkra szállani; Meyer Henriket a baptisták képviselőjében többször fogadta és a baptisták üldözése ellen a Házban is szót emelt.

Néhai Szatmári Mórtól, a közismert függetlenségi újságírótól és képviselőtől tudom, hogy Wekerlének minden erejét és diplomáciai képességét latba kellett vetnie a dinasztia megnyerése és a vallásszabadsági törvényjavaslat törvényerőre emelése érdekében, *A törvényjavaslat a főrendiházban csak egy szavazattöbbséget kapott, de ez az egy szótöbbség a király szentesítésével törvényt formált a javaslatból, mellyel Magyarország méltán sorakozhatott — a szabadság-eszméktől immár mélyen áthatott – nagy nyugati kultúrállamok mellé.*

IV. A baptisták történelmi szerepe a lelkiismereti- és vallásszabadság körül.

Az anabaptistákról.

Mindenekelőtt egy fontos tényt kell itt megállapítanom. *Walker* Williston, *Horsch* János, *Vedder* C. Henry, *Smitson* R. J. és más, amerikai és angol történetírók véleményével egybehangzóan, eddigi külföldi és hazai gondos kutatómunkám nyomán az a határozott véleményem alakult ki, hogy az általában anabaptistáknak nevezett régebbi „bemerítkezett keresztyének” története a legtöbb újabbkori történeti műben *hiányos és téves, sőt szándékosan ferde* megvilágításban került a nyilvánosság elé.

Számos történetírói tévedés főként onnét datálódik, hogy a reformáció idején ismeretessé vált különböző vallási csoportokat — melyek a csecsemőkeresztséget elvetve, a felnőttkeresztséget gyakorolták — köznyelven mind „ana-baptistáknak“ (újra-keresztelkedőknek) nevezték s így e különböző csoportok között csak alapos körültekintés és tárgyilagos szemlélődés után disztingválhatunk.

Tény, hogy az anabaptistáknak volt egy komoly, egész Európán áthullámzott gerinc-mozgalma, mely a zűrzavaros idők és üldözések közepette nem alkothatott egy szerves egészet, — ami talán nem is állott az ecclesiasticus (gyülekezeti) elvet valló vezetők szándékában, — de eredetét vissza lehet vinni a reformáció előtti időbe (Svájc és Anglia) és folytatásként egybe lehet kapcsolni a XVII. század elejétől ismert és az azóta állandóan fejlődő, kifejezetten *baptista* mozgalommal,

A komolyabb és jelentősebb anabaptista mozgalmak híveit annakidején kétségkívül áthatották olyan közös hitelvek, melyek — csekély elméleti és gyakorlati eltéréssel — magukon hordozzák a *közös anabaptista vonást*. Ha meg is állapíthatók az anabaptista csoportok között bizonyos árnyalati különbségek, ezek egyáltalában nem

róhatok fel az általuk is keresett és ápolta *lelki egység* hátrányára, — sőt előnyös színben tüntetik fel azokat az egykori keresztyéneket, akik a bibliai keresztség belső és külső szükségének hangsúlyozása mellett, az emberileg megörögzített hitvallásnak a Lélek szabadsága felett való uralma ellen egyöntetűen opponáltak.

Az „anabaptista“ név nem az ú. n. anabaptistáktól származik; ez elnevezés másoktól ered s *illogikus és helytelen*. Nemcsak mi tartjuk ezt fontosnak megemlíteni, hanem rajtuk, baptistákon kívülálló tényezők is, mint például a magyar *Zoványi Jenő dr.* és az angol *Walker Williston dr.* történetírók, akiknek műveiből közrebocsátok néhány sort:

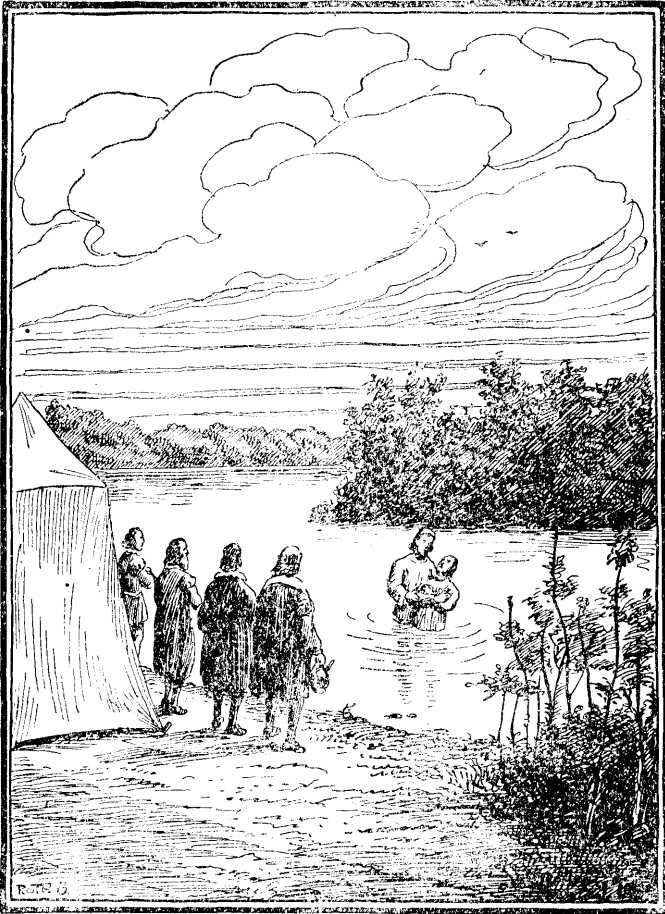
„A legerterjedtebb és legmaradandóbb az ilyen külön írások között az anabaptizmusé volt, mely egynémely tekintetben sokaknál megegyezett a sakramentarizmussal, de fő megkülönböztető elve éles határvonalat húzott kettőjük közé, jóllehet éppen erre az elvére nézve csak addig felelt meg a keletkezése idejében kapott nevének, vagyis csupán addig volt újakeresztelő, míg csatlakozottak, hozzápártoltak alkották a körülötte csoportosult felekezetet. A már hozzá tartozók gyermekei mind csak *baptisták*, azaz egyszer, de felnőtt korban kereszteltek voltak, s igazában véve az anabaptisták is a keresztségnek végképen nem az ismétlését, hanem csupán azt követelték, hogy az kizárólag felnőtteknek szolgáltassák ki. A csecsemő-keresztelést haszontalanságnak tekintvén, önként következett, hogy az öntudatosan hozzájuk tértek ismét részestültek a keresztségben, a szerintök egyedül igaziban. így lettek mindezek céljokon és akaraton kívül keresztség-ismétlők, újakeresztelők, vagyis anabaptisták, akik Magyarországon is játszottak némi szerepet olykor-olykor. (Zoványi: „*A reformáció Magyarországon 1565-ig.*“ VII. fejt. 335. old. — V. ö. Kimer A. Bertalan: „*Baptista Krónika.*“)

„Miatán megtagadták a saját csecsemőkorukban véghezvitt keresztség érvényét, az *anabaptista* név számukra elfogadhatatlanná vált és így a *baptista* név lett volna az igazibb megjelölésük. . .” (Walker: „*A History of the Christian Church,*“ p. 367. — V. ö. R. J. Smithson: „*The Anabaptists.*“)

A mai baptizmus előfutárját feltétlenül az ú. n. anabaptisták mozgalmában kell keresnünk, mert ez a mozgalom elvi kapcsolatot mutat a még régebbi bemeztőmozgalmakkal, a bibliai *baptismos* (alámerítés) különböző néven nevezett hitvallóival, — ugyanakkor magában hordozza a későbbben kivirágzott rendszeresebb, gyümölcsözőbb közösségi élet magvait.

A baptizmust nem emberek, hanem eszmék tartják fenn. Nem emberi eszmék, — mert azok a vallási és politikai téren egyaránt az emberekkel együtt állnak vagy

buknak, — hanem *isteni eszmék*, melyek önmagukban hordják azokat a kellékeket, melyek az eszme fennmaradásához szükségesek. Mi emberek csak eszközök lehetünk az eszmék szolgálatában. Ezért a dicsőség sohasem a miénk, hanem az eszméé s az eszme Uráé: Istené!

Alámerítés Svájcban a reformáció idejében.

A baptista misszió úgy öltözte fel a „baptista“ nevet, mint az első tanítványok a „keresztyén“ (krisztusi), nevet, Először *mások* nevezték őket Christianosoknak

(Ap. csel. 11, 20.) s ők ezt később *vállalták*. A bemerítkező keresztyéneket is eleinte mások nevezték anabaptistáknak, majd baptistáknak (bemerítkezőknek) s ők e nevet – s e névben a krisztusi rendeletet — vállalva, kialakult világszerte a baptista néven ismert misszió.

Amikor mi az anabaptizmus történelmi revízióját a történelmi objektivitás nevében követeljük és szolgáljuk, nem vezetnek bennünket egyoldalú felekezeti célkitűzések. Szerintünk minden vallásos mozgalomnak a létjogát az egyes mozgalmaknak a Bibliához és a Szent Lélekhez való viszonya szabja meg. Mivel mi az anabaptisták elveiben és küzdelmeiben rokonvonásokat fedezünk fel, melyek egy bibliás népnek — tévedésektől nem mentes — kálváriás szép életét tárják elénk, úgy véljük, hogy a róluk való megemlékezésünkkel nem emberi hagyományokat, hanem az emberek által megőrzött bibliai hagyományokat ápoljuk.

Mi az anabaptistákban nem annyira szervezeti, mint *szellemi* ősokeket látunk. Szellemi hasonlóságunk abban is jelentkezik, hogy miként az anabaptisták többféle alakulatot képeztek – közös főelvben és közös sorsban, – úgy a modern idők baptistái is mutatnak országonkint árnyalati különbségeket, de ezek az árnyalati különbségek – a szabadság szellemében érvényesülve – az egész földön egy szent testvéri harmóniába olvadnak össze.

Anabaptista hitvédők.

1. *Grebel Konrád*. A svájci anabaptisba mozgalomnak – mely Zwingli fénykorában igen erős lendületet vett – egyik legkiválóbb vezérférfia volt Grebel, Nemesi származású, nagyszerű képességű férfiú volt; a bécsi és a párisi egyetemeken tanult; a szentírást héber és görög eredetiben olvasta. 1522 őszén megtért és a reformációhoz csatlakozott, Zwinglivel eleinte benső baráti viszonyt tartott fenn, mely viszony később — hitelvi okokból - megszűnt. Amikor ugyanis Zwingli a politikai és egyházi vezetést összeházasította s a reformációt ezáltal elsőkélyesítette, Grebel sürgette az állam és egyház szétválasztását, a szertartások evangéliumi értelmezését s kiszolgáltatását, továbbá a hierarchia megszüntetését és a keresztyén békét. 1525 decemberében petíciót nyújtott be a zürichi tanácsához, melyben a szentírás egyedüli tekintélyét hang-

súlyozva, szabadságot kért az anabaptisták számára, Grebel korán elhunyt (1526); társai, Mantz Félix tekintélyes zürichi polgár és Hätzer Ludvig (Zwingli egykori bizalmasa), továbbá Blaurock György volt szerzetes — kit lelkessége miatt II. Pálnak neveztek — tovább küzdöttek kemény megpróbáltatások közepette a hit szabadságáért,

2, *Hubmayer Balthazár*. 1481-ben Friedburgban stadi egyetem tanára, majd vice-rektora lett, 1516-ban a regensburgi (Ratisbon) székesegyház szó-noka, 1521-ben awaldshuti (Ausztria, Svájc határán) egyházközség pásztor, 1523-ban Zürichben

Hubmayer Balthazár összetalálkozik Zwinglivel, ki barátságával tünteti ki; a hitvitákon Zwingli jobbján foglal helyet. Közben meggyőződött a csecsemőkeresztség helytelenségéről; 1525, húsvétján alámerítkezik, majd rövidesen ő merít alá több mint 300 hívőt waldshuti nyájából. Ezzel Waldshut anabaptista központtá lesz Ausztriában. A kormányzóság azonban büntetőhadjáratot vezet Waldshut ellen; elrendelik, hogy a község népe térjen vissza a „régire” s vezetőiket szolgáltassák ki, Hubmayer Zürichbe megy, ahol börtönbe vetik. Kiszabadulása után Morvaországba menekül, ahol (Nikolsburg) anabaptista gyülekezetei alapít és széleskörű irodalmi munkásságot fejt ki. A kérdés-és feleletből álló theologiai röpirataival új irodalmi műfajnak az úttörője; főbb munkái az „Apologia” „A keresztyén tanítás táblázata,” stb, — Hubmayer; XVI. század letehetségesebb anabaptista hitvédője s noha irataiban az állami hatalmasságoknak biblia-szerinti tiszteletét hirdeti, 1527-ben az ausztriai kormány visszakérte a Liechtenstein főuraktól — akiknek pártfogását élvezte — és előzőleg a börtönben megkínózva, 1528 március 10-én máglyán elégettette, Hubmayert a vértanúságban követte felesége is.

3. *Marbreck Pilgram*. A dél-németországi anabaptista mozgalom jeles képviselője. „A XVI. század anabaptistáinak legnagyobb vezére”; így jellemezte őt Loserth dr., a német történetírók és történet-tanárok gráci kon-

ferenciáján 1927. szeptember 23-án. Tiroiban született, bányamérnök volt. Luther tanait elfogadva, tanulmányozni kezdte az írásokat s 1526-ban anabaptistává lett. Augsburgba, majd Strassburgba került, ahol megnyerő modorával, ragyogó intelligenciájával általános tiszteletnek örvendhetett. Mint az anabaptisták egyik vezetője, igen hatásosan képviselte közössége érdekeit a nyilvánosság előtt. Anyagi függetlensége nagy segítségére volt nagyszabású irodalmi terveinek végrehajtásában; sok könyvet és broszúrát írt, melyekben a hegyi beszéd erkölcsi szabályait, Isten előtti személyes felelősséget, a Biblia tekintélyét, lelkiismeret szabadságát, a hit által való üdvösséget és krisztusi keresztséget tárgyalta. Meghalt 1556-ban.

Simons Menno

resztség kérdésében, majd az egyház-szervezet tekintetében is és 1536-ban elhagyva a római egyházat, alámerítkezett s röviddel utána ordináltatott az evangéliumi szolgálatra Philips Obbe által, aki az anabaptisták holland ágának akkori vezetője volt. Ez időtől az anabaptistákat Simons Mennoról – *mennonitáknak* is nevezték Hollandiában a *kívülállók*. Simons a 25-ik zsoltár magyarázatában a bibliai igazságok teljes átvételét és az első keresztyén gyülekezet puritánságát hirdeti. Amsterdamba menve, 1541-től nagyszabású irodalmi tevékenységet fejt ki; művei holland, német és angol nyelven jelentek meg. Híve volt az ál-

4. *Simons Menno*. A hollandiai vallási élet legismertebb vezére a reformáció idejében. Witmarsumban született; 1524-ben Utrechtben pappá szentelték a pingiumi egyházközség káplánja, majd szülőfalujának plébánosa volt Snyder Sikke mártírhalála — kinek az volt a „bűne“, hogy alámerítkezett, — mély hatással volt Simonsra. Tanulmányozni kezdte Luther iratait; összejött zwingliánusokkal; tárgyalt Bullinger híveivel de nem talált megnyugvásra. A Bibliát kutatva, megváltoztatta nézetét a ke-

lam és egyház szétválasztásának és harcolt a vallás szabad gyakorlataért. A münsteriek rajongását és politizálását helytelenítette, az igazi anabaptizmussal ellenkezőnek nyilvánította. (Valószínűleg e tényből következtek—tévesen— né mely történetírók arra, hogy Simons Menno külön szektát⁷ alapított s vezetett.) Bizonyoságtétele Hollandiát felrázta és lelkileg áthatotta; a ma is jellegzetes vallásos és liberális holland közszellem nem csekély mértékben az ő és hívei munkájának is a következménye. Csak az 1551-ben bekövetkezett halála után vált domináló vallásformává a kalvinizmus Hollandiában.

5. *Fischer András*. A magyarországi reformációnak egyik első úttörője volt. Mint wittenbergi teológus jött Felsőmagyarországra, ahol Körmöcbányán telepedett meg. Állítólag szász származású volt. Körmöcbányai lelkészi állását 1529. tavaszán feladja és a bibliai keresztséget hirdeti, szoros barátságot és testvéri viszonyt tartva fenn *Schröter* Kristóf lelkészársával, aki 1523-ban Eperjesen, majd Körmöcbányán funkcionál s aki anabaptista elveit már 1526 körül elhagyta körmöcbányai paróchiáját és szülőföldjén, Kiszebenben folytatta tevékenységét, Fischer aztán Lőcsén tartózkodott hosszabb ideig; tanított továbbá Szomolnokon, Schwedlőren, Iglón, Sárospatakon, Csetneken és Dobsinán; később Selmecen és Besztercén; fogságot szenvedett Lőcsén és Csicsva várában, Varannó mellett; fogság-számba vehető a Csetnek várában vendégként eltöltött idő is, mert Bebek Ferenc gömői főispán, Fischer elvakult ellensége a várat (1532) ostrom alatt tartotta. Fischer egy időre Morvaországba menekült, — ahol mint anabaptista prédikátor működött, — de ismét visszajött Felsőmagyarországra. Bátor szószólója volt a lelkiismereti szabadságnak; kitűnő, agilis vitatkozóinak ismerték mindenfelé. Az anabaptizmus széles körben híveket hódított Sáros, Szepes, majd Nyitra, Moson, Gömör- és Kishont megyékben. Számos főúr rokonszenvezett Fischerrel; anabaptistává lett Wild Gergely lőcsei bíró is. Fischert a szepességi okmányok („*Matricula Moleriana*“, Hain Gáspár: „*Lőcsei Krónika*“, Wagner: „*Analecta Scepusiana*“) határozottan anabaptistának, sőt „*magister anabaptistarum*“-nak (mester v. tanító) mondják, aki híveivel együtt állandó összeköttetést tartott fenn külföldi hittestvéreivel, 1540-ben Bebek Ferenc parancsára elfogják, Krasznahorka várába zárják, Rövid idő

múlva a vár meredek fokáról ledobták és a mélységben vértanúhalált halt. Tanítványa és munkatársa: *Leudischer György* a Szepességben munkálkodott még sokáig.

Meg kellene emlékezni még több neves anabaptistáról, köztük *Riedemann Péterről*, — aki, mint ifjú, már 1529-ben fogságot szenved hitéért s aki később is éveket töltött a börtönben és számos könyvet, versművet és éneket írt (1. Kirner: „Baptista Krónika“ 72. o.), — de fenti öt anabaptista vezérférfiú élete és működése eléggé fényesen bizonyítja, hogy úgy ők, mint többi vezető-társaik abszolút komoly keresztyének voltak, *akik egyháztörténeti szempontból is számottevő irodalmi tevékenységet fejtettek ki*. A könyvnyomtatás akkori nehézségeire és a kegyetlenségig fajult üldöztetésekre gondolva, csak emelkedik az értéke ennek az apostoli kultúrmunkának,

Mindnyájan egyetértettek abban, hogy az államot és az egyházat külön vezetés alá kell helyezni; hogy a lelkiismereti szabadság az emberiség közös joga; hogy az üdvösség előfeltétele a személyes hit; hogy a hit dolgiban az isteni Ige a legfőbb tekintély. *E célok szolgálatában állva s küzdve, munkájuk az emberiség történetében s a lelki anyaszentegyház építésében egyetemes jellegré vált*

Küzdelmek Angliában. -

Hilton János. — Bunyan János.

Milton János

Egy régi sírkő-lelet amellett bizonyít, hogy Angliában már 1350. körül volt baptista (anabaptista) gyülekezet. Pontosabb adatok hiányoznak. Tény azonban, hogy VIII, Henrik (a Tudor-család egyik legszemélyesebb tagja), aki nem akarta engedni, hogy a protestantizmus gyökeretvéien 4534-40 között véresen üldözte az anabaptistákat. Crosby Tamás, egyik legrégebb baptista

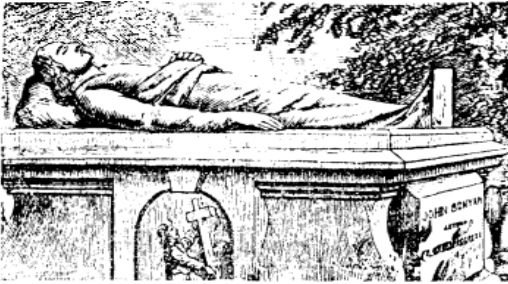
történetíró az 1522-től 1600-ig terjedő időben alakult tíz

anabaptista gyülekezet történeti adatait tárta fel. A mai értelemben vett baptisták történetét kb. 1610. óta lehet kimutatni; a „*baptista*“ szó az angol irodalomban – eddig kikutathatóan – 1644-ben fordul elő először. (Vedder: „A Short History of the Baptists.” p. 3.) A baptista elnevezés alatt alakult gyülekezetek élete visszamenőleg egybeolvad a régi, ú. n. anabaptista mozgalommal, amit igazol az a körülmény is, hogy pld. a ma is fennálló braintree-i (Essex) és eythorne-i (Kent) gyülekezetek 1550-től számítják fennállásukat. *Az 1936-ban létező 3200 gyülekezet közül 137 alakult a XVII században.* A nagybritanniai és Írországi baptisták 1831-től egy szövetségbe (*Unió*) tömörültek, de már 1640-ben is létezett egy központ Bristolban.

Az angol baptizmus legjellegzetesebb képviselői közül *Kiffen* Vilmos gyáros és hajótulajdonos neve a legismertebb, aki sokat áldozott a szent ügyért; üldözték, de volt idő, hogy a királyok is keresték a barátságát. Buzgó úttörő volt még *Knollys* Hanserd (volt anglikán pap), akit többször bebörtönöztek s IL Jakab alatt száműzetésbe vonlattak.

Sajnos, a baptistákat Cromwell, a köztársasági uralom feje is – valószínűleg a püspöki egyház befolyására — zaklatta. Itt érdemesnek tartom kimelni, hogy a Cromwell elnöklete alatt állott államtanács titkára, az időközben megvakult világhírű költő, *Milton* János később baptistává lett. *Milton úgy az episzkopális okkal, mint a puritánokkal szemben felvette a legélesebb küzdelmet a vallásszabadság és a sajtószabadság érdekében.* „Areopagitica“-ja a világirodalom egyik legnagyobb remekei közé sorolták. Élete legnagyobb műve az „*Elvesztett paradicsom*“ c. éposz, amit a királyság helyreállítása utáni időben, az emigrációból való visszatérése után írt; barátai ugyanis amnesztiát eszközöltek ki a számára. Számos bibliai tárgyú verses elbeszélést és vallásfilozófiai értekezést írt; megírta Anglia történetét is. Londonban született 1608-ban, a cambridgei egyetemen tanult s már kora ifjúságában kitűnt költői tehetségével. Meghalt 1674-ben.

Milton kortársának számít a szintén világhírű író és prédikátor: *Bunyan* János, aki Elstowban (Bedford) 1628-ban született és foglalkozására nézve egyszerű bá-

Bunyan János sirja Londonban.

dogosmester volt. Világias kicsapongásoknak és szórakozásoknak hódolt ifjúkorában, majd megtért és a Biblia hatása alatt 1653-ban alámerítkezett. 1665-ben gyülekezetének lelkipásztora

meghal és Isten gondviselő kegyelme őt állítja a bedfordi gyülekezet élére. Csakhamar feltűnik rendkívüli egyéniségét s meggyőző erejű szónoklataival. Híre gyorsan terjed országszerte; nem röstelli a mesterségét folytatni misszós útjai alkalmával sem s azt csak később hagyta abba missziói elfoglaltságai miatt. Bunyan feltűnt irodalmi munkásságával is; egymásután adta ki könyveit és vitaíratait, egyszerű evangéliumi írói készsége azonban csak később domborodott ki. *A polgári- és vallásszabadságért hatalmas elánnal vette fel a küzdelmet mindenkor.* A papság részéről mint „szektáskodó” sok zaklatást tűrt el, bár szinte félelemmel tisztelték mindenfelé. A királyi önkényt követő polgárháború alatt sem nyugodtak az ellenségei, de a megpróbáltatások ideje mégis Cromwell halála s II. Károly trónralépte után következett el . . .

II. Károly reakciós kormánya sorra elkobozta a szabadságjogokat. Egyik törvény elrendelte, hogy nyilvános istentiszteletek csak az angol államegyház liturgiája szerint tarthatók. E rendelet nagy csapás volt az u. n. puritánokra és általában a szabad egyházakra. Bunyan kész volt élete árán is ellentállni; tovább prédikálta az igét, mígnem 1660 november 12-én a samselli gyülekezetben elfogták és a Bedford-grófság börtönébe zárták, ahol egyelőre három hónapra ítélték. *De mivel később sem volt hajlandó lelkiismerete ellen tenni, a nagy igehirdető és bajvivő tizenkét esztendő telt a fogságban.* Fogságában írta többek közt a „Bővölködő kegyelem” c, gyönyörű művét, A szenvedésben való kitartása sokakra nagy hatással volt. Üldöztetése alatt növekedett a baptisták száma. 1672-ben, a királyi közkegyelem révén szabadult meg s folytatta igehirdetői s irodalmi működését.

A kormánytól a bezárt imaházak kinyitását kérte, amit a kormány el is rendelt. Ez időtől fogva, 1688-ban bekövetkezett haláláig egyik legnépszerűbb hitszónoka volt Angliának. Sokszor prédikált nagyobb londoni templomokban, vagy gyűléstermekben, ahol mindig nagyszámú nép hallgatta sajtáságos és egyéni igehirdetését. A kisebb falvakat is fáradhatatlanul róttá. Ellenségeinek még egyszer sikerült hat hónapra bebörtönöztetniük, de akkor államférfiak

Bunyan János szobra Bedfordban.

és püspökök is exponálták magukat Bunyanért. Holttestét Londonban temették el, több szabadsághős és a Wesley-testvérek (a methodizmus alapítóinak) sírja mellett. Összes műveit 1736-ban adták ki. „*A zarándok útja*“ c. könyve – melyet magyar nyelvre először 1778-ban és 1782-ben Szigeti Sámuel és Tordai Sámuel fordítottak le, – a Biblia után a legelterjedtebb könyv a világon.

Az amerikai Egyesült-Államok keletkezése.— Williams Roger.

Az Úrnak 1620-ik esztendejét írták akkor, amikor — meleg nyárban — egy vitorlás hajó indult ki egy skóciai kikötőből a titokzatos „új világ“ felé: a „*Mayflower*“, magyarul „Májusvirág“. A hajó személyzete 18 emberből állott, az utasok száma 102 volt, felnőttek és gyermekek, Anglia üldözött keresztyénei: a *puritánok*, kik gyarmatosítási engedéllyel Amerikába hajóztak. Ok voltak a *pügrimek* (zarándokatyák), a ma már oly hatalmas USA honalapítói. November végén érték el a mai Massachussets állam partjait, de csak december végén mertek kikötni a mai Boston táján, A tengerparti vidéket hó borította. Magas sziklák emelkedtek a láthatáron, a föld nagyrésze terméketlen és sivár volt... Beljebb a parttól – indiánok laktak!

A zarándokok fatörzsekből házakat s a házak körül torlaszokat építettek; hal és vadmadár bőven akadt a tengeröbölben. Hosszú, kemény tél tette próbára a zarándokok hitét; betegség köszöntött be a faházakba és tavaszra csak 51-en maradtak, akik az elhunyt zarándoktársakat – az indiánoktól való félelmük miatt — csak jeltelen sírokban hántolták el. Aztán munkához láttak; irtották az erdőt, vetették a magukkal hozott gabonát. Őszszel behordták a termést a vadon termett gyümölcsfélékkel együtt s mire a hó leesett: elkészült az *első imaház* is a cölöpkerítéseken belül! A sokat szenvedett zarándokok sűrű könnyek között ott adtak hálát Istennek a kegyelemért/Már indián vendégek is jelen voltak. Ez első hálaadó-istentisztelet emlékére ma is megtartják az Egyesült Államok mind a negyvennyolc államában a *Thanksgiving-Day-t*, az ősi hálaadó-napot..

Isten jóra fordította a bibliás keresztyének üldözését és lerakatta velük egy új földi haza alapjait. Lassankint százával érkeztek Angliából az új jövevények és az 1492. óta „felfedezett“ földrészen megindult a komoly építőmunka.

A puritánok a lángolásig buzgó hívők voltak s államközösségük (New-England = Új Anglia, ahogy első államalakulatukat elnevezték) valóságos *theokráciai állam* volt, az ószövetségi példa nyomán megalkotva. Gyülekezeteik egymástól függetlenek voltak ugyan és lelkészeik külön kiváltságos osztályt (hierarchiát) nem képeztek, de éppen azért, *mert az ószövetségi államrendet az új-szövetségi*

szellem rovására túlzott mértékben érvényesítették az emberi gyarlóságok és túlkapások csakhamar hátrányos és kifogásolható módon jelentkeztek. A puritánok teokratikus demokráciáját gyönyörűen jellemzi ugyan egyik vezető-lelkészüknek akkori mondása: „Inkább az államot kell oly módon berendezni, hogy az az Isten háza, az egyház legyen, mintsem az egyházat szervezni az állam érdekei szerint,” — azonban, amikor csak azoknak vol-

A puritán zarándokok megérkezése Amerika földjére.

tak hajlandók állampolgári jogokat adni, akik vallásilag velük azonos nézeten voltak (1631); amikor bírsággal büntetéssel tették kötelezővé a vasárnapi ünneplést s a házi istentiszteletet és új gyülekezetei csak a gyarmat hivatalnokainak engedélyével volt szabad szervezni: merőben elkanyarodtak a régi utakról és egykori üldözőiknek hibáiba estek ...

A szellem szabadsága nagy veszélyben forgott Uj-Angliában akkor, amikor (1631-ben) megérkezett az új hazába *Williams* Roger (Vilmos Roger, ez a neve magyarul és helyes sorrendben és nem Roger Vilmos, mint számos magyar lapban olvastam), egy volt anglikán

pap, ki egy londoni szabómester fia volt, a cambridgei egyetemen tanult és Bostonban avatott lelkésszé.

*Amerikai postabélyeg
Williams szobrával,
Rhode Island állam 300
éves jubileumára.*

Már akkor „istenes pap“ hírében állott és elfogadva a puritán elveket, a zaklatások elől Új-Angiába ment Itt Salem, majd Plymouthban, aztán ismét Salem lelkipásztorokodott, volt az első férfiú, aki a szűkkeblű judaisztikus államrend s a lelkiismeret korlátozásával szemben heves ellenzékelt támasztott. Williams ünnepélyesen elismerte a polgári hatalom tekintélyét — polgári ügyekben, de a polgári és vallási vezetés egyesítését evangéliumellenesnek és veszélyesnek tartotta. Csodálatos energiával küzdött a jelentéktelen vallási szokások törvényesítése ellen és azt is vallotta, hogy az amerikai földbirtokok megszerzése csak a bennszülött indiánokkal való békeséges megegyezés árán történhetik. Kortársait messze túlhaladva, hirdette és vitatta azokat az elveket, melyek később az Egyesült-Államokban teljesen uralomra jutottak. Williamsot ellenfelei 1635-ben közgyűlés elé állították, vádakkal borították el s azóta keserves napokat élt át. Egy körlevele miatt, amit az egyházközségekhez intézett, ismét felelősségre vonták, majd száműzték. A gyarmatot — családjának biztonságba helyezése után -elhagyva, erdőkben s hegyekben bujdosva töltötte az egész telet és tavaszt. Néhány barátja követte később, akikkel végre megállapodott egy helyen, amit Providence-nek („Gondviselésének) nevezett el, ahol város épült, mely ma is fennáll. Williams megegyezéseket kötött az indiánokkal, akik őt tanításaiért szerették és tisztelték; jövevény társainak és egyéb menekülteknek tőlük birtokot szerzett. A város utcáin ezek a feliratok díszlettek: „Ebben a városban senkit sem szabad vallási meggyőződése miatt üldözni.“ Providence egyre nőtt és fejlődött, majd ebből egy új gyarmat keletkezett: Rhode Island, mely ma is egyik állama Amerikának, Az új gyarmat polgári alkotmánya a legtökéletesebb vallásszabadságot biztosította. Az állam felügyelete csak arra szorítkozott, hogy a felekezetek között rendet, igazságot és jogegyenlőséget tartson fenn. Egyik iratában Williams így ír:

„Nincs bűn, mely ezt felülmúlná nagyságával; nincs a világon elv, mely annyira káromló s veszedelmes volna az emberek szellemi s anyagi javára nézve, mint az a vérengző elv, mely szerint az ember lelkiismeretének ügye miatt üldöztetik.”

„A legjobb és legtisztább vallás is a kínzás eszközévé válik azon lélekre s lelkiismeretre nézve, melyet annak gyakorlatára kényszeritenénk. Ám legyen a vallás igaz vagy téves, mindegy; *semmi esetben sem szabad kényszerhez nyúlni*; az egyén szellemének, lelkiismeretének, mi az embert tényleg alkotja, minden körülmények közt teljesen szabadnak kell maradnia.”

Ezekhez az elvekhez mindig halálig hű maradt, akkor is, ha annak kárát vallotta magára nézve, mert néha még barátai sem értet-
teletét. Mint kor-
mányzó, sohasem
élt vissza a jo-
gaival s ellensé-
geinek úgy fize-
tett, hogy az in-
diánok fenyegető
lázdása idején,
az őt egykor el-
üldöző puritánok
a fehérek és az indiánok között

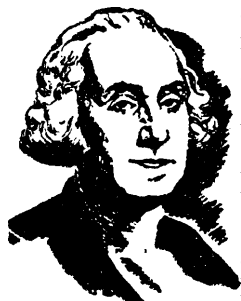
Williams az indiánok vezéreivel tárgyal.
kérésére békekövet

Williams 1639-ben – a Szentírást tanulmányozva – elfogadta a bibliai keresztséget és alámerítkezett. Holiman Ezekiel, a sálemi gyülekezet volt tagja hajtotta végre rajta az alámerítést, majd Williams másik tíz hívőt merített be és ekkor megalapították Providenceben az első amerikai baptista gyülekezetei Williams mint baptista sem volt elfogult. Midőn Cromwell halála és a restauráció után II. Károlytól szabadságlevelet kapott Rhode-Island gyarmati alkotmányára, ebben az alkotmányban is sértetlen maradt a lelkiismereti szabadság elve. „Még életében teljes diadalban szemlélhette nagy művét” – mondja róla egy helyen Horváth Mihály magyar történétíró. Az időközben letelepedett quacerek (kvékerek, „reszketősök“)

sok gondot okoztak neki; hosszú ideig vitázott velük; ugyanakkor más gyarmatok ráfógták, hogy pártolja őket... De ő csak a szellemi fegyverek jogát ismerte el a szellem tusáiban! Öreg ember volt már, amikor egyik levelében (1669) így ír: „Bármi legyen is; legyen török, zsidó vagy pápista, vagy más, én becsülöm az embert, ki lelkiismeretét követi, íng ez neki azt sugallja, hogy az Isten megengedi neki azon az úton járnia, melyen van.”

Williams élettörténetét a Massachussets-beliek nyomán egy darabig ferde megvilágításba helyezték, de később Bancroft, Palfrey, Elliot s más nagy történetírók elégtételt szolgáltatottak „a nagy államférfúnak, akinek üldözött eszméi szerint szervezték meg utóbb az Egyesült Államokat!” Évtizedeken át lelkítestvére, barátja, híve és diplomatatársa volt Willamsnak Clarke János dr., egy hívő lelkületű orvos (1609-1676), ki a newporti baptista gyülekezet alapítója volt.

1776-ban az egész Amerika megszűnt angol gyarmat lenni; ez év július 4-én az akkori 13 állam elfogadta

a Függetlenségi Nyilatkozatot (Declaration of Independence) és Washington Györgyöt megválasztotta hadseregsparancsnoknak. Amikor 1926-ban Philadelphiában (az Egyesült Államok egykori fővárosában) jártam, a régi országházban megilletődve szemléltem a termet, hol Washington a generálisságot, majd 1793-ban a köztársasági elnökséget elfogadta s hol a híres „Liberty Bell“ (szabad-Washington György ság-harang) áll, mellyel a függetlenség kikiáltásakor harangoztak s mely akkor hosszában megrepedett.. A harang még 1752-ben készült s felirata Mózes III. könyve 25. részének 10. verse: „... és hirdessetek szabadságot a föld minden lakosainak...”

Azért, mert a baptista Williams és társai hűen tartottak a mások vallásszabadsága mellett is: a baptizmus nem semmisült meg Amerikában! 1790-ben 872 gyülekezet 64,975 taggal; 1850-ben 8406 gyülekezet 687.421 taggal; 1936-ban 57,259 gyülekezet 9,950.318, tehát közel tíz millió taggal dicséri az Isten! Williams mustármagja kikelt és terebélyes fává növekedett – nemcsak vallási, de társadalmi téren is, mert Rooseveltnél, az

sem fogja megengedni, hogy a véleményszabadságot béklyóba verjék.”

Carey Vilmos. — A modern külmisszió megalapozása.

1783. október 5-én Ryland János dr. northamptoni baptista lelkipásztor a Nen folyóban – hitének vallomására — bemelegített egy fiatalembert, „egy szegény vándor cipészességét”, amint a lelkipásztor egykor emlékiratában írta. A fiatalember nagyon boldog volt és bemelegítésének napján, korán reggel öt mérföldet gyalogolt a szomszédos községből, ahol röviddel előzőleg kötötte meg házasságát. Ez a fiatalember Carey (ejtsd: Kéri) Vilmos volt, a későbbi nagy misszionárius, a történelem tanúsága szerint „a modern pogánymisszió atyja.”

Carey 1761-ben Anglia Northamptonshire nevű városkájában született s bemelegítése után három évvel egy gyülekezet prédikátorává választották. Szorgalmas, tanulni vágyó, nagy hittel és akaraterővel bíró férfiú volt. Mint prédikátor, egy ideig a mesterségét is folytatta, majd minden figyelmével a külmisszió felé fordult. Főként a hatalmas és lelkileg sötét India bilincselte le minden figyelmét és igyekezetét. Isten ujjá kitörülhetetlenül beírta szívébe a pogányok iránti szeretetet, . .

1792. májusában mondotta egy konferencián Esaiás 54., 2-3. alapján híres beszédét, melynek témája ez volt: „*Várjatok nagy dolgokat Istentől s vállalkozzatok nagy dolgokra Istenért.*” Ezen előadás következményeként *Ketteringben* rövidesen megalakult az első baptista missziótársulat s az „összegyűjti» csekély pénzzel Carey - barátainak, sőt feleségének ellenzésére – Indiába utazott, ahol minden segítség nélkül, egyedül Isten gondviselésére támaszkodva, megkezdte úttörő munkáját. Nyelveket tanult, melyekre lefordította az Újtestamentumot, majd nyomdát rendezett be és misszióállomásokat alapított. Évek múlva már számos missziótársulat alakult Angliában és sok keresztyén misszionárius vehette fel a munkát Indiában.

Ebben az időben a szervezett pogány missziómunka még gyermekkorát élte; hiszen a katolikus külmissziói intézmény is, mely VIII. Orbán pápa ajándékából 1622-

tevékenységének s Carey szívós és bölcs magatartása tette csak lehetővé, hogy az evangélium Indiában a bennszülötteknek már 1793-tól hirdettetett. A negyven év alatt, míg Carey Indiában dolgozott, az általa alapított serampuri nyomdából 40 különböző nyelven, több mint 213.000 példány biblia került ki a nép kezébe. Ugyancsak Serampurban, 1818-ban nyitott meg egy kollégiumot „ázsiai keresztyéneknek és más ifjaknak a keleti irodalomban és az európai tudományokban való kiképzésére.“

Careyt szülőhazája később egyetemi tanszékkal tüntette ki. Szerénységére és önzetlen lelkületére jellemző ez az eset: Amikor halálos ágyán feküdt, egy magasrangú anglikán főpap búcsúzott tőle meleg szavakkal. Carey arra kérte: „Ha beszélni fog munkámról, nagyon keveset beszéljen Carey Vilmosról, de annál többet *Carey Vilmos Megváltójáról!*“

Hughes József. — A Brit és Külföldi Biblia-Társulat.

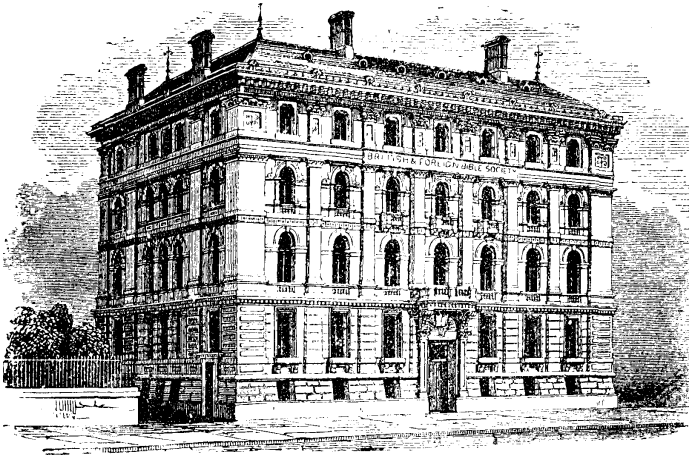
Ki ne ismerné Jones Marinak, a kis walesi leánykának megható történetét?... Hiszen bejárta immár az egész világot ez a történet; hogyan ébredt fel a vágy a langfihangeli takácsmester kis leánykájának szívében a biblia olvasása után s hogyan határozta el magát arra, hogy filléreit mindaddig gyűjtögetni fogja, amíg csak azokból egy bibliát vásárolhat. „Szükséges hogy legyen saját bibliám”, — mondotta a kis Mari és évek kitaró munkája után elindult gyalog, mezítláb Bala városába Charles lelkészhez, hogy megvásároljon tőle (az akkor még nagyon kevés példányú) bibliából egyet „.

Az 1800. év tavaszán volt ez. Sajnos, a lelkész nem rendelkezett már egyetlen eladó bibliával sem, Jones Mari hangos sírásra fakadt e hírre és ezt a zokogást, ezt a lelki fájdalmat Charles lelkész nem tudta elfelejteni. Két év múlva Londonban részt vett egy vallásos iratterjesztő társulat ülésén és elpanaszolta Wales és egyéb vidékek bibliahiányát. Elmondotta — a hallgatóság mély megindultsága közben — Jones Mari történetét is. A bizottság egyik tagja, Hughes József lelkész, égő lelkeseddel felkiáltott:

— Egy társulat alakítására van szükség a Szentírás terjesztése céljából s ha már megalakítjuk Wales vidéke számára, miért nem az egész világ számára?

Ez a gondolat követőkre talált s ebből a gondolatból született meg a Brit és Külföldi Bibliatársulat,

Hughes József, akit az Úr Lelke egy ily nagy eszme felvetésére inspirált, baptista lelkipásztor volt Bristolban, majd Batterseában. Az ő révén tehát a baptistáknak fontos történelmi szerepük van a Bibliatársulat megalakulásában, mely társulat amellet, hogy fennállása óta (1804-től-1936-ig) 670 nyelven 476,061.010 példány bibliát, újtestamen-

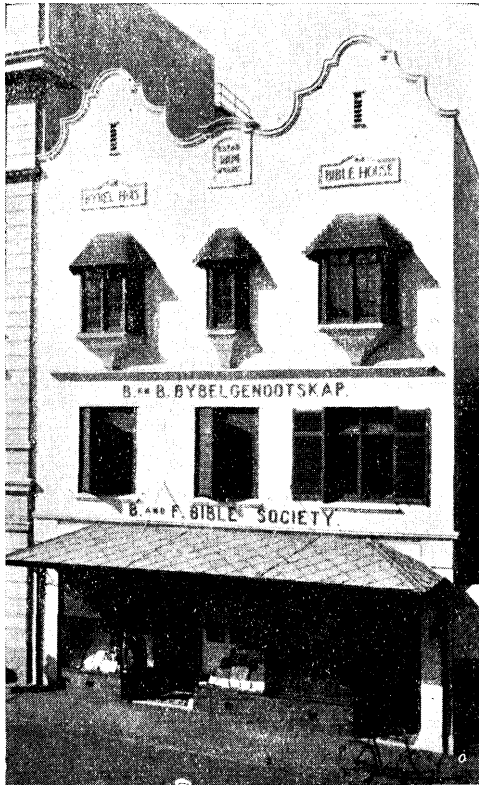
A Brit és Külföldi Bibliatársulat londoni székháza.

tumot és bibliarészt terjesztett el, — az egész világon kiépített hatalmas szervezetével és nagy felekezeti befolyásával állandóan kontrollálta és előmozdította a vallásszabadság szent ügyét. Hughes (ejtsd: Hadzsesz), ki a Bibliatársulat első titkára volt, 1769, újév napján született és 1833, október 3-án halt meg. Emlékét a Bibliatársulat kegyelettel őrzi. Aki Krisztusban hisz, ha meghal is: *él!*

A rabszolgaság megszüntetése és a baptisták.

Az amerikai honalapítók utódai városépítési terveiknek végrehajtása és hatalmas ültetvényeiknek kezelése céljából csakhamar bevezették a rabszolgaság intézményét, mely a XVI, századtól a XIX, századig élénken foglal-

koztatta a különböző országok kormányait. Az új amerikai államokban különösen a holland gyarmatosok honosították meg a néger rabszolgaságát, de átvették ezt az embertelen intézményt a többi gyarmatosok is Északon és Délen, úgyanyira, hogy pld. 1680—1700 között Anglia

Fokföldi bibliaház.

nem kevesebb, mint 300,000 rabszolgát exportált Afrikából Amerikába. Adták és vették az ültetvényesek, gyárosok és kereskedők stb, ezeket a szerencsétlen néger férfiakat és nőket, mintha nem is emberek, hanem csupán igavonó barmok lettek volna, Livingstone szerint Afrikából évente legalább 350,000 embert hurcoltak el különböző országokba. Amikor ezt az ember-kereskedést még pogány kalmárok üzték, menséget lehet a számukra találni, de a „keresztyén“ nevet hordozó egyének rabszolga-

kereskedése és rabszolgatartása az emberi méltóságnak legdurvább arculcsapása volt.

A sarjadó amerikai államok közül Új-Angliában, Virginiában, Marylandban és a holland ültetvényeken törvényes alapon folyt már a rabszolgakereskedés, *Providence azonban és a hozzá csatlakozott egész Rhode Island nem engedett helyet ennek az üzérkedésnek.* Williams Roger, a bennszülött indiánok őszinte barátja, felvette a gondját néger embertestvéreinek is és a közgyűléssel határozatot hozatott, mely szerint „a fekete emberiséget éppen úgy nem lehet örökös szolgaságra kárhozthatni, mint a fehéret, történjék az szerződés, vétel, vagy bármi más mód által.” Providence tehát a baptista Williams vezetésével csirájában elfojtotta a rabszolgaság kifejlődését, A többi államokban, sajnos, bár tovább folyt ez a lélekvásár, mindazonáltal Providence példája nem múlt el nyomtalanul a történelmi idők sodrában,

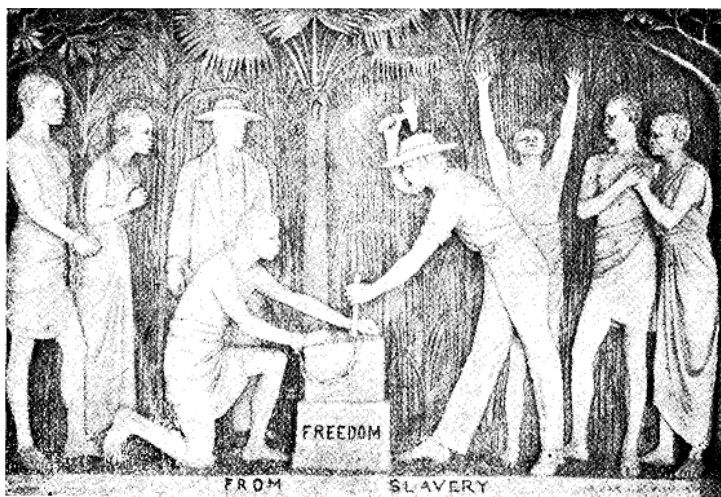
Amerika már független ország volt, amikor még mindig tovább folyt benne a rabszolgakereskedés, *Angliában és az angol gyarmatokon azonban egy nagy szellemi áramlat vonult át, melynek zászlóhordozói között az első vonalban találjuk a baptistákat.* E mozgalom Krisztus szeretetére, az emberiség nemes érzésére és a szabadság felemelő gondolatára hivatkozva követelte, hogy szüntessék meg a rabszolgaságot. Dél-Amerikában, Brit-Guianában 1817-1822 között 2000 néger tért meg a cukorültetvényeken, de a hatóságok nem jó szemmel nézték a misszionáriusokat és munkájukat felfüggesztették; Smith János misszionáriust a négerek közti „izgatás” vádjával börtönbe vetették, ahol meghalt.

Knibb Vilmos

Jamaikában (Nyugat-India) a négerek felszabadításán a baptista és methodista igehirdetők dolgoztak a legszívósabban; a mozgalom vezére *Knibb Vilmos* baptista misszionárius volt, aki Falmouthban a megtért rabszolgákból gyülekezetei alapított s a közel kétezertagú gyülekezetnek templomot építtetett. Az Angliából ott megfordult vendégek csodálatos élményeket beszéltek el a keresztény rabszolgák között szerzett ta-

pasztalataikról, Knibb és társai Isten minden gyermekének szabadságot hirdettek, a brit birodalom kormányához emlékiratot intéztek s magvetésük meghozta a gyümölcsét, noha 1820. körül, a vallástól független jamaikai rabszolgázadás után a feldühödött ültetvényesek baptista és methodista kápolnák nagyrészt lerombolták s a szigeten élő lelkipásztorokat üldözőbe vették. Hosszas küzdelmek után, 1834-ben az angol parlament az összes angol gyarmatokon felszabadította a rabszolgákat; az angol nép a gyarmatosok kárpótlására

„Szabadulás a rabszolgaságból.” Nagy dombormű Knibb Vilmos emlékére Londonban, a Baptista Székházban.

120 millió tallért áldozott. Knibb Vilmos hősi harcának emlékére Tinworth György szobrászművész egy domborművet készített, amely a Baptista Egyház londoni székházának egyik díszét képezi.

Az angol példa hatással volt más országokra is; Dánia 1847-ben a rabszolgák gyermekeire kimondta a szabadságot; a francia köztársaság 1848-ban eltörölte a rabszolgaságot, *Amerikában is fellángolt az 1850-es években a rabszolgaság elleni küzdelem;* a két évszázados szégyenletes intézmény rendezését az alkotmányban ugyanis

elmulasztották, mert rosszul számítottak azok, akik azt gondolták, hogy a rabszolgabehozatal eltiltásával ez az intézmény „természetes halállal“ kifog múlni. A déli gyapottermelők hevesen ellenezték a rabszolgaság megszüntetését; 1854-ben a kongresszusban még többségben voltak a rabszolgatartó államok, de a megszüntetés hívei lankadatlanul folytatták propagandájukat. Ebben a propagandamunkában egyik legjelentősebb szerep jutott egy baptista íróőnek: *Stowe Beecher*-nek (ejtsd: Sztó Bicsér), aki-

Stowe Beecher

nek „*Tamás bátya kunyhója*“ című regénye a világszenzáció erejével hatott. Bár eleinte nem kapott kiadót a műve de amikor egy ismerőse támogatásával a könyv mégis megjelent, több száz-ezer példány kelt el belőle s minden művelt nyelvre lefordították. *Az amerikai néger rabszolgaság megszüntetése mellett harcolt ez az „irányregény“*

olyan sikerrel, ami páratlan a maga nemében. A „Tamás bátya kunyhója“ százezrek szívét hódította meg a rabszolgák felszabadítása érdekében.

A rabszolgaság eltörléséért küzdők táborának egyik vezére *Lincoln Ábrahám*, az egyszerű farmerfiúból lett szenátor volt, aki Pál apostolnak a Galáciabeli gyülekezethez írott levele 3. r, 28. versét választotta jeligéje gyanánt: „Nincs zsidó, sem görög; nincs szolga, sem szabad; nincs férfi, sem nő; mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.” *Lincolnt 1860-ban az Egyesült Államok elnökévé választották*, akinek megválasztása ellen a déliek vétót emeltek s hat déli állam elszakadt az Uniótól. Négy éven át tartó polgárháború következett ekkor észak és dél között, melynek az északiak győzelme vetett véget. *Az elnök 1863-ban proklamációt bocsájtott ki a rabszolgaságnak egyszersmindenkorra való eltörléséről.*

Stowe Beecher (teljes nevén Stowe Beecher Harriet Elisabeth) 1811-ben született s nemes szíve 1896-ban szűnt meg dobogni. Baptista voltát nem igen emlegetik az irodalomtörténetben, nekünk azonban – halhatatlan művével kapcsolatban — kétszeres öröm megemlékezni róla, mint íróról és hittestvérünkről.

Oncken 3. Gerhard. — A középeurópai A középeurópai

Európa vallási és kulturális életének fontos gócpontja volt mindenkor Németország, melynek helyzete a kontinens többi országának helyzetét is sokszor döntően befolyásolta. Láttuk ezt a reformáció esetében s egyéb mozgalmak kihatásaiban. Természetesnek tűnik hát előttünk, hogy a bap-

Lincoln óriás-szobra Cincinnatiban.

tista misszióinak németországi fellendülése a középeurópai baptista missziók megindulását és kifejlődését eredményezte. Németországban már 1521-ben tudunk anabaptistákról (a zwickauai Storch, Stübner és Thomä „próféták”), akiknek elvei azonban még nem forrottak ki teljesen s így nem számíthatók a komoly anabaptisták közé, Ana-

baptistának ismerték Münzer Tamás volt zwickauai plébánost is, aki később politikai térre tette át működését s így megszűnt a lelkiek terén munkálkodni. Szélsőséges követői magát Münzert is szélsőségekbe ragadták. Komolyabb anabaptista vezérférfiú volt – a már másutt emiitett Hubmayer Balthazáron kívül — *Dench János*, ki áldásos működése után, 1527-ben elhunyt. Ekkor már a bajorok között sok anabaptista volt. Egy ideig Észak-Németországban hirdette az ígét Simons Menno is, aki Trieslandban anabaptista gyülekezetet alapított.

Az újkori németországi baptista misszió 1834-ben vette kezdetét, amikor *Oncken János Gerhard* (április 22-én hajnalban) Hamburg mellett, az Elba folyóban feleségével és öt hívő társával alámerítkezett. Oncken 1800-ban Varelben (Oldenburg) született; tizennégy éves korában egy skót gyáros magával vitte Angliába, ahol megtért és egyik kongregacionalista gyülekezet tagjává lett. Vágyakozván saját hazájában az evangéliumot prédikálni, 1823-ban Németországba, Hamburgba ment, mint a „Continental Society” evangélistája. Eveken át vasárnapi iskolát vezetett, utcai istentiszteleteket tartott, majd – 1829-től — bibliát *terjesztett Evangéliumi szolgálataiért többször börtönbe juttatták*. Később a Szentírás tanulmányozása közben rájött a hívő-keresztység igazságára, A hallei egyetemen tartózkodott ez időben *Sears Barnas* hamiltoni (Amerika, N. Y.) egyetemi tanár, baptista lelkipásztor, akivel Oncken megismerkedett s aki az alámerítést s a rákövetkező napon Oncken felavatását végezte.

Amint a kis hamburgi gyülekezet nőni kezdett, fel támadt az üldözés is és *Oncken nagy hittel és bátorsággal kelt a lelkiismereti szabadság védelmére*. Huszonnégy évi küzdelem után kapott csak állami elismerést, illetve szabad működési jogot a baptisták szövetsége. Oncken már 1837-ben két kiváló munkatársat nyert az Úrtól *Köbner Gyula*, a kiváló költő és énekiró, valamint *Lehmann Gottfried Vilmos* prédikátor személyében, akik Onckennel együtt Németország határain túlra is kiható missziói tevékenységet fejtek ki. Mikor Oncken (1884-ben) meghalt, 30.000 baptista volt Németországban; misszió keletkezett Dániában Finnországban, Svájcban, Lengyelországban, Oroszországban, Hollandiában, Bulgáriában és – *Magyarországon*. 1934-ben a hamburgi böhmkenstrassei

gyülekezetben – Oncken gyülekezet alapításának századik évfordulóján. E sorok írójának jutott osztályrészül az az öröm, hogy a Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetségének képviselőjében levélileg üdvözölhette a jubiláló gyülekezetet.

Spurgeon, aki személyesen ismerte Onckent, „Németország Pál apostolának” nevezte őt; Angus József professzor szerint „Oncken többet dolgozott az evangélium ügyének előhaladásáért a kontinensen, mint bárki más ebben a században.” Valóban, Oncken neve hatalmas mérföldkő az európai misszió országútján, mely nemcsak a baptizmusnak Keletre és Délre való előretörését, hanem az egyetemes bibliai igazságoknak fokozottabb mértékben való terjedését is mutatja.

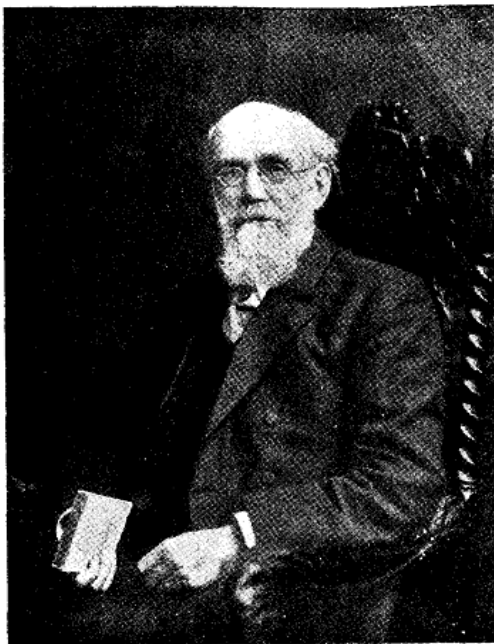

Oncken J. G.

Clifford János dr.

Egészen sajtáságos helyet foglal el a baptizmus történetében az 1923. november 20-án, 87 éves korában elhunyt *Clifford János*, aki nagy hatással volt korára egész Angliában úgy társadalmi, mint vallási szempontból. Nagy volt, mint prédikátor – bár hírnévben nem emelkedett fel Spurgeon mellé, — nagy volt mint politikus, — bár világviszonylatban nincs olyan ismert neve, mint fiatalabb munkatársának és lelkitestvéreinek, Lloyd Georgenak. Évtizedeken át volt országgyűlési képviselő, miniszterséget azonban – csak a Krisztus gyülekezetében vállalt. („Minister” t. i. azt jelenti, hogy *szolga*.)

Clifford Angliában, Sawley-ben 1836. október 16-án született. Hét testvér között a legidősebb gyermek volt; szegénységük miatt már korán fizikai munkát kellett végeznie. Atyja később Beeston falucskában, egy szigorú elveket valló gyülekezet énekkarvezetője volt; Clifford ebben a kis gyülekezetben nyerte az első mély lelki ha-

Clifford János dr.

tásokat, Akaratereje sok nehézséget küzdött le, hajnali négy órától dolgozott és késő este vehette csak elő tankönyveit, — míg eljutott az egyetemi rendszerű Midland Baptista Kollégiumba, hol két évet töltött. Már 22 éves korában — mint ő mondta: Isten kegyelméből és akaratából — a Praed-utcai baptista gyülekezet prédikátorává

lesz Londonban, ahol tovább ve-

zeti őt Isten a nagy Westbourne-Park templom építkezési munkálatain és a közösség érdekében folytatott lankadatlan küzdelmein át a tisztos, még mindig munkás pátriarkakorig, amikor csendesen elaludt az Úrban.

Clifford —élete és munkabírása teljében — Taylor Dan-nal felvette a harcot az u. n. kálvinista irányzattal szemben, noha Kálvinnak tisztelője volt. Ez az irányzat kötött hitvallást és liturgiát követelt; *Clifford az egyéni meggyőződés és a szabad igehirdetés híve volt*; liberális felfogását — mely a baptista lelkészek többségénél helyeslésre talált — még Spurgeon, a nagy igehirdető is félreértette s e félreértés egyideig vele ellentétbe sodorta. Brown Károly dr. a „Baptist Times“ hasábjain Keresztelő Jánoshoz hasonlította Cliffordot, mint aki „embereknek arcától sohasem félt”; a „szektáriánus“ megnevezést sohasem vállalta. Kétszer volt elnöke a Baptista Szövetségnek: 1888-ban és 1899-ben. Egyik amerikai egyetem hittudomány tiszteletbeli doktorátusával ajándékozta meg.

Az angliai liberális párt bölcsőjét Clifford János rin-

gatta. Népszerűtete és szolgálatkészsége Pál apostolként „mindeneknek szolgájává” avatta; a szolgálatban nem ismert felekezeti különbséget. 1906-ban, a nemzeti ellenállás idején, a polgárjogok és a szabadságjogok védelmében *a nemzet vezérének tekintették*. 1909-ben pártja uralomra jutott s Anglia életében azóta is többször kormányképes erőt képviselt. Clifford egyéniségére és munkájára jellemző, hogy halálakor György király részvéttáviratban fejezte ki sajnálatát leánya, Katalin előtt, elismerve Clifford dr. nagy munkáját a hitélet és a nemzetnevelés terén, valamint jó hatását az államférfiak ifjabb generációjára. Az anglikán egyház feje és a londoni püspök is elismerő részvéttáviratokat küldtek.

Tény, hogy Clifford János korának egyik legmarkánsabb egyénisége volt. 1936. július 24-én Londonban emlékünnap volt születésének századik évfordulóján, amikor — ötezer főnyi közönség jelenlétében, — Lloyd George dr. volt miniszterelnök emlékbeszédében ezeket mondotta: „Óriás volt az óriások között, a nép igazi gyermeke. Résztvett népe gondjaiban, fáradtságában, nyomorában és tehetségével, munkájával mindig segítségükre sietett.” Rushbrooke dr. világszövetségi főtitkár a *lelkek orvosának* nevezte Cliffordot, akinek három főtulajdonsága volt: biztos erkölcsi éleslátása, rendíthetetlen bátorsága és ragyogó optimizmusa. Az ünnepségek utolsó összejevetelén, a City Temple-ben Lord Snowden volt miniszter neje is felszólalt, hangoztatva, hogy Clifford János, a béke és a szabadság apostola a nők politikai egyenjogúsításáért sokat küzdött,

Clifford János — a magyarországi baptisták meghívására, az állami elismerés tárgyában keletkezett vitás kérdések rendezésére — a Baptista Világszövetség képviselőjében (elnöki minőségben) 1907-ben Magyarországon is járt. Társaságában voltak, mint bizottsági tagok *Shakespeare J. H.* világszövetségi titkár és *Marshall H. Newton* lelkész,

A Baptista Világszövetség tevékenysége.

A Baptista Világszövetség (The Baptist World Alliance) 1905-ben *MacLaren* Alexander dr. elnökletével alakult meg anélkül, hogy valami erőltetett vagy kitervezett propaganda megelőzte volna. Azóta e folyton erősödő Világszövetség — amennyiben ezt a viszonyok megengedik, — ötvenként kongresszust tart, melyen a különböző országok baptista szövetségei (gyülekezetei) és missziótár-

sulatai kiküldöttekkel képviseltetik magukat. Egy-egy ilyen kongresszus a maga, fajokat és lelkeket egyesítő, Isten országát dicsőítő jellegével felemelő hatással van nemcsak a résztvevőkre, sőt nem is csak azokra, akik a kongresszuson képviselve vannak, hanem a mozgalmon kívülállókra és az államok vezetőire is. A több, mint negyedszázad óta fennálló Baptista Világszövetség történetében, az 1911-ben tartott vilá kongresszus után, az 1923-ban tartott vilá kongresszusig hosszabb szünet mutatkozik, ami azonban csupán a háborúnak és az azt követő állapotoknak tudható be,

A vilá kongresszusok eddigi helyei, dátumai és elnökei:

1. London, Anglia, 1905, Elnök: John *Clifford* dr, †
2. Philadelphia, USA., 1911, Elnök: *Robert S. MacArthur* †
3. Stockholm, Svédország, 1923, Elnök: E, Y, *Mullins* dr, †
4. Toronto, Kanada, 1928. Elnök: John *MacNeil* dr, †
5. Berlin, Németország, 1934, Elnök: George *Tmett* dr,

A Baptista Világszövetség létrejöttén munkálkodó kiváló hívő férfiktól mi sem állott távolabb, mint hogy egy nagy földi egyházat, vagy hierarchikus szervezetet alkossanak. *Az egyetlen szent cél volt: a Jézus Krisztus evangéliumának hirdetése és a Jézus Krisztusban való egységnek kiábrázolása* – s ebben a célban benne volt az azonos gondolkodású hívők közötti szeretetnek s a más gondolkodású hívők felé megnyilatkozó barátságának ápolása és fokozása. Ennél a felekezeti alakulatnál a felekezeti öntudatnak nem jutott akkora szerep, amekkora a Krisztus egyetlen Anyaszentegyházának minden földi alakulat *felett* lebegő fényét elhomályosította volna,

A londoni alapvető tételek egyenesen rámutatnak arra, hogy ez a szövetség – céljaiban és eszközeiben — sok tekintetben eltér egyéb szövetségektől. Kimondja az emlékirat, hogy a baptista hívők világszövetsége *a testvéri szellem ápolását* tűzte ki egyik legsajátosabb célja gyanánt *az egyes gyülekezetek szabadságának (autonómiájának) feltétlen elismerésével* Ennek kapcsán írja Rushbrooke dr. főtitkár a „Directory”-ban (1926), hogy „a Baptista Világszövetség lényegében tehát nem egy adminisztratív (igazgató, kormányzó) testület, hanem egy testvériesítő és lelkesítő alakulat.”

A Baptista Világszövetségből, mint a lelki együttműködés szervéből, gyémántként csiszolódnak ki azok az

áldásos eredmények, melyek zálogát és biztosítékát képezik az ősi baptista elveknek és erényeknek. A személyes érintkezés és irodalmi kapcsolatok útján főként *ezt* a két nagy elvet sikerült eddig a Világszövetségnek az újabb kor számára is konzerválni: *közösség* és *szabadság*. A Biblia szelleméhez igazodó két jellegzetes vonása ez a baptizmusnak. Történelmi légkört támasztanak maguk körül.

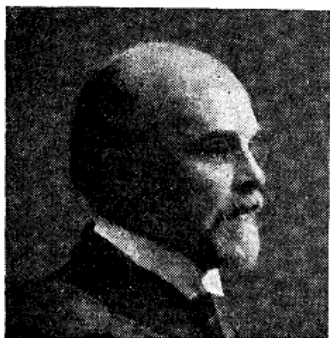

Közösség! A „gyülekezet” szónak ez képezi a magvát. Enélkül a gyülekezet üres,

Truett W. György dr.

kongó edény volna. Enélkül a Világszövetségnek sem sok értelme volna. Ebben van az erő, az íz, az élet. *A legnagyobb krisztusi műnek: az „egy test”-nek ez a lelke.* Közösség Istennel és közösség egymással. Szent testvériség, boldog tagság. Annyi minden kifejeződik e szóban: közösség. „Mert egy Lélek által mi mindnyájan egy testté keresztelkedtünk...” (Kor, I. 12, 13.) Egy Fejünk van, a Krisztus. (Eféz. 4, 15.) Nem emberektől vesszük a hitnek tudományát, hanem Tőle. Mert *egy* a mi Mesterünk, (Máté 23, 8.) És nem magunknak gyűjtünk követőket, hanem azért munkálkodunk, mint az apostolok, hogy „*sokan* adják magukat *az Úr mellé*”. (Csel. 12, 24.) Hogy azután „mindnyájan *egyek legyének*.” (János 17,21.) *Szabadság!* Szívet dobogtató szó. Nem „szabadosság”, mint ahogyan már az előző fejezetekben hangsúlyoztuk. Mi „szabadságira hivatattunk, ami a léleknek kristálytiszta levegője, ami nélkül a lélek épp úgy nem élhet, mint a hal víz nélkül. *Szabadsága a lelkiismeretnek és tisztelete a lelkiismereti szabadságnak:* ősi baptista elv. A Világszövetség első kongresszusán (London, 1905,

júl 11-18.) – melyen az akkor két „szövetkezet”-ben élő magyarországi baptistákat Balogh Lajos, Csopják Attila, Meyer Henrik, Meyer Henrikné és Udvarnoki András képviselték – *Freeman* torontói hitszónok a baptista alapelvekből különösen a következőket hangsúlyozta: „Csak egy tekintélyt ismerünk el magunk felett: az Úr Jézus Krisztust. A mi elvünk az, hogy az ember önmaga felelős magáért. Senki sem üdvözülhet, sem el nem kárhozhatik másért. S éppen ezért *a leghatározottabban a lelkiismereti szabadság mellett foglalunk állást.* Mi meg nem

Rushbrooke J. H. dr.

elégedhetünk a *túrt állapottal*, hanem *szabadságot és egyenlőséget* kell követelnünk minden mással. A baptisták soha ki nem nyújtották kezeiket az üldözésre.” — E szabadságelvek azóta is, minden világkongresszuson kifejezésre jutottak. A nagy világháború után, a Romániában fellángolt baptista-üldözés odáig fajult, hogy nemcsak Erdélyben, hanem az ú. n. „regát”-ban is bezárták az imaházak és kápolnák legtöbbszörét. A brutális bánásmódot szenvedett és az istentiszteletek tartásában akadályozott hittestvérek segítségére több ízben Londonból Bukarestbe utazott *Rushbrooke dr.*, a Baptista Világszövetség agilis főtitkára és mindannyiszor nyomatékosan fellépett a kormánynál az üldözött baptisták védelmében. Rushbrooke dr.-t számos alkalommal személyesen támogatták ebben a munkájában — kormányaik megbízásából — *az angliai és amerikai nagykövetek.* Előfordult, hogy amikor a román hatóságok az egyik bukaresti baptista szemináriumi tanárt – amerikai állampolgárt – le tartóztatták, az Egyesült Államok kormánya ultimátumszerű jegyzéket intézett a román kormányhoz, amire persze a le tartóztatott tanárt – udvarias magyarázkodások közepette — szabadonbocsátották.

A Világszövetség intervenciói végül is *teljes sikerre* vezettek s azóta (újabb közbenjárásokra) a román kultuszminisztérium számos rendelettel biztosította és szabályozta a baptisták szabadságát. Ezek, a Világszövetség interven-

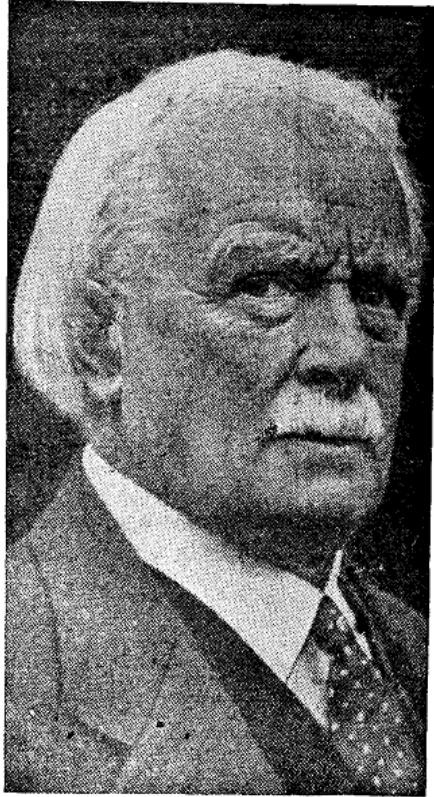
Mullins E. Y. dr.

a „The Courier Journal“ és más amerikai napilapok hasábjain megjelent cikkeivel nagyban hozzájárult a *romániai és más országokbeli* viszonyok javulásához. Jelenlegi utóda, *Truett W. György* dr, dallasi (Texas) lelkész — kit általában Amerika egyik legerőteljesebb és legértelmesebb szónokának ismernek — szintén rajta tartja a kezét a vallásszabadság ügyének pulzusán. 1936-ban Rushbrooke főtitkárral világkörüli úton volt, meglátogatva mindenféle a baptista missziói központokat.

Meg kell még említenem két jeles angliai közéleti férfit, kik — mint a baptista lelki közösség tagjai — a Baptista Világszövetség-

dóival kapcsolatos kormányintézkedések az összes romániai, főként magyar kisebbségekre is jótékony kihatással voltak.

Dr. Rushbrooke (ejtsd: Rösbrúk) főtitkárt igen lelkesen támogatta e munkában néhai *Mullins E. Y. dr.* theol. professzor, szemináriumi rektor (USA), az akkori világszövetség! elnök, aki nagy tekintélyével, személyes utazásaival, a világ nagyobb városaiban — különösen Amerika centrumaiban — tartott előadásaival,

Lloyd George dr.

get mindig készséggel támogatták fontos tevékenységében. Az egyik *Lloyd George dr.* (magyarosan György Lloyd) volt miniszterelnök, ki már az első világszövetségi kongresszuson is (1905.) elnökölt egyik ülészakon. A másik *Glover dr.*, a világhírű cambridgei egyetem professzora, ki először akkor került személyes összeköttetésbe a román kormányhatóságokkal, amikor a bukaresti egyetem a cambridgei egyetem barátságát kereste és Glover dr. a cambridgei egyetem képviselőjében Bukarestben járt.

A Világszövetség kiküldöttei és az üldözött európai baptisták között mintegy összekötő szerepe volt *Gill Everett dr.-nak*, az amerikai Déli Baptista Szövetség külmissziói hivatala Svájcban, majd Romániában székelő európai képviselőjének. Gill dr. sokoldalú tapasztalatiival, tudományos felkészültségével és szeretetreméltó egyéniségével kiváló szolgálatokat végzett és kitörölhetetlenül beírta a nevét számos európai ország baptistáinak szívébe.

Gill Everett dr.

Baptista vértanúk.

„Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség” — írja Pál apostol. (Eféz. 4, 5.) Ennek az egy bibliai keresztségnek, a *baptizmos-nak* és a vele kapcsolatos bibliai igazságoknak sok mártírját ismeri a történelem. Egyes egyházi írók szemére vetették a baptistáknak, hogy „nincsenek vértanúik.” Hát ez egyszerűen tévedés és tájékozatlanság! Mindazáltal mi nem akarunk „tüntetni” a vértanúinkkal és enyhén szólva, ízléstelennek tartanók a keresztyénység vértanúinak felekezeti osztályozását. *Mi készek vagyunk vértanúként elismerni mindenkit, aki bármely krisztusi egyház vagy közösség keretében hitbéli meggyőződéséért erőszakos halállal halt meg s őket az egyetemes keresztyénység vértanúinak ismerjük el — annál inkább, mert mi helytelenek, igazságtalannak és*

evangéliumellenesnek tartjuk bárki hitbeli meggyőződésének erőszakos elnyomását vagy megtorlását

A bemerítkező keresztyének vértanúságát főként attól az időtől kell számítanunk, amikor a csecsemőkereszttség és a fejlöcsölés szertartása — egyházatyáknak, zsinatoknak, sőt egyes pápáknak ellenzésére — elterjedt és diadalmaskodott az egyházi életben. És bár a római egyház a ravennai zsinaton is (1314) csak a fejlöcsölésnek az alámerítéssel való egyenlőségét — és nem egyedüli helyességét — mondotta ki, voltak idők és helyek, amikor és ahol az alámerítkezést, vagy annak hirdetését az egyházi és hatósági személyek halálos vétéknek minősítették. A bibliai kereszttség vértanúinak számba alig vehető nagy galériájából néhányat — személy vagy csak esemény szerint — megemlítünk, a felkutatott történeti feljegyzések alapján.

Dél-Franciaországban *Bruys Péter* volt katolikus papot azért, mert a biblia szellemében tanított s a gyermekkereszttséget érvénytelennek tartotta és a hitükről valást tevöket alámerítette: 1124. táján máglyán elégették.

Lausannei Henriket, a clugny-i kolostornak egyik szerzetesét, ki Lausanne városban (Svájc) kezdte működését és Bruys tanaival egyetértően prédikált, 1148-ban Rheimsban életfogytiglani börtönre ítélték s a börtönben halálra éhezették.

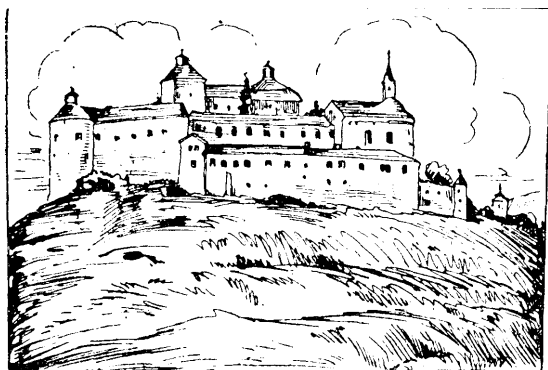
A XIII. században Dél-Franciaországban kisebb biblia-gyülekezetek keletkeztek, melyeknek tagjait *albigensek* néven ismeri a történelem. Ezek jámbor, munkaszerető, törvénytisztelő és békességes állampolgárok voltak, akik ellen III. Vince pápa — számos főúr pártfogása ellenére — keresztes-hadjáratot indított s csak Bezier városban 20.000 embert gyilkoltak le közülök. Carcasoneban 50 egyént akasztottak fel; Lavaurban a vár asszonyát a kútba dobták, másokat megégették. Két évtizeden át folyt ez az üldözés.

Svájcban *Mantz Félixet*, egy tekintélyes és művelt polgárt — Grebel Konrád munkatársát — 1527. január 5-én Zürichben vízbe fojtották. *Falk Jakobot* és *Riemer (Reimann) Henriket* hasonlóképen vízbefullasztották 1528. szeptember 5-én. *Báró Hermann Vilmost* üldözés közben kövel agyondobták, *Ullmann Wolfgangot* — mert üldözött hittestvéreinek egy csoportját Morvaországba vezette — börtönbe vetették, majd lefejezték. *Hetzer Lajos* bibliafordítót 1529. február 5-én „anabaptista“ hitelveiért Kon-

stanzban lefejezték; ugyancsak 1529-ben *Blaurock György* volt szerzetes, prédikátort Tirolban megégették, *Tryburg Aenchen* asszonyt pedig vízbefullasztották, majd holttetemét megégették.

Németországban *Sattler Mihály* volt szerzetes papot, prédikátort 1527. májusában Rottenburgban halálraítélték; a nyelvét kitepték, tüzes vasfogókkal kínozták, végül megégették. Később, 1544-ben V. Károly császár kegyetlen rendeletet adott ki a baptisták ellen a birodalmi gyűlés útján, amit véres üldözések követtek.

Ausztriában L. Ferdinánd császár — ki Magyar- és Csehországnak is királya volt — halálbüntetés terhe alatt tiltotta meg a baptista missziót; ezt a parancsot a papok tíz éven át kötelesek voltak a szószékről hirdetni. *Hubmay er Balthazárt* (lásd IV. fejezet, „Anabaptista hitvédők“)

Krasznahorka vára, ahol Fischer András vértanúhalált halt.

a baptisták egyik legjelesebb vezéréét 1528. március 10-én Bécsben máglyán elégették; három nappal később *Hubmayerné* nyakára egy nagy követ kötöztek és azzal a Dunába dobták. 1539-ben a bécsi rendőrség Steinburgban meglepett egy gyülekezeti; az asszonyokat és gyermekeket elbocsátották, a férfiakat pedig gályarabságba hurcolták. *Bernkopp Leonardot* Salzburgban megsütötték, csak egyik oldalán gyújtva meg először a tüzet; ugyanott egy napon 18 baptista hitvallót égettek meg.

Klampferer Gyulát 1561-ben, *Sach Ferenc* utazópédi-

kátort 1564-ben Olaszországban vízbe fullasztották; *Govstein* (vagy *Goftensinn*) *János György grófot* a tengerbe dobták.

Hollandiában az első vértanú egy *özvegyasszony* volt, akit Hágában megégettek, később lefejezték *Snyder Sikke* szabómestert; az ítélet így szólt: „Snyder (Freeks) Sikkét a törvényszék ma, 1531. március 20-án pallos általi halálra ítélte; teste egy kerékre fonandó és feje egy oszlopra helyezendő, mert az újrakeresztelésben részesült és e keresztség mellett megmaradt.” Ez a vértanúhalál rendítette meg s vezette bibliai igazságokhoz Simons Menno katolikus plébánost, a baptisták későbbi vezetőjét.

Angliában VIII, Henrik uralkodása alatt 1535-től sok baptistát megégettek, köztük *Boucher Johanna* előkelő nőt.

Morvaországban a XVI, és XVII, századokban a baptisták igen megszorodtak; 1528—29-ben közülük sokat kivégeztek és gályára vittek, A kegyetlen üldözés miatt a baptisták egy része *Magyarországba és Erdélybe* menekült, akiknek bizonyágtétele folytán a magyarok között is terjedt a baptizmus, Magyarországon a szepesi várban sok baptista fogoly sínylődött; 1528-ban Pozsonyban két volt szerzetest, Kassán több leányt megégettek, Kassán 1529-ben is tűzhalált szenvedett 3 férfi és 2 nő.

*Fischer András*t (lásd IV. fejt, „Anabaptista hitvédők”) 1540-ben Krasznahorka várába zárták, majd a vár faláról a mélységbe dobták, ahol mártírhalált halt.

Sajnos, a baptisták üldözése – ha enyhébb formában is – de még mindig tart a föld egyes részein. Pedig a Krisztusban hívők üldözése a Krisztus nevétől hangos, „felvilágosodott” huszadik századnak egyik legnagyobb szégyene!

V. A magyarországi baptisták törvényes elismertetése.

Az előzmények.

Meyer Henrik

Meyer Henrik a Brit és Külföldi Bibliatársulat ügynöke, később lelkipásztor (szül. 1843. megh. 1919.) — ki előzőleg Zágrábban is töltött már rövidebb időt — 1873. március 6-án érkezett Budára és 1874-ben Óbudán néhány megtért és alámerített hívőből baptista gyülekezetei szervezett. Ebből a kis gyülekezetből fejlődött ki a későbbi, szép nagy kápolnával rendelkező (német anyanyelvű) Budapest-Wesselényi-utcai gyülekezet, sőt a kis óbudai gyülekezet ké-

pezte — az alföldön, Nagyszalontán keletkezett és Isten Lelke által vezetett bibliakörrel együtt — az újkori szervezett magyarországi baptista misszió kiinduló pontját.

A világlátott, sok tapasztalattal és kiváló lelki képességgel rendelkező Meyer Henrik munkáját meglehetősen hátrányosan befolyásolta az a körülmény, hogy nem tudott magyarul beszélni. Mindazáltal tolmács útján rendkívüli energiával és fáradtságot nem ismerő buzgósággal látta el feladatait a későbbi években mindenfelé szaporodó gyülekezetekben, melyeket — bár voltak munkatársai — sűrűn meglátogatott. Úgy a felvidéken, mint Erdélyben és más vidékeken a közigazgatási hatóságok részéről sok zaklatásban, sőt üldözésben volt része a baptistáknak, ami egyfelől a nagyobb felekezetek egyes papjainak féltékenységre, másfelől a baptistáknak a fegyverfogást tiltó nazarénusokkal való összetévesztésére vezethető vissza,

Meyer Henrik magyarországi munkálkodásának már

első éveiben lépéseket tett abból a célból, hogy a baptista istentiszteletek tartását az államhatalom engedélyezze.

Az 1875—78.-iki országgyűlés Képviselőházi Naplójában, a IX. kötet 111, oldalán, az 1876. december 9-én tartott ülésről a következő bejegyzést találjuk:

Elnök: *Ghiczy* Kálmán: Bemutatom a magyarországi baptisták, az úgynevezett keresztelkedett keresztyéneknek *Meyer* Henrik által aláírt és *Irányi* Dániel képviselő úr által beadott kérvényét, hitők szabad gyakorlata tárgyában. (Helyeslés a szélső baloldalon.)

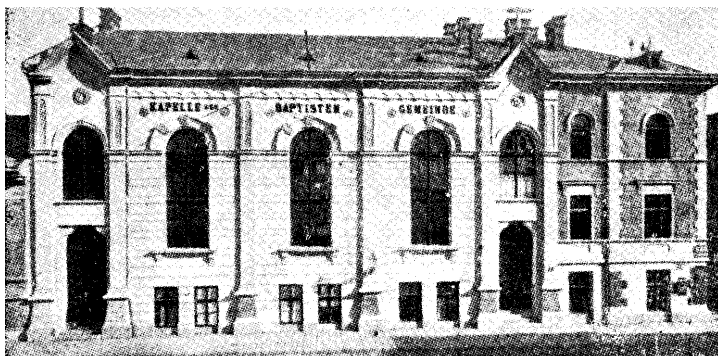
1881-82-ben oly magasra szökkent az istentiszteletet tartó baptisták ellen hozott alsóbbfokú hatósági ítéletek száma s egyes vidékeken az imaházak és az igehirdetők ellen elkövetett különböző merényletek — ablakbetörések, megkövezések, tetteles bántalmazások — olyannyira megszorodtak, hogy *Meyer* Henrik jóakaratu ismerőseinek és barátainak ösztönzésére 1882. márciusában beadvánnyal fordult a vallásügyi minisztériumhoz a baptista vallásfelekezet állami elismertetése céljából. Ez volt az első lépés az elismertetés felé, mely azonban kudarccal végződött; a minisztérium *Meyer* beadványára elutasító választ adott.

Jegyzet. Némelyek szerint ez a beadvány azonos az 1876-ban, az országgyűlés Háza elé terjesztett beadvánnyal s nem az elismerést, csupán a szabadságot célozza. Ha *Meyer* 1882-ben nem is adott volna be újabb kérvényt (noha erről saját naplójában is megemlékezik), az elismerésre való törekvés szemelláthatóan fennállott, mert *Meyer*ék azáltal, hogy jogaikat *parlamentáris úton* akarták kiharcolni (1. fenti országgyűlési napló-kivonatot), az állami elismerésnek bizonyos posztulátumát eleve magukévá tették.

Eddig még nem alkották meg Magyarországon „a vallás szabad gyakorlatáról“ szóló törvényt; több mint egy évtized telt el addig, míg — a III. fejezetben ismertetett módon — a *Wekerle*-éra megajándékozta a nemzetet ezzel az értékes alkotással. Az ezidőben érvényben levő 1868. évi 53. t.-c. paragrafusai csak a törvényesen elismert, illetve „bevet“ váltásfelekezeteknek nyújtottak védelmet, a többi, ú. n. „*tűrt*“ felekezetek — köztük a baptisták is — teljesen ki voltak szolgáltatva az egyes hatósági- vagy magánszemélyek kénye-kedvének.

Meyer Henrik a nyolcvanas és kilencvenes években állandó összeköttetést tartott fenn egyes politikusokkal —

köztük, mint említettük már, különösen Irányi Dániel országgyűlési képviselővel — akikkel beható megbeszélés tárgyává tette a szabad vallásgyakorlat kérdését. 1895-ben, a 43. törvénycikk viharos tárgyalásai közben Irányi maga is kereste az összeköttetést Meyerrel, akitől sok hasznos és szakszerű anyagot gyűjtött parlamenti felszólalásaihoz. Hogy az elismertetés ügye mennyire a szíven feküdt

A Budapest—Wesselényi-utcai (németajkú) baptista gyülekezel kápolnája.

Meyer Henriknek, a minisztériumokban tett lépésein és az államférfiakkal folytatott tanácskozásain kívül bizonyítják ama törekvései, melyekkel *irodalmi úton* is széles körben megismertetni óhajtotta a baptisták hitelveit és szervezeti szabályait. Az általa németből átdolgoztatott „*Hitvallomása és szerkezete a kereszttel keresztyén gyülekezeteknek, melyeket közönségesen baptistáknak neveznek — a Szentírás bizonyítékaival ellátva*” című könyvecske 1898-ban már a második kiadást érte meg; az első kiadásáról nincsenek pontos adataim. Számos röpiratot írt a vallásszabadság védelmében; egyik kiáltványát a parlament összes tagjaihoz eljuttatta.

Az alaptörvény.

Vége — kínos vajúdás után — megszületett az 1895. évi 43. törvénycikk, a tiszta, nemes demokrácia

egyik legörömteljesebb gyermeke. Mint „a vallás szabad gyakorlatáról“ szóló törvény, alapját képezte úgy az egyéni vallásszabadságnak, mint „a jövőben törvényesen elismereendő vallásfelekezetek“ szabadságának. E törvénycikk II. fejezete lényegesen megkönnyítette a vallásfelekezetek elismerését, amennyiben a 7. §. a következő rendelkezéseket tartalmazza:

„Azok az állampolgárok, akik törvényesen elismert vallásfelekezetekké kívánnak alakulni:

1. tartoznak legalább egy egyházközség felállítását és fönntartását, továbbá a felekezetükhöz tartozó gyermekeiknek iskolai hitoktatását biztosítani;

2. tartoznak a hitéletre vonatkozó összes rendelkezéseket magában foglaló szervezeti szabályzatot jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatni.

Ennek a szabályzatnak különösen tartalmaznia kell a hitelvi, az erkölcsi tanokra, az isteni tiszteletre és egyéb vallási szertartásra, valamint a tisztviselők és más alkalmazottak felett gyakorlandó fegyelmi szabályokra vonatkozó rendelkezéseket.”

A hivatkozott fejezet 8. §-a a jóváhagyás megtagadását előidéző okokat sorolja fel, melyek a fennálló törvényekkel és közerkölcsi követelményekkel vannak kapcsolatban. Miután a baptisták világszerte a törvénytisztélet és a szigorú etika alapján állanak, e kizáró okok fenn nem forgására tekintettel immár remélni lehetett, hogy a baptista vallásfelekezet rövidesen el fog ismertetni az államhatalom részéről.

Gróf Csáky Albin mondotta 1895. április 26-án az országgyűlésen: „Én azt hiszem, hogy mindenki, aki nazarénusokkal, vagy baptistákkal érintkezett és értekezett, meggyőződhetett nem arról, hogy vallástalanság, vagy hitetlenség, de ellenkezőleg arról, hogy a legnagyobb hithűség találtatik bennük.” A nagy egyházjogi viták alkalmával Wlassits Gyula mint képviselő és mint miniszter is többször elismerően nyilatkozott a baptisták megbízhatóságáról és mély vallásosságáról.

Nem céloim ezúttal teljes történeti háttér festése, csupán az összefüggés és a tárgyilagosság kedvéért említem meg e helyen, hogy 1893-tól kezdetét vette az önálló magyarnyelvű baptista misszió is, a központot képező Wesselényi-utcai gyülekezettől függetlenül, Tahitófalu székhellyel E misszió létesítéséért Szabó András buz-

Szabó András

gyülekezetnek. A Nagyalföldön, Erdélyben és másutt folyó magyarnyelvű misszió — főként Kornya Mihály és Tóth Mihály munkálkodása folytán — ekkor már igen szépen kifejlődött.

Ami az állami elismertetés ügyét illeti, Meyer Henriken kívül Balogh Lajosnak, Csopják Attilának, Udvarnoki Andrásnak és másoknak jutott osztályrészül történelmi szerep. *Az elismertetés iránti 1896-ban történt újjólaj jelentősebb lépés a magyarországi baptisták részéről, mely azonban egyelőre hatástalan maradt.*

Csopják Attila

Udvarnoki András

Ez a lépés már az 1895. évi 43. t.-c. alapján tétetett meg, A baptisták száma Magyarországon ekkor kb. 4000 volt, a gyermekeket nem számítva. Ugyanebben az időben, tehát az 1895. évi 43. t.-c. megalkotása utáni esztendőben Meyer Henrik már kissé elkedvetlenedett az elismertetés iránti küzdelmekben; egyéb momentumok mellett aggályai voltak a törvény II. fejezetének 16. §-ával szemben, mely így hangzik:

„Ha az egyház több oly egyházközségből áll, melyek egyékes egyház-szervezetben egyesülnek, köteles a vallásfelekezet *felsőbb elöljáróság*ot szervezni, mely az egyházat a polgári hatósággal szemben képviseli.“

Meyer és még mások is ebben az intézkedésben a gyülekezetek önállóságát (autonómiáját) látták veszélyeztetve, noha ez az aggodalom később *túlzottnak* bizonyult. Tény, hogy e „felsőbb elöljáróság“ a demokratikus be-

gölködött az élen; a missziókör első munkása a hamburgi teológiai szemináriumból visszatérő Udvarnoki András volt. 1893-ban megalakult Budapesten is a magyar gyülekezet Csopják Attila állami tisztviselő, a „Békehírnök“ későbbi szerkesztőjének vezetésével az Imre-utcában, mint a tahitótfalui körzet egyik állomása; e 8 tagú kis csoport képezte a magvát a későbbi Nap-utcai, legnagyobb budapesti

rendezkedésű baptista gyülekezetek szellemétől kissé idegen. Erre és még más, ezzel kapcsolatos dolgokra később kitérünk. Nem kevésbé deprimálta Meyert, mint idegen állampolgárt az a körülmény, hogy fenti § összefüggésben áll a 13. §-al, annak következő kitételeivel:

„Lelkész és egyházközségi elöljáró a felekezetnek csak oly tagja lehet, aki *magyar állampolgár*... és aki képzését Magyarországon nyerte.“

Egybevetve e paragrafusokat a törvény egyéb rendelkezéseivel, Meyer és a vele tartó csoport — Meyer személyétől is eltekintve — úgy látta, hogy a törvényben túlsók a megszigorítás és a kormányhatóság beavatkozási joga sérti a felekezet önrendelkezési jogát. Hogy a gyakorlat később mit eredményezett s hogy az egyházközségek alakításának kirívóbb nehézségei mik voltak, arról más helyen fogunk megemlékezni.

1905: az elismerés éve.

A kormányhatósághoz benyújtott elismertetési okmányok az 1895. évi 43. t. c. 7. §-ának megfelelően a már említett *„Hitvallomása és szerkezete a kereszttel keresztyén gyülekezeteknek, melyeket közönségesen baptistáknak neveznek“* című és *„A baptisták egyházi szervezete“* című munkák voltak. Utóbbi szervezeti szabályokat „a magyar baptisták országos szövetkezetének bizottsága“ Budapesten, 1902. január hó 24-én Udvarnoki András, Balogh Lajos és Csojják Attila aláírásával nyomtatásban is kiadta, az összeállításnál figyelembe véve a minisztériumban nyert felvilágosításokat és tanácsokat. E két okmány tartalmát az Ocsán, 1905, szeptember hó 15-én tartott rendkívüli szövetkezeti közgyűlés újonnan felülvizsgálta, kiegészítette és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumba jóváhagyás végett felterjesztette. A közgyűlési okmányokat Csojják Attila közgyűlési elnök és Orosz István jegyző írták alá.

Magyarországon ekkor a parlament nélkül kormányzó Fejérváry-kabinet állt az ország élén; a kabinetben Lukács György dr. volt a kultuszminister. Lukács miniszternek európai áttekintése volt a vallásügyi kérdésekben; külföldről és belföldről egyaránt ismerte a baptistákat s a nála járó baptista küldöttségeket jóakarató tanácsokkal látta el. Milyen furcsa alakulása ez a sorsnak! Egy „diktatórikus“ jellegű kormány idejére esik az az esemény,

Balogh Lajos

a baptista vallásfelekezet törvényes elismertetése tárgyában.“ A körrendeletből — mely teljes egészében tartalmazta a hitvallomást és az egyházi szervezetet — kivonatoljuk a következőket:

„A magyar baptisták Ócsán (Pest P. S. Kiskun vármegye) folyó évi szeptember hó 15-én tartott rendkívüli szövetkezeti közgyűlésükből bemutatták hozám „a baptisták egyházi szervezetét és „hüvállomását és szerkezeit a kereszttel keresztyén gyülekezeteknek, melyeket közönségesen baptistáknak neveznek...” „Ezen immár jóváhagyott szabályzatok alapján a baptista vallásfelekezetet az 1895. évi XLIII. t. c. rendelkezései értelmében az állam védelme és főfelügyelete alatt álló törvényesen elismert vallásfelekezetnek nyilvánítom.”

Így nyert törvényes szentesítést Magyarországon az „ócsai hitvallás” — amint egyik magyar történetíró nevezi a baptistáknak Ócsáról beterjesztett hitvallását.

Lukács György dr.

Külön meg kell emlékeznünk néhány sorban Lukács Györgyről, a fenkölt gondolkodású, nagyműveltségű magyar államférfiúról, akinek miniszterségéhez fűződik a baptista vallásfelekezet törvényes elismerése.

amikor a vallás szabad gyakorlatát biztosító törvény — az állami elismertetést illetően a baptistákkal szemben is érvényesült. . . Sic fata tulerunt.

A hivatalos lap („Budapesti Közlöny“) 1905 évi november hó 2-iki keltezéssel, Lukács miniszter aláírásával közölte „A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 77.092/1905. számú körrendeletvalamennyi törvényhatóság közönségének és a fiumei kormányzónak

Lukács György a Tisza Kálmán-korszakban, a belügyminisztériumban kezdte meg pályafutását s fiatal ember volt még, amikor Békés vármegye főispánjává nevezték ki. Lukács főispán bölcs előrelátással, kiváló szociálpolitikai érzékkel oldotta meg a vármegyében dülő agrárszocialista mozgalom problémáit s példás rendet inaugurált a vármegyében, melynek egyik legnépszerűbb főispánja volt, — a nép igazi barátja.

Lukács György dr.

Fejérváry tábornok kormányában egy évig volt miniszter; amikor látta, hogy a kormány eltér eredeti célkitűzéseitől, benyújtotta lemondását. Minizterségét ügybuzgóság, pártatlanság és hivatástudat jellemzi. Később hosszú időn át volt Gyula város országgyűlési képviselője; a háború után mint Magyarország népszövetségi megbízottja és előadója szerepelt. Újabbban a Magyar Revíziós Ligában fejt ki értékes tevékenységét.

Lukács György nevéhez fűződik számos emberbaráti intézmény, tüdőbeteg-szanatórium stb. megalapozása, mely intézmények szolgálatába állította egész életét. A baptisták felől — az elismertetés előtt — angliai utazásai és békésmegyei főispánja alatt szerzett személyes tapasztalatokat.

*

Itt említjük meg az alábbi érdekes epizódot.

A baptista vallásfelekezet törvényes elismertetése után egy deputáció ment a felekezet részéről Lukács miniszterhez, hogy köszönetét mondjanak neki azért a jóakarata támogatásért, amelyet az elismertetés körül tanúsított a baptisták iránt. A kihallgatáskor Lukács miniszter — többek között — következőket mondta:

— Örvendek annak, hogy az uraz eljöttek. Mert ebbe a hivatalba igen sokan jönnek *kérni*, de a teljesített kérelemért *köszönetét mondani* igen kevesen jönnek...

Jogviszony az államhoz és egyéb felekezetekhez.

Az állami elismertetésnek jogszerű következménye gyanánt bizonyos *függőség* jött létre az állam és a baptista vallásfelekezet között. Három pontban jelölhető meg ez a jogviszony:

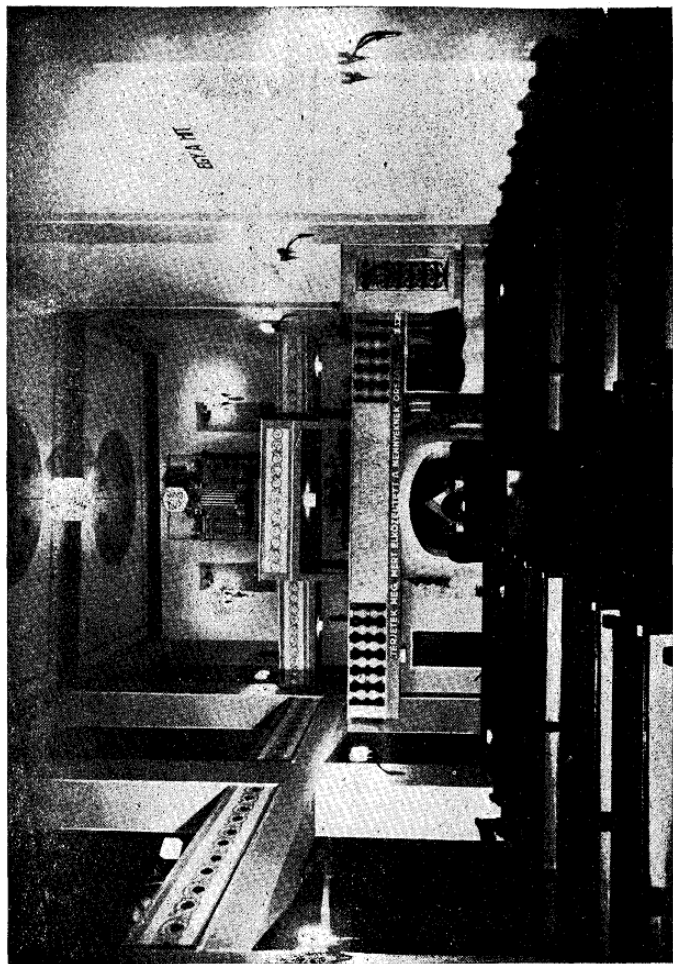
1. *Védelem.* Ezt nyújtja az állam az elismert felekezetnek a rendelkezésére álló törvényes erővel és hatalommal.

2. *Főfelügyelet.* Ezt gyakorolja az állam az általa nyújtott védelem fejében az elismert felekezettel szemben erkölcsi és vagyoni szempontból.

3. *Ellenőrzés* a főfelügyeletnek végrehajtása gyanánt az illetékes szakminisztérium (vallás- és közoktatásügyi miniszter) útján. Szervezeti szabályzat betartandó; módosítások csak hozzájárulással alkalmazhatók. Közgyűlési jegyzőkönyvek vagy a minisztériumhoz egyenesen, vagy a kijelölt közigazgatási hatósághoz beterjesztendők, (Lásd 1895. é. 43. t.-c. 9, 19, 20. §.)

Ami a baptista vallásfelekezetnek egyéb felekezetekhez való viszonyát illeti, e tekintetben ha nem is a legvilágosabb, de elég világos képet lehet alkotni. Kissé bonyolulttá teszi a dolgot az, hogy a keresztyén vallásoknak tökéletes egyenlőségét és viszonyosságát kimondó 1848. évi XX. t. c. még most sincs végrehajtva, noha az 1868. évi LIII. t. c. lényeges útegyengetést jelent e cél felé; továbbá, hogy a vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895. évi XLIII. t. c. alapján működő *kisebb felekezetek törvényes elismerése igen lassú tempóban halad előre.* Ennek következtében az a furcsa egyházjogi status áll elő, hogy Magyarországon ezidőszerint *háromféle* megjelölését ismerjük a vallásfelekezeteknek, még pedig a *bevett, elismert és túrt* felekezeteket.

Szerintünk a „túrt felekezet“ kifejezésnek kissé közepkori íze van, sőt azt a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvény életbelépte óta *illuzóriusnak* tartjuk. Mert a vallás szabad gyakorlata az 1895. évi XLIII, t.-c. alapján nem „túrt“, hanem *megengedett* joga minden polgárnak! A pusztá jogi helyzetet, illetve a szokásos joggyakorlatot tekintve azonban, a baptista vallásfelekezet 1905-ben „előlépett“ ebből a túrt állapotból s mint elismert felekezet, kétségtelenül előnyösebb helyzetbe került a többi,

A Budapest-Nap-utcai (1930-ban teljesen újjáépített) baptista templom főhajója.

még mindig „ügynevezett túrt“ felekezetekkel szemben. Az előnyös helyzetet nem csupán a nyert nyilvánossági és Önkormányzati jog képezte, hanem az a körülmény is, hogy a közigazgatási fórumok *közvetlen* ellenőrzési jogköréből s így a belügyminisztérium felügyelete alól kivonatva, a vallás szent ügyéhez méltóbb és megfelelőbb kormányhatóságnak, a vallásügyekben szerintünk *egyedül* illetékes vallásügyi (kultusz-) minisztériumnak hatáskörébe utaltatott.

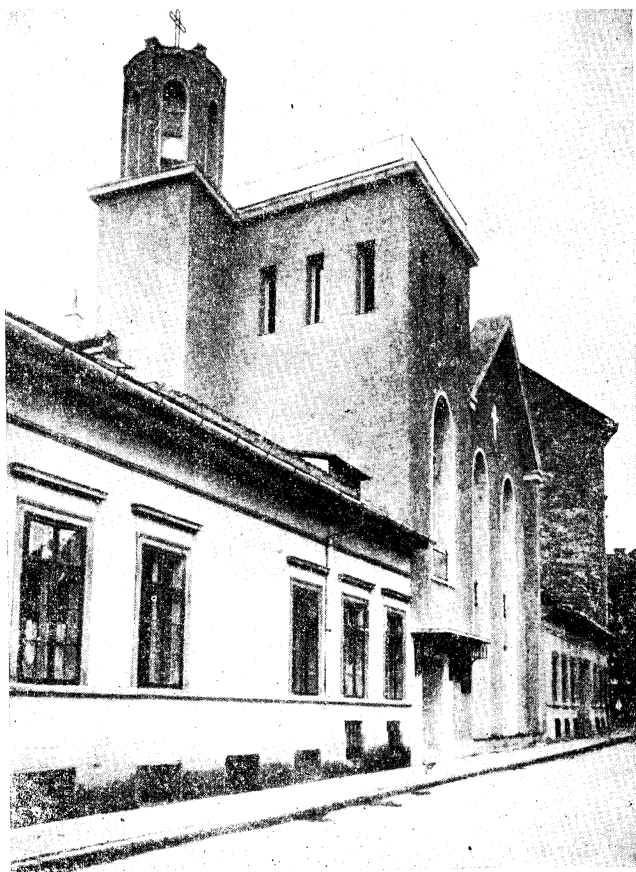
A „bevett“ és az „elismert“ felekezetek között inkább csak árnyalati, mint mélyreható a különbség. Hogy mégis más-más közjogi fogalmakká váltak, annak leginkább történeti és nyelvi magyarázata van, mert abból a körülményből kifolyólag, hogy valamely felekezet „elismert“ és nem „bevett“ felekezet, — lényeges joghátrány az illető felekezetre nem háramlik. Az 1895. évi 43. t. c. világosan meghatározza ugyanis, hogy

a) vallási és egyházi ügyekben az elismert felekezetnek *önkormányzati joga* (autonómiája) van, — épúgy, mint a bevett felekezetnek (9. §. 1. pont);

b) híveire *egyházi adót* és egyéb szolgáltatásokat vehet ki az elismert felekezet is. (9. §. 3. pont.) E joggal a baptista felekezet csupán azért nem él, mert az önkéntes adakozás elvi álláspontján van.

Hátránynak lehetne megemlíteni azt, hogy a bevett felekezetek korlátlan vagyonszerzésével szemben az elismert felekezetek ingatlan vagyonszerzési joga „imaházul, oktatási, nevelési és jótékonyági intézetül, egyházi vagy intézeti alkalmazottjaik részére lakházakul használandó épületeknek, az ezekhez szükséges telkeknek és temetőül szolgáló területeknek szerzésére van *korlátozva*.“ (9. §. 4. pont.) Mi baptisták azonban e korlátozó intézkedést nem tartjuk magunkra nézve sérelmesnek, mert az egyháznak inkább lelki, mint anyagi gyarapodásra kell törekedni s a felsorolt ingatlanszerzési korlátozások *nélkül* sem tartanak szükségesnek a felesleges, sőt káros vagyoni kiterjeszkedést. A vagyonos egyházak tagjai rendszerint elvesztik személyes anyagi felelősségüket Isten országával szemben és elfelejtkeznek egyik legfontosabb és legáldásosabb kötelességüknek, az *adakozásnak* gyakorlásáról.

A baptisták fenti biblikus állásfoglalásából következik, hogy *államsegélyre* sem tartanak igényt, bár az elismert

A Budapest-Nap-utcai — 1930-ban újjáépített — baptista templom homlokzata. (Az első kápolna ugyanezen a helyen 1903-ban épült.)

felekezetek – ha nem is a bevett felekezetek címléteinek arányában – ezt is igényelhetnének. Itt mindjárt megállapíthatjuk azt, hogy ami legszembeötlőbb különbség a bevett és elismert felekezetek között hazánkban fennáll, az a „bevett“ felekezeteknek állandó és rendszeres *állami támogatása* az anyagiak terén. Honibilis összegek vannak évenként „bevéve“ e célból az állami költségvetésbe s ily módon valóban „bevett” felekezetekké válnak az államsegélyes egyházak. *Nem lehet vitás, hogy a hitélet ápolása és a valláserkölcsei nevelés biztosítása érdekében kifejtett mindennemű egyházi tevékenység megérdemli az állam legmesszebbmenő támogatását. Azonban a közadók címén befolyt — s nem egyszer „behajtott” — összegekből való egyházi részesedés árt az egyház tekintélyének úgy az állam, mint az adózó polgárok szempontjából.* Protestáns vezetőférfiak számos alkalommal odanyilatkoztak, hogy az államsegély az egyház elvárte- lenedéséhez vezetett s ha nehéz is ennek megszüntetése, mégis meg kell szüntetni mielőbb az egyház lelki megújodása érdekében.

Az „elismert” szó tehát a „bevett” szóval majdnem azonos jelentőségűnek vehető, sőt előbbi az utóbbinál etimológiai szempontból határozottan jobb és kifejezőbb. A „bevett“ szónak talán annyival van patinásabb színezete, amennyivel régibb s történelmibb, noha egyházpolitikai alkotmányunkban az „elismert” szó közjogi fogalma is több évszázados. A „bevett vallás“ kifejezés az erdélyi alkotmányból került át a magyar törvénytárba. Erdélyben a XVI. század folyamán az ág. hitv. evangélikus, református és unitárius vallások bevett vallásokként szerepeltek; Magyarországon az 1790. é. XXVI. t. c. mondja ki először a protestáns vallásokra: *in sensu pacificationem recepta.* (Receptio = befogadás.) A római katolikus vallásra már csak azért sem mondták ki ezt a régebbi törvények, mivel a katolikus egyház elsődlegessége és kiváltságos volta kezdettől fogva biztosítva volt, — sőt kiváltságos helyzete ma is, a többi bevett felekezetekkel szemben is, fennáll, Magyarország törvénytárában bevett vallásnak világosan megnevezve először az „unitaria“ (unitárius) vallás szerepel, (1848, é. XX. t. c., 1. §.)

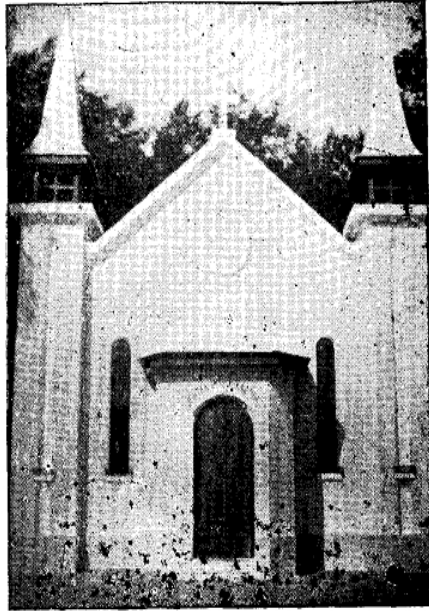
Hogy a bevett és elismert felekezetek közötti különbség főként *anyagi természettel* bír, annak eklatáns bizonyítéka a magyar büntetőtörvénykönyvnek a vallás

védelmére vonatkozó számos szakasza, ahol következetesen és állandóan „az állam által elismert vallás“ kifejezés olvasható; a bevett és elismert szavak az *elismert* szóban közjogi és büntetőjogi szempontból egyaránt egyesítettnek. (Btk. 190, 191, 192. Hasonló eljárást követ a kihágási büntető törvénykönyv is. (51. §.)

Magyarorszá-

gon *bevett* vallásfelekezetek: a latin, a görög és az örmény szertartású katolikus, a református, az ágostai hitvallású evangélikus, a görögkeleti szerb és a görögkeleti román, az unitárius és az izraelita. Az ezekre vonatkozó törvényeket és jogszabályokat az 1895. évi 43, t.-c. 6. §-a változatlanul fenntartotta.

Törvényesen elismert felekezetek: a baptista és az izlám. És itt szólnom kell valamit e két elismert felekezet viszonyosságáról is. Némelyek ugyanis azt gondolják, hogy a baptista felekezet, miután „csak“ miniszteri rendelettel ismertetett el, hátrányosabb helyzetben van az 1916. évi 17. t. c.-el elismert izlámnál. Ez azonban téves következtetés! Mert a baptista vallásfelekezet is törvénycikk alapján ismertetett el, — az 1895. é. 43. t.-c. alapján, melynek „a jövőben törvényesen elismerendő vallásfelekezetekére vonatkozó 7. §-a előírja, hogy a szervezeti szabályzat jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatandó. A miniszteri jóváhagyás tehát eo ipso a szervezeti szabályzatnak törvényesítését vonja maga után s az 1905. évi 77.095. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet is ezen a *törvényes*

Baptista kápolna egy dunántúli (somogymegyei) tanycsoport központjában, Szőkepusztán.

alapon nyilvánította a baptista vallásfelekezetet „törvényesen elismert” vallásfelekezetnek.

Az izlám felekezet elismerése politikai szükség-szerűség volt a világháború idején a velünk szövetséges mohamedán vallású népek érdekében, akik közül igen sokan teljesítettek katonai szolgálatot, vagy részesültek kórházi ápolásban hazánk területén. Az izlám elismerése nem történhetett az 1895. é. 43. t.-c. alapján, mert annak úgy az egyházközségek alakítása, mint a funkcionáló (tábori) lelkészek alkalmazása szempontjából hiányoztak a tárgyi előfeltételei. Speciális helyzetben speciális törvény alkotásával oldotta meg e problémát a kormányhatóság. A külön törvény alkotásából azonban ez elismert felekezetnek nem származhatott jogi előnye más elismert felekezettel szemben, — ha csak az nem, hogy az elismertetése — éppen ezen külön törvény megalkotásával — alkotmányjogilag szilárdabb alapon nyugszik.

Röviden ennyit a jogviszonyról. A baptista vallásfelekezetnek — a törvényszerű viszonyosság mellett is, úgy az állammal, mint egyéb felekezetekkel szemben fennálló — közjogi és egyházjogi sérelmeiről más fejezetben szólunk.

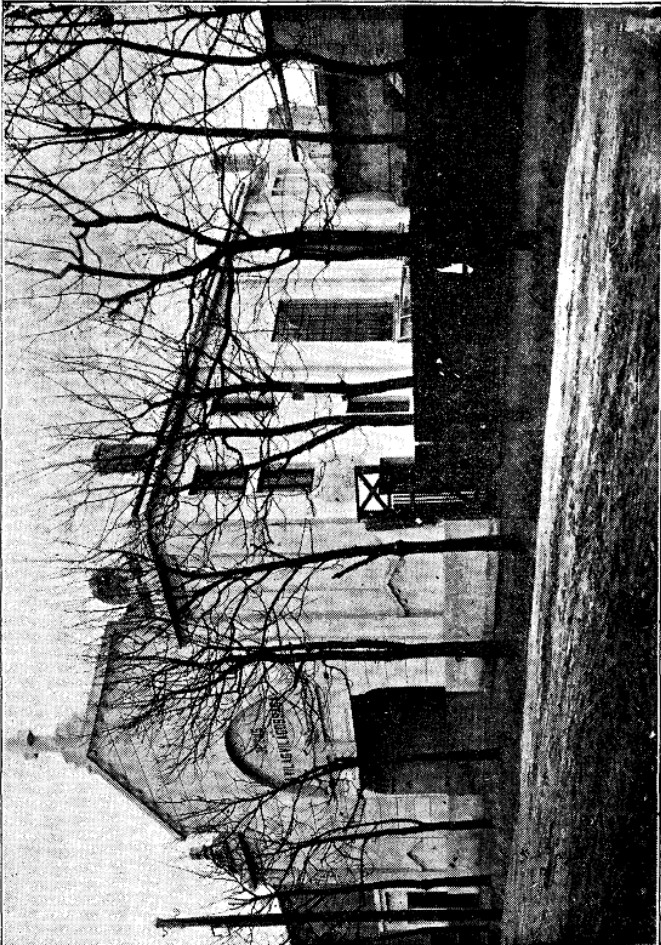
Az elismerés előnyei és hátrányai.

Mintegy áttekintve az eddig elmondottakat, a törvényes elismerés főbb előnyeit röviden a következő pontokban összegezhetjük:

1, *Az istentiszteletek tartásának szabadsága.* Az elismert vallásfelekezet az állam védelme alatt állván, nyilvános közös istentisztelete szabad; annak megzavarása vagy megakadályozása büntetés terhe mellett tilos. (1895. é. 43. t.-c. 1. 9. §. — Btk. 190, §.) A baptisták istentiszteletei a hatóságnál sem előzetesen, sem utólagosan be nem jelentendők, illetve annak bejelentésére nem kötelesek, (72.811/1910, Vkm. sz.)

2, *A felekezeti hovatartozás törvényes rendezése.* Már az 1868, évi 53, t.-c. 1. §-a megállapította, hogy a törvény által előírt feltételek és formaságok (szabályszerű kilépés és belépés, vagyis az „áttérési” eljárás) megtartásával mindenkinek szabadságában áll más hitfelekezet kebelébe, illetve más vallásra áttérni. A baptisták azonban mindaddig, míg felekezetük el nem ismertett, jogilag az előző felekezetükhöz tartoztak, vagy ha abból szabálysze-

tuen kiléptek, az 1895. évi 43. t.-c. rendelkezései értelmében felekezetnélküliekként kezeltettek. Az elismertetés

A kispesti I. baptista gyülekezet temploma.

azonban lehetővé tette, hogy a baptista gyülekezetek tagjai előző felekezetüket jogilag is elhagyhassák, vagy a „felekezeten kívüliek“ ezen félreérthető, visszás jogi helyzetüket megszüntethessék s így mindnyájan szabad elhatá-

rozásukból, jogilag is *baptistáknak* mondhatók és írhatók magukat.

Ennek az állapotnak jogszerű következménye gyanánt, megszűnik előző egyházzal szemben az *adófizetés* kötelessége; ugyanis a régebbi felekezetéből még ki nem lépett egyén törvényes áttéréséig állandóan, a régebbi felekezetéből kilépett és „felekezeten kívülivé“ vált egyén pedig a kilépéstől számított öt éven át (vagy a baptista felekezetbe való belépéséig) adót köteles fizetni előző felekezetének.

3.A *gyermek hitoktatása*. Az 1895. évi 43. t.-c. 7. §-a egyenesen előírja, hogy az elismert felekezet köteles a gyermekek iskolai hitoktatásáról gondoskodni. Ennek megfelelően, a baptista szülők gyermekei baptista hitoktatásban részesülnek s ez annyiban is előny a szülőkre és a gyermekekre, hogy a másvallású hitoktatók részéről nincsenek kitéve esetleges zaklatásoknak. Az állami anyakönyvvezetők kötelesek a baptista szülők újszülött gyermekeit baptistáknak elkönyvelni. Ha a szülők időközben tértek volna át a baptista vallásra, úgy gyermekeik, kik 7-ik életévüket be nem töltötték, a szülők új vallására átirathatók. (1674/1895. Vkmin. rend. 8. §. — 60.000/1895. B. M. utasítás 57. §.) Mivel az áttéréshez a 18-ik év a törvényes korhatár, a 7. éven felüli, de 18. éven aluli gyermekek csak az árvaszék — mint gyámhatóság — engedélyével írathatók át a szülők vallására. (1896. é. 32. t.-c. 3, 4. §.)

4.A *közösségi ingatlanok telekkönyvi biztosítása*. A még el nem ismert baptista vallásfelekezethez tartozó gyülekezetek kénytelenek voltak imaházait, kápolnáikat, telkeiket magánszemélyek nevére íratni, amiből — egészen napjainkig — nem egyszer súlyos bonyodalmak és károk származtak. Az 1895. é. 43. t.-c. 9. §-ának 4. pontja biztosítja az elismert felekezetek ingatlanszerzési jogát s ez alapon a szabályszerűen megalakult baptista hitközség, illetve egyházközség, mint *jogi személy*, a maga nevére írathatja a közösségi ingatlanokat.

Ez idő szerint a magyarországi baptisták nagy többségének imaházai, kápolnái és templomai, valamint egyéb intézeti ingatlanai a „*Baptista Hitközség Budapest*“ jogi személy nevének, mely hitközség hatásköre a 72.811/1910. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet értelmében az egész országra kiterjed. A hitközség, mint névhordozó jogi személy, az imaházak és egyéb gyülekezeti ingatlanok eredeti tulajdonjogát

minden gyülekezettel, mint önkormányzatú testülettel szemben, nyilatkozattal biztosítja.

Szólnunk kell az elismerés hátrányairól is, mert kétségtelen, hogy úgy az 1895. évi alaptörvényben, mint az elismerést kimondó 1905. évi kultuszminiszteri rendeletben számos olyan passzus van, melyek szöges ellentétben állanak az evangéliumi hitet valló baptisták közfelfogásával. Röviden az alábbiakban nevezhetjük meg e hátrányokat:

1. *A hitközségi előjáró- és lelkészválasztás korlátozása.* A baptisták egyházszervezetének 16. §-a szerint az egyházi szolgák a következők:

- a)** Hitközségi előjárók.
- b)** Hitszónokok (lelkészek).
- c)** Gyülekezeti vének.
- d)** Evangélisták.
- e)** Diakónusok,

E gyülekezeti (hitközségi) hivatalok közül az előjárói és hitszónoki hivatalok tekintendők a legfontosabbaknak. Az előjáró a hitközség vezetője és adminisztrátora, a hitszónok a hitközség lelképásztora és tanítója. (A hitszónok lehet egy személyben előjáró is.) E két hitközségi funkcionárius megválasztása — bibliai jogon — kizárólag az illetékes hitközség hatáskörébe tartozna, mindazáltal a kormányhatóság — amint ezt a Baptista Világszövetség kiküldöttei is, 1907-ben jegyzőkönyvileg megállapították — az előjárók és lelkészek választásában a hitközségek szabadságát különböző intézkedésekkel *preventive* korlátozza. Ez intézkedéseket különösen az 1895. évi 43. t.-c. 13., 14. és 15. §-ai tartalmazzák, melyek a lelkészek és előjárók személyi minősítéséről, azok törvényhatósági bejelentéséről — illetve azok megválasztásának jóváhagyásáról, — továbbá esetleges elmozdításuk (felsőbb helyről eredő hivatalvesztésük) okairól szólnak. Ez intézkedések az elismert felekezetiül szemben túlzott hatáskört és beavatkozási jogot nyújtanak a polgári hatóságoknak, — melyeknek az egyház belügyeibe ily mértékben nem volna szabad beavatkozniuk. Ennek a helyzetnek causalis következménye volt az a sajnálatos esemény, hogy 1906-ban Apponyi Albert gróf, az akkori kultuszminiszter — lelkész képzési hiányokra utalva — nyolc baptista hitközséget feloszlatt az ország területén,

2. *A felsőbb előjáróság autoritása.* A baptisták egyházi szervezetének 13-ik §-a kimondja, hogy „a baptista

hitközségeknek földi főpapjuk, kerületi vagy országos előjárójuk, vezetőjük vagy országos püspökük nincsen, hanem az egész felsőbb képviseletet egyedül az 5-ik szakaszban körülírt szövetkezeti *bizottság* (elnök, másodelnök, titkár, pénztárnok, ellenőr, könyvtárnok, árvagyám és még 3 biz. tag) teljesíti.” Ez a szervezeti szabály látszólag összhangban áll az 1895. é. 43. t.-c. 16. §-ával, melynek első bekezdése szerint

„ha az egyház több oly egyházközségből áll, melyek egységes egyház-szervezetben egyesülnek, köteles a vallásfelekezet *felsőbb előjáróságot* szervezni, mely az egyházat a polgári hatósággal szemben képviseli.”

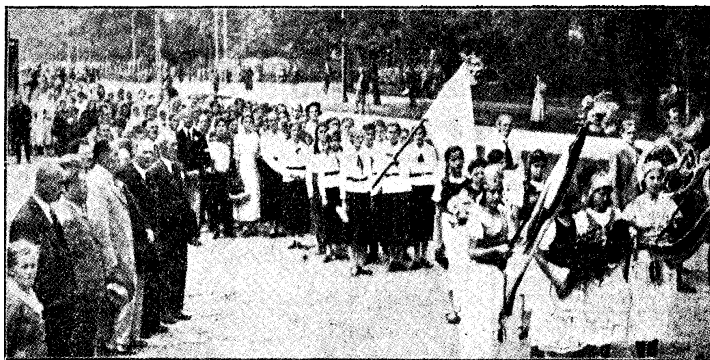
A fenti szöv. bizottság, mint „felsőbb előjáróság” meg is felelhetne a kitűzött céloknak, azonban a felsőbb előjáróság tagjai a hitközségi előjáró és lelkész minősítvényével kell, hogy bírjanak; a hivatkozott törvénytörvény szakasz második bekezdése ugyanis ezt mondja:

„Az ily előjáróság, illetőleg képviselet tagjai, személyváltozás esetén is, mindig bejelentendők megerősítés végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, ki a megerősítést a 13. §-ban felsorolt kellékek hiánya alapján megtagadhatja.”

Ha most mindehhez hozzávesszük a szervezeti szabályzat 21. §-át, mely szerint „a hitközség *életfogytiglanra* választja egyházi szolgálát”, kik csak fegyelmi úton mozdíthatók el, — szemelláthatóan messze kerültünk attól a baptista alapelvtől, hogy az egy szervezetbe, helyesebben szövetségbe társult autonóm baptista gyülekezeteket esetről-esetre szabadon választandó, csupán képviseleti jelleggel bíró elnökség (bizottság) képviselje. A hitközségi előjárók *felett* álló felsőbb, központi előjárónak kezébe letett hatalom összeegyeztethetetlen a demokratikus berendezkedésű baptista gyülekezetek rendjével; ez közel áll a hierarchikus kormányzathoz és visszaélésekre adhat alkalmat. Tény, hogy *egyházi rendre és fegyelemre* elengedhetetlenül szükség van, de a rend és a fegyelem sem lehet ürügy bizonyos fundamentális elvek feladására. A „felsőbb előjáróságának, mint a felekezet hivatalos képviseletének megválasztása, hatáskörének megállapítása és mandátumának szabályozása a felekezet *belügyének* kellene, hogy legyen hatósági beavatkozás nélkül!

3. *A gyermekek hitközségi tagsága.* A baptisták csak

a hitükről vallást tevőket, tehát a felnőtt hívőket részesítik keresztségben, azaz bemeztésben. (Baptismos = bemeztés v. alámerítés.) A baptisták tehát – az evangéliumra és az apostoli gyakorlatra támaszkodva – gyermekeket nem keresztesnek, Miután a gyülekezetbe való felvétel az alámerítéshez van kötve, így az alámerítésben nem részesült gyermekek nem lehetnek a gyülekezet tagjai. Akik pedig nem tagjai a baptista gyülekezetnek, azok *in regula* baptistáknak nem volnának nevezhetők. De mert a magyar törvények szerint ma másképpen nem rendezhető a gyermekek vallása, csak a fenti pontokban előadott módon, a baptista szülők – gyermekeik jól felfogott érdekében – szinte kényszer-

A baptista ifjúsági szövetség tiszántúli kerületének tisztelgése a hősök emlékműve előtt Debrecenben, 1936-ban.

helyzetben vannak, amikor a baptista vallásfelekezetbe *jó-gilág* „magukkal hozzák“ gyermekeiket is, így a gyermekek baptistákká lesznek anélkül, hogy a baptista közösséghez tartoznának. Ez a kényszerű, fonák helyzet mindaddig nem rejt magában semmi veszélyt, míg fennáll az az eshetőség, hogy a baptista gyanánt nyilvántartott gyermek serdülőkorában, vagy később *lelkileg* is baptistává lesz: alámerítkezik és gyülekezeti tagságot nyer. Más az eset azonban akkor, ha a gyermek világi befolyás alá kerül, erkölcsileg megromlik és hitetlen életével szégyent hoz a baptista névre ... Igaz ugyan, hogy a sátán hálójába hívő, megtért emberek is beleeshetnek, de sok aggodalomtól és felesleges izgalmaktól mentene meg bennünket az a tény, ha orszá-

gunk törvényei nem feltétlenül írják elő a gyermekek vallási hovatartozásának megjelölését, vagy e tekintetben a jogi formulákat nem tekintenék *végleges állapotnak*.

Pld. ha baptista szülők gyermekei a gyermek formai baptistasága nélkül is baptista hitoktatásban részesülhetnek s csak akkor neveznék őket hivatalosan is baptistáknak, ha alámerítkeztek s a lelkiközösség tagjaivá váltak. Viszont a baptista felekezethez való tartozás jogilag megszűnne akkor, ha az illetőt a baptista lelkiközösségből kirekesztik. Mindez már csak azért is lehetséges volna, mert az 1895. évi 43. t. c. a felekezeten kivüliséget *jogállapotnak* ismeri el, ami nem egyértelmű a vallástalansággal és lehetővé teszi a felekezeten kívülállást - egyelőre persze csak felnőtteknek. Elismerjük, hogy a kérdés generális rendezése az eddigi jogállapotra s a különböző felekezetek évszázados gyakorlatára való tekintettel nehézségekbe ütközik s *ily gyökeres egyházi reformra mostanában nem lehet számítani*.

Nem folytatjuk tovább a hátrányok felsorolását. Vitán felül áll, hogy vallásszabadsági törvényeink — a kivihetőség határain belül is — még sok kívánnivalót hagynak maguk után. Az állami felügyelet és a kormányhatalmi ingerencia túl van méretezve az egyházzal szemben. *A baptisták többsége mindazonáltal örömmel fogadta az állami elismerést, ami a fennálló körülmények között haladást jelentett egy tökéletesebb kibontakozás felé.* A felekezet vezetőférfiai azóta is állandóan hangoztatják az egyházjogi és szervezeti módosítások szükségességét s napirenden tartják egy új szervezeti szabályzat benyújtásának tervét.

Hogy a vallásszabadság szent elve nem a legtökéletesebben jut kifejezésre vallásszabadsági törvényeinkben, annak igazságát *magyar államférfiak* már az 1895. évi 43. — legliberálisabbnak látszó - törvénycikk tárgyalásakor is konstataáltak. 1894. október 17-én *Ugrón Gábor* nagyszabású parlamenti beszédében rámutatott arra, hogy a teljes vallás- és lelkiismereti szabadság vallás és vallás között *különbséget nem ismer*. Kifogásolta a bevett vallásfelekezetek kiváltságos jogait; tiltakozott a közigazgatási hatóságoknak a felekezetek megalakulásába, vagy megszüntetésébe való befolyása ellen. Szükségesnek véli az ellenőrzést, de nem tartja helyesnek, hogy a hatóságok az elismerendő felekezetek lelkész-választásába beavatkozzanak. „Micsoda vallásszabadság az, ahol egy elismert vallásfelekezet saját lelkészét és gondnokát nem választhatja úgy, mint a többi vallásfelekezetek, hanem az alispán jóváhagyásától és a miniszter ítéletétől tétetik függővé, hogy *ki hirdesse az Isten igéjét és ki kezelje az egyház vagyonát?*” — „Hol van civilizált állam, amelyben alkotmányosság és szabadság uralkodik, ahol közigazgatási úton, közigazgatási erőnek alkalmazásából *fel lehessen oszlatni egyházközségeket?*” — Ugyancsak 1894. október 17-én *Helpf Ignác*, a 48-as és függetlenségi párt egyik vezére mondotta:ez a javaslat a szabadelvűségnek csak olyan kis mértékét üti meg, amely

távolról sem elégti ki sem a mi törekvéseinket, sem azon elveket, melyeket hosszú éveken át hirdettünk. Nem a vallás szabad gyakorlata volt az, amiért mi lelkesedtünk és küzdöttünk, a mi eszményünk a *teljes vallásszabadság!*” — *Körösy Sándor* képviselő 1894.

október 18-án ezeket mondta:ez a törvényjavaslat bizony nem a teljes vallásszabadságról, hanem csak a vallás szabad gyakorlatáról rendelkezik és a kettő között nagy a fogalmi különbség.* Mégis mellette van a törvénynek, „mert egy lépést tesz a *teljes vallásszabadság felé.*” (Képviselőházi Napló 1892-1927. XX. kötet.) Hasonló szellemben beszéltek s a *teljes* vallásszabadságot sürgették a vita során: *Irányi Dániel, Herrman Ottó, Szilágyi Dezső, Polónyi Géza* és mások, az akkori magyar közélet szellemóriásai.

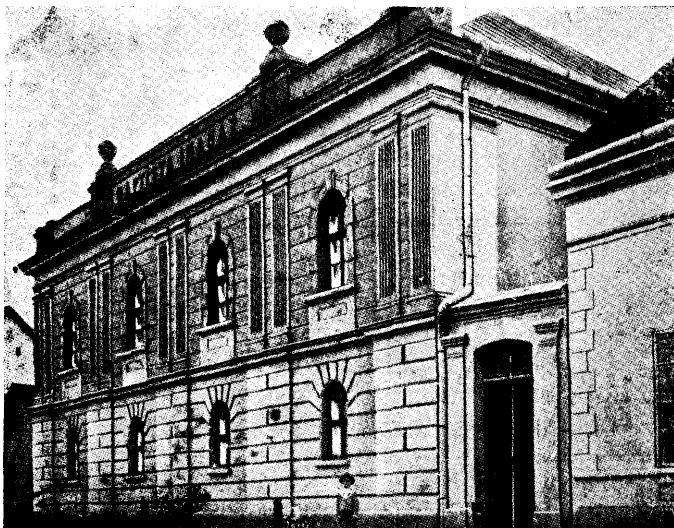
A magyarországi baptisták két árnyalata. - A Világszövetség közbenjárása. — Egységülés.

Említettem már, hogy 1893-ban — az önálló magyar missziókor megszervezésével — a magyarországi baptisták szervezete kettéhasadt. A tahitótfalui, illetve budapesti magyar vezetőknek hamarosan erős támaszává vált a nagy lendülettel fejlődő hajdúböszörményi körzet lelkipásztora: *Balog Lajos*, aki hosszú időn át állott a magyar baptisták szövetkezetének élén. Az elismerés körüli, elvi jelentőségű nézeteltéréseket több ízben megpróbálták áthidalni a két árnyalat vezetőférfiai. Így 1899-ben közös megállapodással állítanak fel egy hathónapos bibliai-tanfolyamot (iskolát) gyülekezeti lelkitanítók számára, — 1900-tól azonban ismét két csoportban fejtették ki működésüket. A nemzetiségi (német, román, tót, horvát) gyülekezetek nagyrésze, a Kornya—Tóth Mihály igazgatása alatt álló magyar gyülekezetek jelentős csoportjával a Meyer-féle központhoz tartoztak.

A Békésen, 1900-ban tartott országos konferencia óta az elismerés ügyét kifejezetten csak a Balogh-Csopják-Udvarnoki-csoport szorgalmazta, amint ezt az előző részekben ismertettük. Ennélfogva az 1905-ben bekövetkezett állami elismerés után az e csoporthoz tartozókat „*elismert baptistákénak*”, a másik csoporthoz tartozókat „*el nem ismert baptistákénak*” nevezték általánosan.

Ebben az időben tehát Meyerék az állami elismeréssel szemben *nyíltan opponáltak*. Aggályukat országszerte terjesztették. Ezek az aggályok a már Nyugaton kifejlődött, megerősödött baptizmus nézőpontjaiból kétségtelenül indokoltak, de a hazai viszonyokhoz mérten túlzottak voltak. Azok az aggályok pld., hogy az állam fog a hitközségek élére lelkészeket küldeni, vagy hogy az

állam különösebb nyomás alatt fogja tartani a hitközségeket (gyülekezeteket), mindmáig nem teljesedtek be, amire nézve egyrészt az 1895. évi 43. t.c.-nek az önrendelkezési foggal kapcsolatos intézkedései, másrészt a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak tapintatos, törvény- és jogszerű eljárásai szolgálnak magyarázatul. Ami aggály helytálló és indokolt maradt az idők folyamán, arra e fejezetnek „Az elismerés előnyei és hátrányai“ c. részében már rámutattam. Az elismerés jogi helyzetéből folyó sérelmekre pedig más fejezetben fogok rátérni.

A hajdúböszörményi baptista imaház.

Tény, hogy a magyarországi baptisták két árnyalata között fennálló nézeteltérések összeegyeztetése és megszüntetése érdekében 1906-ban mindkét fél a Baptista Világszövetséget kérte fel közbenjárásra. Ezt megelőzően összeült Königsbergben egy nemzetközi bizottság, hogy a kérdést tanulmányozzák és az egyesülés elől az akadályokat elhárítsák, – ezek a fáradozások azonban meddők maradtak. Végre, miután a két (elismert és el nem ismert) csoport vezetői aláírásukat adták a Világszövetség döntőbíráskodásához, 1907. szeptember havában Marshall H. Newton Londonból arról értesítette a ma-

gyarórszági baptistákat, hogy még annak az évnek novemberében Magyarországra indul a Világszövetség képviselőjében megalakult bizottság, melynek tagjai *Clifford János* dr. országgyűlési képviselő, a Világszövetség elnöke, *Shakespeare J. H.*, lelkipásztor, a Világszövetség nagybritanniai titkára és *Marshall H. N.* dr., bizottsági tag. A bizottság meg is érkezett és két irányban fejtett ki alapos vizsgálatot: 1., az *elismert és el nem ismert baptisták felekezeti politikájának viszonya az Új-Szövetségi tanításhoz és a magyar állami törvényekhez*; 2., a *meglevő felekezeti vagyonok gyűjtési, szétosztást és kezelési módszerei*

A bizottság terjedelmes jegyzőkönyvet vett fel munkálkodásáról és egyházi döntésében oda konkludált, hogy a jelenlegi elismerési forma a baptisták alapelveivel nem áll összhangban és egyetemes szempontból jobbnak látná, ha az *elismerés megszűnne*. Ugyanakkor kidolgozott és jegyzőkönyvbe foglalt a bizottság egy *alkotmánytervezetet*, amelynek alapján tanácsolta a magyarországi baptisták további, *együttes működését*

A bizottság eltávozása után a két csoport vezetői külön gyűléseken vették fontolóra a bizottság tanácsait, melynek eredményeként az elismert csoport vezetői a meglevő jogi helyzetet – tehát az elismerést, mint status quot — *jobb hiányában* továbbra is fenntartották. Az el nem ismert csoport vezetői ragaszkodtak az elismerés feladásához s mivel erre kilátásuk nem volt, az együttműködést lehetetlennek vélték. 1908-ban közös konferenciát tartottak ugyan Budapesten, de még az év őszén ismét két csoportra tagozódtak, *amely állapot 1920-ig fennállott*.

Ez idő alatt az el nem ismert csoport jogi helyzete az 1895. évi 43. t.-c.-hez igazodott, melynek 5. §-a lehetővé tette, hogy mindazok, akik hitbéli elveiket és vallásos meggyőződésüket sem a bevett, sem a törvényesen elismert felekezetek kebelében kifejezésre juttatni nem kívánják e felekezetek bármelyikéből kiléphetnek, — anélkül, hogy másik felekezetbe belépnének, illetve áttérnének. Mint „*felekezetnélküliek*”, törvényes jogállapotot élveztek s a hivatkozott t.-c. 1. §-a értelmében vallásukat — ez esetben a baptista vallást — szabadon gyakorolhatták. A felekezetnek, melyből kiléptek, öt éven át tartoztak még egyházi adót fizetni. A felekezetenkívüliség mellett még az a lehetőség is fennállott, hogy valaki bentmaradhatott eredeti felekezetében anélkül, hogy abból kilépett volna; *jogilag* e felekezethez, *lelkileg* a neki megfelelő közösséghez tartozott. Ily esetben az illető állandó adófizetője maradt törvényes felekezetének, mely őt az általa helyeselt vallási kultusz gyakorlatában nem aka-

dályozhatta. (Más lapra tartozik annak eldöntése, hogy *ennek a* módozatnak alkalmazása és fenntartása *helyes-é?*)

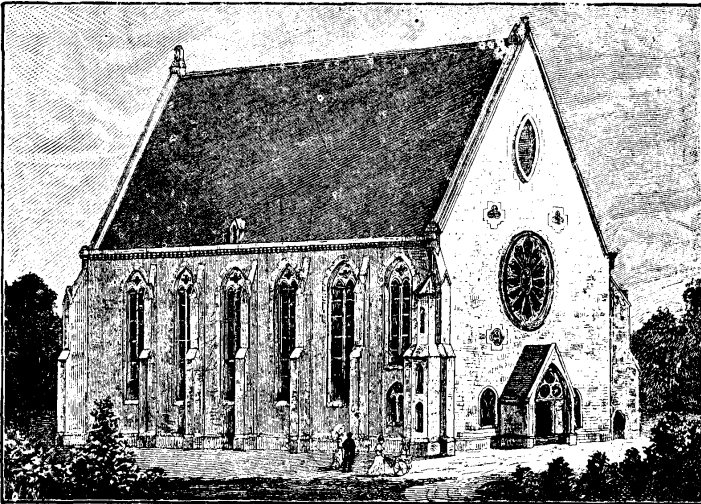
Az elismert és el nem ismert csoport között fennállott véleménykülönbségek tárgyilagos elbírálásához nagyobb történeti távlat szükséges. S ez most nem is tartozik munkám eszmekörébe. De éppen azért, mert a differenciák korszaka még elég közel fekszik hozzánk, világos előttünk az a tény, hogy ezek a differenciák főként *szervezetbeli differenciák* voltak, melyek az egyébként dicséretes 1895. évi 43. t.c.-nek „a jövőben törvényesen elismerendő“ vallásfelekezetekkel kapcsolatos fejezetének hiányosságaira és hibáira mutatnak. A baptisták demokratikus belső berendezkedéséből azután szinte magától adódott a lehetőség, hogy a szervezetbeli kérdések megvitatása a közösség kebelében szabad teret nyerjen. Azt persze nem lehet mondani, hogy e kétféle irányzat, mint súrlódási felület, a baptista misszióknak hasznára lett volna. A lelkiismeretben felfogások szabad érvényesülése azonban még mindig előnyösebben munkálta a jövőbeni leiggadást és kibontakozást, mint az esetleges erőszak és elnyomatás . . .

A világháború után sajátságos, meleg érzés lett úrrá a hívő szívekben. A nagy felfordulás dermesztő, halálos szelének elülésével a békevágy és az Úr iránti hála öleltek össze a lelkek mélyén. Ez az atmoszféra igen alkalmas volt a véleménykülönbségek jégrétegeinek felolvasztásához. *A baptisták két szárnyának egybeolvadása is megtörtént*, jelölül annak, hogy mélyreható ellentétek a két csoport között nincsenek s a baptisták közjogi helyzetének további tisztázása és javítása mindkét csoportnak egyetemes érdeke. Az egyesülés céljából értékes előmunkálatokat végzett a már régebben Amerikába távozott, de onnan látogatóba visszaérkezett *Orosz István* east-orangei teológiai tanár, aki az amerikai (angol és magyar) baptisták megbízásából fontos jótékonyági és kulturmissziót teljesített idehaza.

Mindkét csoport önként és szabadon kijelentette, hogy szervezeti szempontból kinek-kinek *személyes ügyét* képezi az, hogy milyen álláspontra helyezkedik a törvényes hitközséghez való tartozás (tehát a kilépések vagy áttérések) tekintetében, amit lehetővé tett a baptisták egyházi szervezetének 29. §-a is, mely szerint a szakramentumok (kereszttség és úrvacsora) kiszolgáltatása nem

vonható egy fogalom alá az 1868, évi 53-ik, az 1894, évi 32-ik és az 1895. évi 43-ik törvénycikkekben szabályozott felvétellel, illetve áttéréssel.

Az egyesülést a Budapesten, 1920, szeptember hó 2-3-án tartott országos konferencia pecsételte meg, melyen az immár kereskedelmi színezetűvé vált „szövetkezet” szót a helyesebb és kifejezőbb „szövetség” szóval cserélték ki s így e közgyűlés a *Magyarországi Baptista*

A Hamburg-böhmkenstrassei régi baptista imaház Oncken J. G. idejéből.

Gyülekezetek Szövetségének I. közgyűlése volt Ez a közgyűlés járult hozzá elvben az amerikai Déli Baptista Szövetség által küldött „testvéri nyilatkozathoz”, ami voltaképpen az amerikai Déli Baptista Szövetségnek Atlanta, Ga. városában 1919, évi május havában tartott konvencióján megalkotott *baptista hitvallás* volt, Mullins E. Y., Gambrell J. B., Cody Z. T., Scarborough L. R. és Ellyson William aláírásával.

Az elismerés körül támadt belső nézeteltérések ezzel nyugvópontra jutottak.

VI. A szabad vallásgyakorlat és a közigazgatási hatóságok.

Amit ebben a fejezetben megemlíteni óhajtok, az különösen három olyan fajtája a baptisták ellen megnyilvánuló hatósági eljárásoknak, melyek köré sok más, hasonló eljárás csoportosul. Szinte csak a megemlítésére szorítkozom ez eseteknek, melyeknek részletes feltárása is méltán tarthatna általános érdeklődésre számot. De a könnyebb áttekinthetőség céljából csak röviden mutatok rá e három, minden törvény- és jogalapot nélkülöző, de állandóan visszatérő közigazgatási „megrovásra”, melyek a következők: 1. *A 18 éven aluli egyének megkeresztelése, illetve bementése.* 2. *Nem baptista vallású egyéneknek a baptista istentiszteleten való részvétele.* 3. *Az istentiszteletnek, mint „gyűlés”nek engedély céljából való be nem jelentése.*

Miután közigazgatási hatóságokról van szó, hadd jegyezzem itt fel őszinte tisztelettel és megelégedéssel a Budapest székesfővárosi m. kir. államrendőrségnek mindenkor tapintatos, tárgyilagos és törvényszerű magatartását, amiért annak nobilis vezetőségét és törvénytisztelő tagjait részünkről köszönet és elismerés illeti meg. A legkevesebb panasz Budapesten fordul elő vallásügyi kérdésekben s megállapíthatjuk azt is, hogy — az újabban vidéken is működő — államrendőrségi kapitányságok részéről a legtöbbször előzékenységet, sőt támogatást tapasztalunk. Ha tehát „hatóságokéról” beszélünk, vagy azok intézkedései miatt panaszkodunk, *sohasem általánosítunk.*

A 18 éven aluliak bementése.

A baptista vallásfelekezet törvényes elismerése ellenére is állandóan előfordultak oly esetek, amikor a ható-

ságok itt-ott kifogásolták a 18 éven aluli fiatalokéak megkeresztelését, illetve alámerítését. Ez a hatósági fel-fogás és intézkedés nyilván onnét indult ki, hogy az 1868. évi 53. t. c. rendelkezései szerint „*áttérni annak szabad, aki 18-ik évét már betöltötte.*“ A hatóságok azonban a törvényszerű áttérési eljárást összetévesztik a szintén törvényben megengedett „kegyszer-kiszolgáltatással“, mely, mint lelki vonatkozású cselekmény, teljesen független a jogi vonatkozású lépésektől.

Konkrét esetből kifolyólag a m. kir. vallás- és köz-
oktatásügyi miniszter már 1906-ban, 15823/1906. szám
alatt kimondotta, hogy „a keresztelési szertartásra vonat-
kozólag az 1895. évi 43. t.-c. 1. §-ánál fogva semmiféle
befolyást nem gyakorolhat a kormány a tekintetben, hogy
ki mikor óhajta e szertartást igénybe venni...“ Ugyan-
csak a fenti minisztérium 101.150/911. számú rendelete is
foglalkozik e kérdéssel, a következőket mondván:

„Minthogy továbbá az áttérés csak a baptista vallás kebelébe
történt felvétellel tekinthető befejezettnak, K, A.-né, B, J.-né
és G. J. marosborsai lakosok mindaddig, amíg a baptista vallás
kebelébe szabályszerűen fel nem vétetnek, jogilag a gör. kel.
valláshoz tartozóknak tekintendők. Ez azonban csak annyit
jelent, hogy esetleges egyházi adójukat a baptista felekezetbe
való felvételükig a gör. kel. egyházközségnek tartoznak fizetni,
de a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvény értelmében nem
zárja ki azt, hogy addig is, amíg a baptista vallás kebelébe
felvétetnek, *ezt a vallást gyakorolják és ennek kegszereivel éljenek.*”

Nyilvánvaló tehát az illetékes minisztérium állásfog-
lalásából, hogy a 18 éven aluli egyének alámerítése tör-
vény- és jogszerű cselekmény. Az illetők — koruknál
fogva — nincsenek bár abban a helyzetben, hogy áttér-
jenek, de a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvény
értelmében bármely, általuk választott vallásfelekezetnek
kegszereivel szabadon élhetnek.

A baptisták egyházi szervezetének 29. §-a határo-
zottan kimondja, hogy *a felekezetbe való felvétel a meg-
kereszteléssel egy fogalom alá nem vonható.* Ez a szer-
vezeti szabály pedig az elismeréssel törvényesítést nyert.

A világháború utáni időben egymásután ismétlődtek
meg oly hatósági eljárások, melyek a hatóságoknak e té-
ren való sajnálatos *tájékozatlanságáról* tanúskodnak. Egyik
alföldi nagyközségben még 1937-ben is kihágási eljárás indult
e tárgyban a bemerítést végző lelkipásztor ellen. Igaz ugyan,
hogy a lelkipásztor felvilágosító szavai után az eljárást
azonnal beszüntették, de az előző csendőrségi jegyző-

Pál apostol és Silás a filippii börtönben imádkoznak.

könyvezések, beidéztetések és kihallgatások felesleges és indokolatlan zaklatásnak tették ki az egyházközséget.

Az e tárgyban megindult hatósági eljárások mindeddig megfeneklettek és sikertelenek maradtak, akár közigazgatási, akár bírói fórum ré-

széről indítottak

meg. Rendszerint már másodfokon felmentették a „vádoltakat,” úgy, hogy az ügy a harmadfokú bíróság elé a legritkábban került. Például a gyöngyi kir. járásbíróság 1924. november hó 24-én kelt ítéletével 2 hónapi elzárásra mint főbüntetésre, ezenfelül 3,000.000 korona pénzbüntetésre, mint mellékbüntetésre ítélte Stinner István gyöngyi prédikátort, mert több, 18 évet még be nem töltött egyént bementetett. A szekszárdi kir. törvényszék, mint másodfokú bíróság természetesen nem látott fennforogni „bűncselekményt” és Stinnert a vád és következményei alól — Földes D. Dezső dr. ügyvéd és jogtanácsos védőbeszéde után — jögerősen felmentette,

Míndazáltal, ha a 18 éven aluliak bementése törvényes alapon nem is képezheti eljárás tárgyát s ennekfolytán marasztaló ítélet nem is hozható, a baptista vallásfelekezet joggal teheti fel a panaszos kérdést: *Miért van az, hogy az illetékes hatóságok e téren nem nyernek alaposabb tájékoztatást, hogy a baptista vallásfelekezet lelkipásztorai és tagjai megkíméltessenek a bántó és alaptalan zaklatásoktól?!...*

A jogilag át nem tért, de hitvallást tett és bementetett egyének ügyében 1924. őszén nagyobbszámú küldöttség jelent meg a kultuszminisztériumban, ahol a miniszter nevében *Petri Pál dr.* államtitkár tett megnyugtató nyilatkozatot. A nyilatkozat mindnyájunkat — akik a küldöttségben voltunk — valóban megnyugtatót, de a

nyugtalanító jelenségek, sajnos, azóta sem szűntek meg teljesen.

Nem baptista vallású egyének jelenléte baptista istentiszteleten.

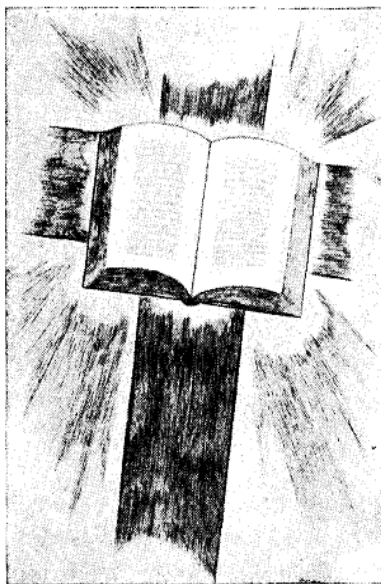
Amikor itt-ott a csendőrfjárőrök vagy más hatósági személyek a (rendszerint kisebb községekben tartott) baptista istentiszteleteket megzavarták, vagy azoknak tartását megakadályozták, rendszerint az engedély hiányára hivatkoztak, vagy lépésüket azzal indokolták, hogy *az összejövetelen másvallású egyének is részt vettek*. Némely helyen a csendőrök fellépése súlyos gorombaságig fajult; Margitai Lajos mátészalkai baptista lelkipásztort egy imaházmegnyitási s egy temetési alkalommal meg is bilincselték. A magasabb csendőrparancsnokság természetesen megindította a fegyelmi eljárást a brutális járőrvezető ellen.

A sok eset közül megemlítem a *lénárdaróci* esetet, amikor (a „Békehírnök“ 1934. évi szeptember 8-iki számában megjelent tudósítás szerint) az újonnan megnyitott imaházban — tehát egy állandó istentiszteleti helyen — a csendőrök a bíró és egy „esküdt“ jelenlétében *félbeszakították és betiltották az istentiszteletet* Nyilvánvaló, hogy itt túlkapásról, sőt a magyar törvények flagrns megsértéséről van szó.

Törvényellenes volt az eljárás a szabad vallásgyakorlatról szóló 1895. évi 43. t.-c. 1. §-a alapján, mely szerint — többek között — *„senkit nem szabad törvényekbe vagy a közerkölcsiségbe nem ütköző vallási szertartás gyakorlásában akadályozni“* „Senkit“: ez azt jelenti, hogy az állam bármely polgárát, nemzetiségre, nemre és felekezetre való tekintet nélkül. Hogy pedig a baptista istentisztelet nem ütközik a törvényekbe vagy közerkölcsiségbe: a törvényes elismerésből kifolyóan kézenfekvő!

Törvényellenes volt az eljárás annál inkább, mert a baptista vallásfelekezet — éppen törvényes elismertetése következtében — am. Kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1910. évi 72.811. számú rendelete értelmében *szabadon gyakorolhatja a nyilvános, közös istentisztelet jogi intentiszteletet a hatóságnál sem előzetesen, sem utólagosan be nem jelentendők, minthogy azok megtartása hatósági engedélyezéstől nem függ.*

Törvényellenes volt végül a fegyveres csendőrök eljárása azért, mert a magyar büntetőtörvénykönyv

évi 5. törvénycikkének 190. §-a szerint „aki az állam által elismert vallás szertartását erőszakkal megakadályozza vagy megzavarja, vétséget követ el és egy évig terjedhető fegyházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik. A kísérlet büntetendő.“

A vallásos szertartás gyakorlásában megzavart és megakadályozott emberek a hatósági közegek felszólításának ellenállás nélkül engedelmeskedtek.

A hatósági közegek törvénytörő magatartását csak súlyosbítja az tény, hogy az istentiszteleten résztvevők *figyelmeztették őket* törvénytelen eljárásukra, elébük tárva a megfelelő dokumentumokat, – mindazonáltal az istentiszteleten résztvevők látva azt, hogy a törvényekre való hivatkozásuk hiábavaló, engedtek az erőszaknak és szétoszlottak az istentisztelet helyéről. A bibliás keresztyénekre mindig jellemző a törvények végrehajtásával megbízott hatóságok tisztelete. Nyugodtan állíthatjuk, hogy ebben a tekintetben vallásfelekezettünk és egyéb kisebb, bibliás felekezetek tagjai a legjobb példával járnak elől az országban. A bibliás keresztyéneknek ezt a törvénytisztelő magatartását azonban a saját lelkiismeretük és meggyőződésük ellen kihasználni: nem ildomos és nem korrekt dolog! Lénárdarócon tudták azt, hogy a csendőrök törvényellenes eljárást visznek véghez, mégis engedelmeskedtek szétoszlató felszólításoknak, mivel a csendőrök személyében az állam tekintélyét tisztelték és e tekintély ellen véteni nem akartak. A magyar állam törvényhozói számára azonban nem lehet közömbös az a tény, hogy a törvény megtartása felett örködni hivatott közegek a törvény ilyen áthágásával a polgárság előtt a törvény tekintélyét diszkreditálják.

Érthetetlen az olyan gondolkodás, mely

szerint az emberek korcsmákban, mozikban és tánctermekekben felekezeti különbség nélkül szabadon összegyülekezhetnek, — imádkozni, énekelni és Bibliát olvasni azonban nem jöhetnek össze. A közerkölcsiség szempontjából melyik eset a veszélyesebb? Azt hiszem, felesleges erre a kérdésre itt választ adnom.

*

Sz. város baptista gyülekezetének vezetősége 1934. nyarán panasszal fordult hozzánk azért, mert a rendőrség helyi kapitánysága elrendelte az imaterem hirdető táblájáról ennek a feliratnak eltávolítását:

JÉZUS MONDJA: JÖJJEK ÉN HOZZÁM
MINDNYÁJAN, AKIK MEGFÁRADTATOK ÉS
MEGTERHELTEK ÉS ÉN MEGNYU-
GOSZTLAK TITEKET.

MÁTÉ EV. 11. r. 28. v.

MINDENKIT SZERETETTEL VÁRUNK.

A sz-i gyülekezet a kapitányság véghatározata és indokolása ellen az országos vidéki főkapitányságnál a következő beadvánnyal tiltakozott:

„Méltóságos Főkapitány Úr!

A Magyar királyi rendőrség sz-i kapitánysága 1243/1934. számú véghatározatának azon rendelkezését, hogy a Csongrádi-sugárút 49. szám alatt levő baptista imaterem hirdető táblájáról ezen mondást, ill. bibliai idézetet: „Jézus mondja: Jöjjetek én hozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelteketek és én megnyugosztalak titeket. Máté ev. 11. r. 28. v. Mindenkit szeretettel várunk.“ — eltávolítsuk, a következő indokaink alapján *tisztelettel megfellebbezzük*:

Különösen két fontos szempontból kifogásoljuk a véghatározatot és annak indokait.

1. A véghatározat elrendeli, hogy a fenti idézetet „estessük át“ vagy „vegyük le“ a hirdető tábláról, az indokolás szerint „*közrendészeti szempontból*“. Nem tudjuk megérteni, mennyiben lehet a közrendészet érdeke eltávolítani a mai, atheizmussal és modernizmussal megmérgezett társadalomban, a józólést és keresztényi erkölcsöt sértő plakátok, regénycímek, képek és festmények tömkelegében egy *krisztusi mondatot*? Tudomásunk szerint ilyen és ehhez hasonló feliratok más felekezetek templomain és imaházain is találhatóak, mint jeligék. Ezen bibliai idézet az egész keresztény világ Megváltójának, Jézus Krisztusnak szavait tartalmazza, melyek által az élet nehéz küzdelmeiben megfáradott emberiséget hívja magához, mint a nyugalom és béke egyedüli forrásához, — s abból a Szentírásból való, amelyiket az egész kereszténység felekezetre való tekintet nélkül magáénak vall. *A baptista vallásfelekezet Magyarországon törvényesen elismert vallásfelekezet lévén, törvényadta jogánál fogva jelöli meg*

imaházait s helyez el annak homlokzatán, vagy ajtaján hirdető táblákat, azon pedig bibliai idézeteket. A véghatározatnak ama kívánságát, hogy a hirdető tábla jelölje meg azt, hogy az imaház a baptista egyházközségé, készséggel teljesíteni hajlandók vagyunk, azonban a bibliai idézetet – Jézus Krisztus szavait – továbbra is alkalmazni óhajtjuk. Megjegyezzük, hogy mi az imaházak megjelölésére *nem vagyunk kötelezve*, aminthogy igen sok templomépületünkön s imaházunkon az országban vagy csak egy kereszt, vagy valami bibliai idézet van, mint ismertető jel, megkülönböztetésül egyéb házaktól, ha az imaháznak templomalakja nem volna. Ez a körülmény teljesen autonóm joga a vallásfelekezeteknek. Ha a mi imaházunkon nem alkalmazható bibliai idézet, ez esetben eltávolítandók volnának azok a többi vallásfelekezetek templomairól és imaházairól is. De tény, hogy sem a hirdető tábla, sem a rajta elhelyezett, fentidézett krisztusi mondat *közerkölcsöt nem sért és törvénybe nem ütközik*.

2. A véghatározat indokolása szerint a hirdető tábla szövege *„megtévesztésre alkalmas és az istentiszteletre vonatkozólag könnyen félrevezeti az egyéb vallásfelekezetek híveit is* azért, hogy mindenkit hív a baptista istentiszteletre és gyakran előfordulhat, hogy olyanok is résztvesznek az egyházközség vallásos gyülekezetein, akik nem tagjai a baptista felekezetnek.“

Megállapítani óhajtjuk, hogy nekünk, akiknek a törvény teljes jogot és szabadságot nyújt istentisztelet tartása céljából, nem állhatott szándékunkban semmiféle „megtévesztés“, mert erre szükségünk nincs s ilyen szándék tőlünk a legtávolabb áll. Nem lehetett ez a szándékunk már csak azért sem, mert a hirdető táblán levő idézetben Jézus Krisztus *önmagához* s nem a baptistákhoz hívja a lelkeket. De ettől függetlenül kénytelenek vagyunk hangsúlyozni, hogy a véghatározat indokolása tévedésen alapul, amennyiben a mi istentiszteleteinken ép úgy, mint a róm. kath., ref. vagy egyéb istentiszteleteken, *jogában áll bárkinek, bármely felekezethez tartozónak résztvenni*. Eltekintve a valóság szabad gyakorlatáról szóló 1895. évi 43. t.-c. 9. és 1. §-aitól, melyek szerint az elismert felekezet az állam védelme alatt áll és nyilvános, közös istentiszteletei szabadok, amelyeken résztvenni bárkinek állampolgári joga, a 4348/*925. kih. sz. belügyminiszteri rendelet konkrét esetből kifolyólag kimondotta, hogy a baptista istentiszteleteken másvallású egyének is akadálytalanul résztvehetnek, s hogy „egy vallásfelekezet összejöveteleiről a nyilvánosságot nem zárja ki, egyedül magára a vallásfelekezetre tartozó kérdést képez.“

Mi, mint törvénytisztelő állampolgárok, ragaszkodunk a törvényes rendelkezésekhez s az azokban biztosított jogainkhoz. Az előadottak alapján kérjük Méltóságodat, hogy a fent hivatkozott véghatározatot megsemmisíteni méltóztassék.“

A m, kir, rendőrség vidéki főkapitánysága a fellebbezésnek helyt adott és így Krisztus egyik legszebb mondása nem került indexre , ,

Szükségesnek tartom közölni még e tárgyban a m. kir. belügyminiszter úr 4347/1925. B, M. kih. számú rendelet-

tét, mely a „Belügyi Közlöny“ 1926. évi február 7-én kelt 6-ik számában jelent meg s mely így hangzik:

Nem követ el kihágást az, aki a baptista, mint törvényesen elismert vallásfelekezetnek áhítatos összejövetelein résztvesz, mert ezekhez az összejövetelekhez még akkor sem kell rendőrhatalósági engedély, ha azokon esetleg más vallásfelekezetűek is megjelenhetnek.

özv. Sz. P.-né, V. J.-né, K. B., B. G., Sz. J., P. J. Sz. L. P. J. -né, K. M, K. G. és L. S. n . . . -i lakosok ellen engedély nélküli gyűlés tartása miatt az 1912: LXIH. t.-c. 10. §-a alapján indított kihágási ügyet terheltek fellebbezése folytán felülvizsgálván, a következő III-ad fokú ítéletet hoztam: Az 1925. évi május hó 27. napján 296/1925. kih. szám alatt a m . . . -i járás főszolgabírája elsőfokú ítéletének helybenhagyásával hozott másodfokú büntető ítéletet megváltoztatom és terhelteket az ellenük emelt kihágás vádja és annak jogkövetkezményei alól felmentem. A felmerült eljárási költséget a hatósági pénztár terhére állapítom meg.

Megokolás. Az iratokból kétségtelenül megállapítottam azt, hogy a kérdéses összejövetel nem volt más, mint a baptista hitfelekezetnek áhítatos összejövetele, amelynek tárgyát a szokásos vallásgyakorlaton kívül más tárgy nem képezte. Minthogy pedig ezen törvényesen elismert vallásfelekezet istentiszteletét szabadon gyakorolhatja, a kérdéses összejövetel hatósági engedélyezést nem igényelt.

Nem változtat ezen megállapításon azon körülmény sem, hogy az összejövetelen másvallású hallgatóság is megjelent, mert az, hogy egy vallásfelekezet összejöveteleiről a nyilvánoságot nem zárja ki, egyedül magára a vallásfelekezetre tartozó kérdést képez.

Ez a miniszteri rendelet pontot tesz minden esetleges vita végére, A másvallásúak a baptista istentiszteleten épp oly joggal résztvehetnek, mint bármely más felekezet istentiszteletén. Hogyne volna hát bántó és diffámáló a baptista vallásfelekezetre nézve, hogy pld. 1933-ban a a csornai járás főszolgabírájának megkeresésére a tisztifőügyész, mint ügyészi megbízott (359/1933. sz, a.) *vádindítványt* szerkeszt több nagykorú és kiskorú egyén ellen azért, mert baptista istentiszteletet tartottak, melyen résztvettek *egyéb* vallásfelekezethez tartozó egyének is!

A magyar kormány kardinális intézkedésére van szükség, hogy a közigazgatási hatóságok és közegek a vallásügyi kérdésekben — az ország törvényeinek s az idevágó miniszteri rendeleteknek megfelelően — teljes tájékozódással bírjanak.

Istentisztelet, mint „gyűlés”.

Különböző időkben (1925-1935. között), különböző főszolgabíróságok, mint rendőri büntetőbíróságok elzárásra

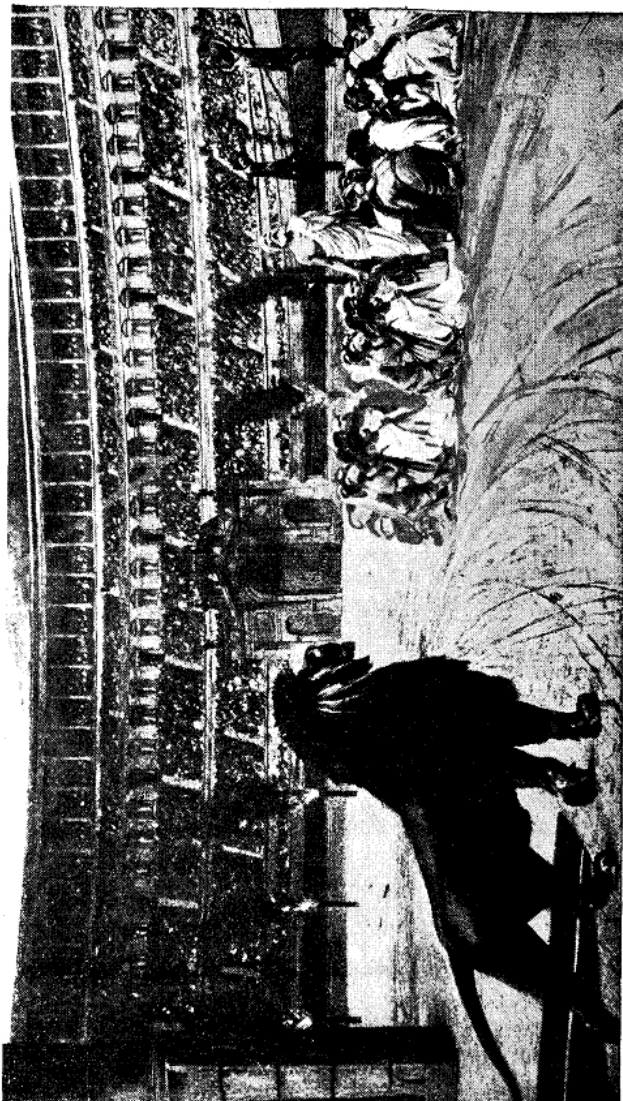
vagy pénzbüntetésre ítélték „tiltott népgyűlés” vagy „engedély nélküli gyűlés” tartása miatt Barbaries József bükkösi lakost és társait, Bretz Vilmos pécsi, Sáhó Miklós tápi baptista lelkipásztorokat, Gáncs Imréné rábaszent-andrási lakost és társait, Németh József vönöcki, Somogyi Kálmán tapolcafői lakosokat és másokat.

Ezeknek az eljárásoknak alapját a 6000/1922, B. M. számú rendelet képezte, mely a gyülekezési jog szabályozásáról alkotott, 11 004/1921. M. E. számú rendelet végrehajtása tárgyában a következőket rendeli:

„Politikai jellegű, vagy általában véve minden egyéb *népgyűlés* (gyülekezés) — de csak zárt vagy bekerített helyen — a budapesti m. kir. államrendőrség működési területén a budapesti m. kir. államrendőrség főkapitányságának, egyéb helyeken pedig csakis az illetékes elsőfokú rendőrhatalóságnak *előzetes engedélye alapján* tartható,”

Tudnunk kell, hogy fenti rendeletek voltaképpen az 5481/1914, B, M. számú, a gyülekezési jogról szóló *háborús rendelet* folytatásai, melyek a kivételes hatalom gyakorlásának meghosszabbítását célozzák, E rendeletek *politikai tendenciája* félreérthetetlen. Azonban akkor, amikor a baptisták *istentiszteletet* tartanak, politikai szempontok nem jöhetnek tekintetbe. Talán mondanom sem kell, hogy úgy a fentemlített, mint egyéb esetekben a „tiltott népgyűlések” vagy „engedély nélküli gyűlések” nem mások, mint *baptista istentiszteletek* voltak, melyek énekből, imából, bibliamagyarázatból, esetleg vallásos költemények elszavalásából állottak.

Megállapítom, hogy a legtöbb konkrét esetben a III. fokú közigazgatósági hatóság (a belügyminisztérium) a vádlottakat *felmentette*. Ez természetes is. Mert sem az 5481/1914.B.M. számú háborús rendelet sem a 11.004/1921. M. E. számú rendelet nem tartalmaz tiltó rendelkezéseket a bevett, vagy a törvényesen elismert felekezetek nyilvános istentiszteleteivel szemben! Az 5481/1914. B. M. sz. rendelet 2, §-a kimondja ugyan, hogy „még az *egyházi gyűlés* is csak rendőrhatalósági engedély alapján tartható”, de az „egyházi gyűlés” és az „istentisztelet” különálló fogalmakat képeznek. Egyébként is, az utóbbi rendelet említett §-át annakidején odamódosították, hogy az *előzetes engedélyezési kötelezettség alól* *kivételnek* a bevett,

Emlékeztünk . . . — Őskeresztények mártírhalála a római Colosseumban.

illetve elismert felekezetek egyházigazgatási gyülekezései. Ezek a gyűlések bejelentési kötelezettség alá nem esnek és hatósági biztos jelenléte nélkül tarthatók.

Vannak belügyminiszteri intézkedések, melyek oda-

irányulnak, hogy az el nem ismert felekezetek (ú. n. „szekták”) követőinek gyűléseit, összejöveteleit a 6000/1922. B. M. sz. rendeletnek megfelelően kell elbírálni, ezeknek engedélyt kell kérni az illetékes rendőrhatalóságoktól és annak joga van képviselőjét az ily gyűlésekre, összejövetelekre elküldeni. *Nincsen azonban semmi törvényes alap arra, hogy a bevett vagy elismert felekezetek vallásos gyakorlataival kapcsolatos összejövetel (istentisztelet) egy kalap alá volnának vonhatók az előzetes engedélyhez kötött gyűlésekkel vagy összejövetellekkel, mert ezek rendőrhatalósági engedélytől nem függenek és rendőrhatalósági ellenőrzés alá nem tartoznak.* (1895: 43. t.-c. 9. §. — 72.811/1910. Vkm. sz. — 4.348/1925. B. M. sz. rend.)

Az „istentisztelet” nem „gyűlés” a szónak közigazgatási értelmében s ezt a tényt végre az Összes közigazgatási fórumoknak tudniok kellene a további anomáliák elkerülése végett.*)

Panasz és tiltakozás.

Számos felterjesztési iratunkban kifejtettük már az illetékes miniszter urak előtt, hogy mi baptisták lojalisan elismerjük minden vallásfelekezet létezési jogát és mozgási szabadságát, ugyanakkor azonban *mi sem mondhatunk le törvényben biztosított jogainkról.* Életjogunkhoz és mozgási szabadságunkhoz mi is ragaszkodunk! Erre való tekintettel a magyar kormánynak olyan intézkedését kérjük és várjuk, mely megszünteti a *rendeletek* és azok *végrehajtása* között fennálló ellentéteket.

A baptisták készek bibliai meggyőződésükért szenvedni — s mint Pál és Silás, a börtönben is énekelni és imádkozni, — de hogyan egyeztessük össze a keresztények üldözését a „keresztény Magyarország”-gal? A szabad vallásgyakorlat törvényes biztosítása és a vallási áhítaton résztvevők üldözése: kiáltó ellentét! Az 1848/49-iki szabadságharc után, Haynau és Bach sötét tíz esztendeje alatt megcsorbíthatták az evangéliumi közösségek jogait,

* Jegyzet. Érdekesnek tartom itt megemlíteni, hogy a „gyűlés” és az „istentisztelet” körül támadt Jogalmi zavar” nem újkeletű. Például Németországban egy időben az ó-lutheránusokkal szemben ugyanezt az eljárást követték a hatóságok; istentiszteleteiket tiltott gyűléseknek minősítették s ez alapon sokáig zaklatták őket. A cél: az ó-lutheránusok fejlődésének visszaszorítása volt.

elkobozhatták és megégethették a Bibliát, – de *a független, keresztény magyar kormányzat nem tehet lakatot az Istent dicsérő ajkakra és nem feszítheti keresztre a kereszténység szent könyvét, a Bibliát!**)

Igen, az összkormányzatnak oda kell hatni, hogy különösen a vidéki (járási) közigazgatási közegek megfelelő és emberséges módon bánjanak a bibliaolvasásra, imádkozásra és szenténekek éneklésére egybegyűlt emberekkel oly esetekben, amikor utasításból, félreértésből, vagy tájékozatlanságból megjelennek a gyülekezés helyszínén. Elvégre mégis csak más kezelést és bánásmódot igényelhetnek a békés, jámbor és imádkozó polgárok, mint a tyúktolvajok, betörők és anarchisták. A katakombák kora régen elmúlt és nem lehet hízelgő Magyarországra, a vallásszabadság klasszikus hazájára, ha itt az emberek lopva, bujdokolva járnak össze Bibliát olvasni, imádkozni és énekelni!

Hogy egyes közigazgatási hatóságok mennyire elgaloppozzák magukat, annak megvilágítására idézek a budapesti Baptista Hitközség 893/1934. számú felterjesztéséből, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézett *két fiatalkorúnak* elítélésével kapcsolatban:

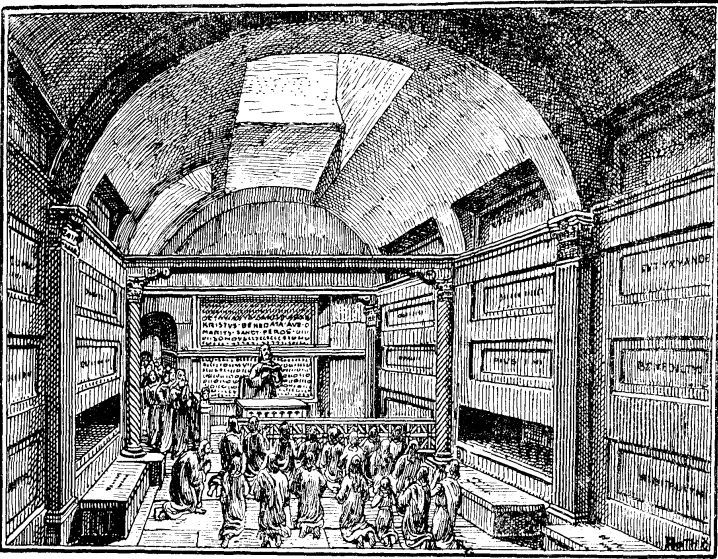
„A cs...-i járás főszolgabírájának 1934. évi április hó 10.-én kelt, 1338/1934. kih. sz. I. fokú Ítéletében, annak indokolási részében vallásfelekezetünkre, mint erkölcsi testületre nézve súlyosan sértő kitétel foglaltatik. Az Ítélet megokolásában ugyanis ezeket olvashatjuk: az ennek megfelelő büntetésekkel terheltek jövőbeni magatartására nézve *javitólag* hatok . . . (Harmadik bekezdés.) És *... ezen büntetésnemet találtam a legkisebb büntetés alkalmazásával mindkét fiatalkorú terhelt *megjavítása* érdekében célravezetőnek...“ (Ötödik bekezdés.)

Tisztelettel viseltetünk minden bírói Ítélettel szemben; a magyar bíróságok intaktságát és szuverenitását kétségbe nem vonjuk. Mégis kénytelenek vagyunk ezen folyamatban levő - felebezés alatt álló — ügyben az I, fokú ítélet indokolásának hivatkozott kitételei ellen vallásfelekezetünk nevében tiltakozni, annál is inkább, mivel ezt az Ítéletet a II. fokú r. b. bíróság helyben, illetve érintetlenül hagyta.

Nagyméltóságod előtt feleslegesnek tartjuk annak a bizonyítását, hogy egy közigazgatási hatóságnak, egy törvényesen elismert vallásfelekezettel szemben ilyképpen való gondolkozása s írásos megnyilatkozása *sértő és megalázó*. Nem elég a baptista istentiszteleten való részvételt *kihágásnak* minősíteni, – ehhez

*)Jegyzet. Magyarország kormányzója, Horthy Miklós a Brit és Külföldi Bibliatársulat által neki ajándékozott dísz-Bibliába ezeket a sorokat írta be: „*A Biblia az én első törvénykönyvem.*”

még az is szükséges, hogy a terheltek „megjavítását“ célzó intézkedéssel vallásfelekezetünket a bünszövetkezetekkel helyezték egy nivóra?! Azt megértjük, hogy egy betörőt, egy tolvajt, egy lázadót, vagy egy verekedőt javító tendenciával keil fegyelmezni, — de hogy az áhítatos, vallásos összejövetelen résztvevők is „javításra“ szoruljanak, azt nem tudjuk megérteni. Van-e az emberiség erkölcsi megjavításához alkalmasabb eszköz, mint a vallás erkölcsi nevelés? Történelmi tények s a jelenidők tapasztalatai bizonyítják, hogy *nincs*. És ha ez így áll, —

Emlékezzünk ... – Űldözött keresztények istentisztelete a katakombákban.

ha ez az igazság, amit senki nem vonhat kétségbe, — akkor miért bélyegzi meg az ítélet a terhelteket a vallásos összejövetelen való részvételükért s miért bélyegzi meg az ítélet a terhelteken keresztül magát a vallásfelekezetet is, amelynek nevében és égisze alatt az összejövetel tartatott?...!*

Elismerjük a közigazgatási hatóságok szükségszerű éberségének jogosságát, nehogy valakik vallási gyűlések jelszavával tiltott politikai összejöveteleket rendezzenek,

Osztyuk *Eckhardt* Tibor dr. nézetét: „Hogy a szabadság ne válhassék szabadossággá, a szabadság gondolatát ki kell egészíteni a *felelősség* gondolatával.“ De ebben a tekintetben lelkiismeretes, tapintatos és elfogulatlan felülbírálatra van szükség, mert mi sem könnyebb, mint vádat kovácsolni a gyengébb féllel szemben, aki ki van szolgáltatva a hatalom birtokosainak. Ne felejtjük el, hogy a vallás terjesztőivel szemben sokszor alkalmazták a koholt politikai vádat. Már Pál apostolt és társait is „társadalomfelforgatás“, „országháborítás“ vádjával illették Thessalonikában az orthodox zsidók, (Ap. csel, 17, 5—8.) A XVI. században Eperjesen, a vértörvényszék feje, Karaffa generális politikai összeesküvőkként ítélte el a protestáns vértanúkat, Lipót idejében, a Kolonics és Szelepcsényi vezetésével működő vértörvényszék a gályarabságra küldött protestáns prédikátorokat a Wesselényi-féle összeesküvésben való részvétellel vádolta. Mélységesen sajnálni kellene azt, ha napjainkban hasonló ráfogásokkal élnének a hatóságok *egyes vallási mozgalmak akadályozása, vagy elfojtása céljából*.

Az állami és társadalmi rend védelme és fenntartása érdekében a hatóságoknak jogában áll mindennemű gyülekezésnek ellenőrzése, — nem állhat azonban jogában a bevett és elismert vallásfelekezetek (engedélyhez nem kötött!) istentiszteleteinek megzavarása vagy megakadályozása, Szerintünk az volna a helyes álláspont, ha *minden* vallásfelekezet istentisztelete törvényes oltalomban részesülne, — annál inkább tarthat erre számot a *törvényesen elismert* felekezet. Hiszen az 1908. évi 3006. sz. belügyminiszteri rendelet szerint a be nem vett vagy törvényesen *el nem ismert* vallásfelekezetektől is az istentisztelet céljából tartandó gyűlés engedélyezése *csak az esetben tagadható meg*, ha a gyűlésen törvénybe ütköző cselekmények vagy szertartások elkövetésére alapos gyanú forog fenn. Ismételjük: a hatóságok gyülekezés-ellenőrzési jogát vitathatatlannak, sőt szükségesnek tartjuk, a vallásos buzgóságból egybegyülekező, istentiszteleteken résztvevő békés polgárok felesleges zaklatását s az azokkal való goromba bánásmódot azonban *soha, egy pillanatra sem helyeselhetjük*, sőt az ellen a törvényekre és a jóízlésre való hivatkozással kénytelenek vagyunk óvást emelni.

Amikor mi Istennek és a magyar törvényeknek nevé-

ben a vallás szabad gyakorlatának biztosítását leérvük, nem kérünk mást, csak amire bennünket Isten Lelke indít és nem kérünk többet, csak annyit, amennyit a magyar törvények ebben a tekintetben előírnak. És mikor ezt tesszük, nem csupán a magunk érdeke, hanem az ország minden polgárának s magának az országnak érdeke lebeg szemünk előtt, A vallás szabad gyakorlata egyrészt *polgárjog*, másrészt *államérdek* is, mert a lelkimozgalmak legbiztosabb oltószerek mindenféle destrukcióval szemben, „Az isteni vallás nem szorult emberi védelemre — mondotta egykor *Deák* Ferenc, a haza bölcse, — Hanem a tiszta vallásosságot kell emelni és terjeszteni, mert ez a nép erkölcsiségének s ez által a nemzet boldogságának legerősebb támasza. Azokban az országokban, amelyekben tökéletes és ideális vallásszabadság van, a legcsekélyebb esélyei vannak a rendbontó törekvéseknek. Az egész világot behálózó atheista propagandával szemben csak egy biztos védekezési mód van: szabad utat nyitni a szent Bibliának s vele kapcsolatban az erkölcsi és szellemi megújhodásnak!

Még valamire fel kell hívnom a figyelmet. Előfordult ugyanis számos alkalommal, hogy a csendőrök vagy egyéb közegek a helybeli másfelekezeti lelkészre, vagy tekintélyesebb vezetőemberre hivatkoztak akkor, amikor gátló szándékkal a bibliaórákat megzavarták. Mi tiszteletben tartjuk bárki vallásos meggyőződését s rajta vagyunk, hogy a felekezeti béke hazánkban ápoltsék és megőriztessék, de az ellen tiltakozunk, hogy bármely más felekezet vezetősége a mi szabad mozgásunkat s tevékenységünket hatósági segédlettel korlátozza, vagy megakadályozza. A magyar hatóságok a magyar polgárokért vannak felekezetre való tekintet nélkül és a hatóságok vezetői, valamint közegei egyetlen felekezet ügynökeivé sem válhatnak. *Hatósági közegek tehát csak felettes hatóságaiktól fogadhatnak el utasításokat és más polgári, vagy egyházi személyektől eredő jogtalan beavatkozási kísérleteket nem vehetnek figyelembe.* A tételes magyar törvények minden magyar állampolgárral, még a törvényhozókkal és a törvény végrehajtóival szemben is kötelező erővel bírnak s ezért mi a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényeknek mindenki által való megtartatását kérjük a *magyar kormánytól.*

VII. A baptisták közjogi sérelmei.

Egyenlő bánásmódot!

got állapított meg a vallásfelekezetek között, E törvény azonban – bár megalkotásától e sorok írásáig 89 év múlt el – *sem megváltoztatva, sem végrehajtván nincs!*

A helyzet ma az, hogy a római katolikus egyház még mindig bizonyos előjogokat élvez a protestáns egyházakkal szemben, a nagyobb protestáns egyházak pedig előnyökben részesülnek a kisebb felekezetekkel szemben. Mint az előző fejezetekben kifejtettem, a „bevett“ és „elismert“ vallásfelekezetek között jogi szempontból lényeges

*) Jegyzet. Az 1848. é. XX. t.-c. kimondja, hogy minden bevett vallásfelekezet egyházi és iskolai szükségéi állami közpénzekből fedeztessenek. A baptisták elvi álláspontját értenézve más fejezetben már kifejtettem, de ha a baptisták az államtól való függetlenségét anyagi vonatkozásban is hirdetik, ez még nem jelenti szerintünk sem azt, hogy egy meglévő törvényt *egyoldalú* módon hajtsanak végre. Vagy minden felekezet részesül az állam ellátásában — még pedig egyenlő arányban, — vagy egyik sem. Az 1848. é. XX, t.-c, szellemében más alternatívát nem lehet elképzelni,

különbség nincs, — de a fennálló különbséget is határozottan el kell tüntetni, nehogy „uralkodó“ és „gyámolt“ felekezetekre tagozódjanak az egyébként önálló és egyenlő jogú egyházak.

A *vallási kisebbségek* védelme minden felekezet érdeke, mert ha valamely felekezet egyik országban többségben is van, — lehet, hogy egy másik országban kisebbséget alkot s ezért a kisebbségi védelem elvét minden vallási közösségnek tiszteletben kell tartania. Nem szabad, hogy hátrányosabb helyzetbe jusson egy felekezet a többi felekezettel szemben azért, mert kisebbségben van. A kisebbségek elnyomása nemcsak a valláserkölcst, hanem az emberiséget is sérti. Hiszen már a bizánci birodalom is kisebbségi védelmet nyújtott a keresztyéneknek a mohamedán hatalmakkal szemben. A reformáció hatása alatt pedig egymásután szüntették meg az európai országok azt a középkori elvet: *cuius regio, eius religio*, akié az ország, azé a vallás, vagy aki a terület ura, az a lelkek ura.

Hogy hova vezet a vallási türelmetlenség, annak eklatáns példája a palesztinai zsidóság véres türelmetlensége Jézussal és követőivel szemben, melynek prófétikus következménye a zsidó állam felborulása és a zsidók szétszóródása volt. *Az önzés megbosszulja magát* A nemzetközi jog terén egyik legszebb vívmány a kisebbségek védelme s az 1660-ban kötött olivai szerződés nagyszerű kiindulópontja volt a vallási kisebbségek védelmét szolgáló, különböző nemzetközi szerződések láncolatának. Magyarország önmagát becsüli meg, ha ezeket a szerződéseket — melyek közül egyet, az egyébként gyászos-emlékű 1921. évi 33. (trianoni) t.-c. is magában foglal — tiszteletben tartja.

A vallási kisebbségek védelmére vonatkozólag a következőket idézem az 1921. évi 33. törvénycikkből (VI. cím):

54. cikk. Magyarország kötelezi magát arra, hogy a jelen címben foglalt rendelkezéseket *alaptörvényekül* ismeri el; hogy semminemű törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés ezekkel a rendelkezésekkel nem lesz ellentétben és hogy ezekkel szemben semmiféle törvény, rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos.

55. cikk. Magyarország kötelezi magát, hogy az ország minden lakosának születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül, az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.

Magyarország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában

Szabadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel nem ellenkezik.

58. cikk. Minden magyar állampolgár faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezzi.

Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése, vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen magyar állampolgárra sem lehet hátrányos.

Egyetlen magyar állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallás, a sajtó útján történő vagy bármilyen természetű közélet terén, vagy a nyilvános gyűléseken.

Azok a magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi magyar állampolgárok. Nevezetesen: joguk van saját költségükön jótékonyági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, igazgatni és azokra felügyelni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják.

59. cikk. Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban élnek oly magyar állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az ősz* szegeknek élvezetéből és felhasználásából, amelyek a köztulajdon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékonyági célokra fordítatnak.

Ügy érezzük, hogy egyáltalában nem kívánunk lehetlent, amikor – a jelenleg fennálló jogrend keretében — am. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium „*protestáns ügyosztályát*” arra kérjük, hogy a felmerülő, vallási kisebbségekkel kapcsolatos ügyekben bennünket, baptistákat is meghallgatni szíveskedjék. A mi képviselőtünk ennek az ügyosztálynak tisztviselői karában — felekezeti megosztottság szempontjából — hiányozván, e hiány vagy egy baptista vallású tisztviselő bevonásával, vagy a baptista vallásfelekezet vezetőségének rendszeres referátumával volna pótolandó.

Álljon még itt memento gyanánt a nemzet nagy fiának, Magyarország volt kormányzójának, *Kossuth* Lajosnak kijelentése a polgári és vallási egyenjogúságról, amit irataiban olvashatunk:

— Egyike voltam azoknak, akik munkások valának, hogy a nemesek nemzete helyébe faj-, nyelv-, vallás-különbség nélkül a nép lépjen.

— Az képezi az 1848-iki korszak örök dicsőségét, hogy a nemesség önként, letéve a közös haza oltárára minden kiváltságait, jogait és mentességeit, a jobbágy népet fajkülönbség nélkül szabad földbirtokossá, szabad polgárokká tette s önként, szabad akaratból valósította meg az „egyenlő szabadság, egyenlő jog, egyenlő kötelesség“ nagy elvét Magyarország területének összes lakossága számára faj, nyelv, valláskülönbségre való tekintet nélkül

— Én mindig szerettem a külföldön azzal dicsekedni, hogy magyar hazánkban a vallási nézetek különbsége nem húz válaszfalat a haza szent szerelmében egygyéfont hazafiak közé s hogy a magyarnak, bárminő templomban imádja is az Istent, van egy közös szentegyháza, a „haza,” amelynek oltárát felekezeti különbség nélkül, karöltve állja körül s van egy közös hite, a „honszeretet.“

— Hogy vallásnak nem kell, nem szabad polgári jogokban különbséget tenni, ez nemcsak természetes, hanem olyasvalami, hogy ma már nincs józaneszű, nincs becsületes ember a világon, aki azt el nem ismerné. S ha valamely állam ez igazsággal ellenkező állásra helyezkednék, az megérdemelné, hogy a független nemzetek kerek asztalánál egyenlőjogú társnak ne tekintessék.

Felsőházi képviselőlet.

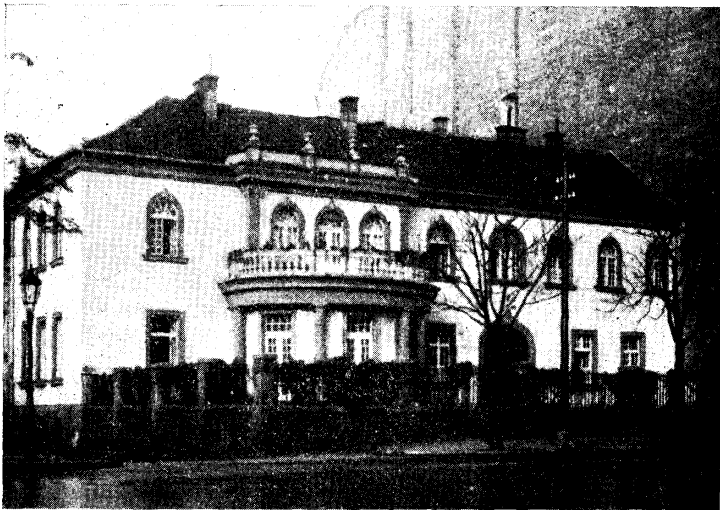
A magyar országgyűlés felsőházában a királyi hercegek, a közjogi méltóságok, az arisztokraták és más, kinevezett tagok között ott találjuk a különböző társadalmi érdekeltségek (egyesületek, kamarák stb.) kiküldötteit és a *bevett vallásfelekezetek képviselőit*. Tehát a felsőház megalkotásáról szóló törvény a felsőházban való képviselőletből a törvényesen elismert vallásfelekezeteket *kihagyta*.

Ezt az intézkedést a baptisták *sérelmesnek* tartják magukra nézve!

Sem közjogi, sem egyházjogi szempontból meg nem indokolható az a körülmény, hogy egy ilyen általános vonatkozású országos képviselőletből a törvényesen elismert vallásfelekezeteket kirekesztették. A baptista vallásfelekezet, mint vallási kisebbség is szerves, alkotó része az államközösségnek s ha mint *kisebbséget zárták* volna ki az őt megillető jogokból, akkor a kormány és a törvényhozás *következetlensége* nyilvánvaló, mert a számarányban

a baptistáknál is kisebb *unitárius* felekezetnek képviselőt biztosítottak.

Nem értjük ezt a jurisdikciót, Miért kell az egyik felekezetet bevonni a munkába s a másikat kirekeszteni a munkából akkor, amikor az ország egyetemes érdekeiről van szó? Ha a „bevett“ vallásfelekezetek törvényesített konfessziójuk alapján helyezték jogaikba, akkor ugyanezen az alapon, tehát törvényesített konfessziója alapján a baptista felekezet, mint elismert felekezet *ab ovo* – kezdettől fogva — bírja ezeket a jogokat.

A budapesti baptista theologiai szeminárium.

A felsőházban a *földmunkások* is képviselve vannak, képviselőt nyertek a legkülönbözőbb gazdasági érdekeltségek és iparágak; ott vannak az izraelita hitközség képviselői is, — csak a baptista keresztyének képviselője hiányzik. Nemrég olvastam, hogy a Felsődunántúli Mezőgazdasági Kamaránál a *mezőgazdasági kísérletügy* számára is felsőházi képviselőt sürgetnek; maholnap talán a Citerahangolók Országos Egyesülete is delegátust küld, csak a törvényesen elismert baptista vallásfelekezet marad kívül az ajtón. Pedig külpolitikai szempontból a baptisták

jelenléte — a nagy kultúrnemzetek baptistáival való szoros kapcsolataik révén — kétségtelen hasznot jelentene a trianoni Magyarország számára!

A baptista vallásfelekezet jogfosztásnak tartja a felsőházi képviseletből való kirekesztését s türelemmel és bizalommal várja a magyar kormánytól e sérelmének orvoslását.

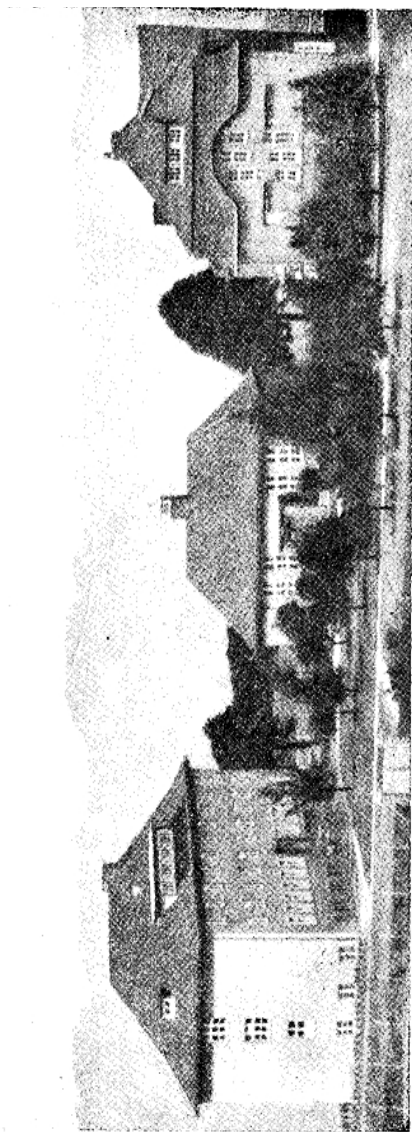
Lelkipásztorok katonai szolgálata.

Tudtommal Franciaországban és Csehszlovákiában az összes vallásfelekezetek lelkészei rendes katonai szolgálatot teljesítenek. A legtöbb országban azonban — s így Magyarországon is — a lelkészek abban a kedvezményben részesülnek, hogy *póttartalékba* helyeztetnek, illetve a fegyveres katonai szolgálat teljesítése alól felmentetnek, vagy pedig mint *tábori lelkészek* teljesítenek szolgálatot.

A véderőről alkotott 1912. évi XXX. törvénycikk végleges formában rendezte ezt a kérdést hazánkban, biztosítékot nyújtva atekintetben, hogy a bevett és elismert vallásfelekezetek funkcionáló lelkészei és segédlelkészei, valamint lelkészjelöltjei a póttartalékba, vagy a tábori lelkészi létszámba való helyezés kedvezményében részesüljenek. Sajnos, ez a törvényes intézkedés a baptistákkal szemben a múltban vagy egyáltalában nem, vagy csak szórványos esetekben érvényesítettet, egyfelől talán abból az okból, hogy az illetékes katonai hatóságok a baptisták törvényes elismertetése tekintetében tájékozatlanok voltak, másfelől abból az okból, — amint ezt a honvédelmi miniszter úr a kultuszminiszter úrhoz 1934. július 10-én intézett átiratában feltételezte, hogy a baptista lelkész-képzés ügye a múltban kellően még nem rendeztetett.

Az 1914 —1918-iki világháború alatt *néhány esetben* a fegyveres katonai szolgálat alól felmentést nyertek baptista prédikátorok; ez esetekben a sorozóbizottságok egyszerűen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy mivel a baptista vallásfelekezet elismert felekezet, — lelkipásztoraik a törvényben előírt kedvezményben részesítendőek. A legtöbb esetben azonban a bevonultatott baptista prédikátorok rendes sorkatonai szolgálatot teljesítettek, — *ami által népes gyülekezetek és filiák maradtak hosszabb időn át megfelelő lelkigondozás nélkül* Ami a lelkész-képzés hiányosságait illeti, ez a felmentést-gátló ok ma már tel-

jesen megszünt-
nek tekinthető,
mert felekeze-
tünk lelkipászto-
rai és helyettesei
vagy budapesti
theologiai szemi-
náriumban,
vagy valamely
külföldi, tekinté-
lyes theologiai
szemináriumban
megfelelő theo-
logiai kiképzés-
ben részesültek.
A baptisták
törvényen ala-
puló hivatalos ál-
láspontját e
tárgyban – kon-
krét esetből ki-
folyólag – meg-
világítja az a fel-
terjesztés, melyet
a budapesti Bap-
tista Hitközség
előjárósága
1936. januárjá-
ban a vallás- és
közoktatásügyi
miniszter úrhoz
intézett s amely-
bői közreadom
itt a következő-
két:

A hanburgi baptista theologiai szeminárium, ahol több magyar hívőnek nyert kiképzését.

„1. Theologiai Szemináriumban egyik hallgatója, katonai szolgálatra való behívásának következtében kérte a papjelölti kedvezményben való részesítését. A honvédelmi miniszter úr a Budapest-Székesfőváros II. kerületi előjárósága útján, 1935. évi november hó 25-én kelt leiratával arról értesítette a folyamodót, hogy „papjelölti kedvezményben nem volt részesíthető, mert a baptista vallás nem bevett vallásfelekezet.“ A honvédelmi miniszter úr-

nak ez az intézkedése nézetünk szerint sérelmes a folyamodóra és vallásfelekezetünkre nézve egyaránt, mivel a véderőről szóló 1912. évi XXX. t.-c. 29. §-ának 1. pontja világosan kimondja, hogy „a bevett és a törvényesen elismert vallásfelekezetek papjelöltjei... kérelmükre a pót-tartalékba utalandók.“ A kérelem megtagadása tehát azon indoknál fogva, hogy a baptista vallás „nem bevett“ vallásfelekezet, nem alapulhatott a hivatkozott törvényen,

2. Újabbán — n folyó évben is — több behívás történt theologiai szemináriumot végzett, egyházi szolgálatot teljesítő hitoktatóink sorából. Tekintettel arra, hogy az illetékes sorozóbizottságok, valamint a közigazgatási hatóságok a legtöbbször tájékozatlanok ebben a kérdésben, mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, hogy a honvédelmi miniszter úrral egyetértően kegyeskedjék intézkedni, hogy

a) felavatott lelkészeink és

b) hitoktatóink (segédlelkészeink), akik a „Baptista Hitközség — Budapest“ előjárósága — mint a baptista vallásfelekezet országos fóruma — részéről tényleges egyházi szolgálatukra nézve igazoltatnak, továbbá

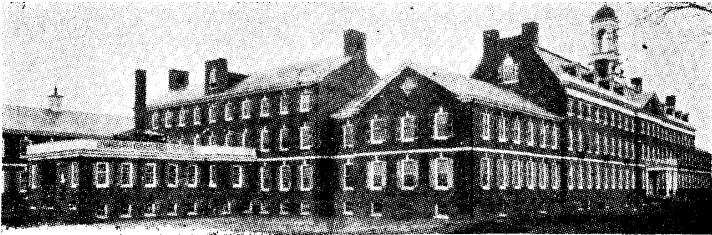
c) lelkészjelöltjeink, akik a Baptista Theologiai Szeminárium igazgatósága által mint theologiai hallgatók igazoltatnak, *katonai szempontból az 1912. évi XXX. t. c. 29 §-a szerint kezeltessenek.*

A baptista vallásfelekezet képviselőinek ez a fel fogása teljesen jogszerű s reméljük, hogy a kérelem teljesítése elé az illetékesek nem gördítenek akadályokat.

Temetkezési mizériák.

Már az 1868. évi 53. törvénycikk 22. §-a kimondta, hogy *a temetőkben különféle vallásfelekezetek ve gyesen temetkezhetnek.* Ennek a kérdésnek törvényes úton való rendezése különösen azért vált szükségessé, mert némely helységben csak egy temető volt és a temetőt birtokoló egyház sokszor vonakodott a másfelekezetű halot taknak helyet adni. Például 1855-ben az egykori cs. és kir. budai helytartótanács által B. Gy. budai evangélikus lelkészhez intézett okirat tanúsága szerint az Óbudán közösen használt katolikus temetőbe az óbudai kath. pap nem engedte eltemetni egy evangélikus iparos tetemét; *a sírt a temetővel határos szántó föld sarkában ásatta meg.* A kínos incidensnek a hatósági beavatkozás sem tu-

dott gátat vetni. Sajnos, a baptistáknak nemcsak elismeretésük előtt, de elismertetésük után is el kellett szenvedni hasonló megaláztatásokat – nemcsak katolikus, hanem protestáns részről is, Sok katolikus és protestáns lelkész nézete az volt az idők folyamán, hogy a baptisták halottainak — a legjobb esetben — *a temető árkában van a helyük.* A magyar kormányhatóság tőle telhetően igyekezett a fennforgó nézeteltéréseket eliminálni. A közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi 14. t.-c. 116. §-a kimondja, hogy „minden község köteles egy, a helyi népesedési és egészségügyi igényeknek megfelelő, illetőleg berendezett *községi temetőhelyet* fenntartani. E köteleesség

*A louisvillei (USA) baptista theologiai szeminárium egyik épülettömbje.
Több magyar baptista lelkész végzett itt tanulmányokat.*

alól csak az esetben engedtetik kivétel, ha a községben egy vagy több felekezeti oly temető létezik, melyekben *a temetkezés szabadsága biztosítva van.*” A községi (úgynevezett „köz”) temetők létesítésével valóban enyhült a helyzet az ország nagyrésztében. Mégis, a m. kir. belügyminisztériumnak 1906-ban, a baptisták vezetőségének panaszára, 57.891/1906. IV-b. B. M. szám alatt *körrendeletben* kellett utasítania valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjét, hogy — miután oly helyeken, ahol községi temető még nincsen, a baptisták halottainak eltemetése elé különböző címeken jogtalan akadályokat gördítettek, — *a temetkezés szabadságát biztosító 1876. évi 14. t.-c. idevágó rendelkezései pontosan betartassanak.* „Felhívom ennélfogva Címedet — mondja a körrendelet, — hogy a felekezetek közötti béke fenntartása érdekében gondosan ügyeljen arra, hogy a temetések lefolyása semmi kegyeletsértő módon meg ne zavartassék. Evégből legyen Címednek gondja arra, hogy a községek ott, ahol a meglevő

felekezeti temetőbe más felekezetbeliek hulláinak eltemetése akadályokba ütközik, községi temetőket létesítsenek.”

Fenti törvényes intézkedések ellenére, még ma is előfordulnak sajnálatos incidensek, melyeknek legfőbb oka a *községi temetők hiányában* rejlik. Sőt, egyes helyeken ha végre is hajtják a törvényes rendelkezéseket, azokat hiányosan, vagy önkényesen hajtják végre, úgy, hogy azok még súlyosabb bonyodalmakra vezetnek. Például L. községben az előjáróság *a régi és új köztemető mellett jelölte ki a baptisták temetkezési helyét*. A baptisták ezt természetesen mélyen sérelmesnek tartották magukra nézve. Másik helyet kértek, de nem kaptak. Amikor 1936. szeptemberében a baptista gyülekezet (G. A. körzeti lelkipásztor vezetésével) temetési szertartást végzett, a halottat nem a sérelmezett helyen, hanem az egyik baptista gyülekezeti tag által felajánlott telken temették el, — mely telek úgy a baptista felekezet tekintélyének, mint az egészségügyi szabályoknak jobban megfelelt. A szertartás végén azonban, mielőtt a sírt behantolhatták volna, megjelent a községi előjáróság egyik tagja két csendőrrel *s a koporsót* — a baptista lelkipásztor tiltakozása ellenére, a helyszínen felfogadott emberekkel — *a sírból felvétette, az előzően kijelölt temetőhelyre vitte s ott elhantoltatta*. A baptista lelkipásztor s a halott hozzátartozói e hallatlan botrányt a felsőbb hatóságoknál bejelentvén, a főszolgabíró intézkedésére a községi előjáróság új temetőhelyül a baptista hívő által felajánlott telket elfogadta, a megalázó helyen eltemetett halottat pedig — a járási orvos jelenlétében történt exhumálás után — az új temetőhelyen megásott sírba visszatemetette. A szomorú eset epilógusaként a főszolgabíró intézkedését a baptisták *elég-tételül elfogadták* és a gyűlölködő községi vezetőemberek ellen, kik hatósági segédlettel nemcsak megzavarták, de meggyalázták a temetési szertartást, — a további eljárás folytatását *nem kívánták* ...

A további anomáliák elkerülése céljából halaszthatatlannak tartjuk olyan kormányintézkedés kiadását, mely az idevonatkozó törvényeknek *feltétlen érvényt* szerez a baptistákkal kapcsolatban is: 1. vagy köztemetők létesítésével, 2. vagy megfelelő felekezeti temetőhely kijelölésével, illetve annak ajándékozásával, vagy jutányos áron való megvitásával, 3. vagy a rendelkezésre álló felekezeti temetőkben a temetkezés szabadságának abszolút biztosításával.

VIII. A baptisták viszonya egyéb vallás- felekezetekhez.

A lelkiismereti szabadság tisztelete.

A baptisták a lelkiismereti szabadság elvét minden-
kire — s így önmagukra is — kötelező elvnek tekintik
aktív és *passzív* vonatkozásban egyaránt. A lelkiismereti
szabadság feltétlen tisztelete szabja meg tehát magatartá-
sunkat a többi felekezetekhez, bármily néven neveztesse-
nek azok. Ha valaki külső kényszer nélkül, meggyőződés-
ből mondja magát akár katolikusnak, akár görög-keleti-
nek, akár reformátusnak, akár evangélikusnak, akár uni-
táriusnak, akár zsidónak, akár mohamedánnak, vagy valami
másnak, mi tiszteljük ezt a meggyőződést, ha hitelvileg
az illetővel nem is érthetünk egyet. Le kell itt szögez-
nem, hogy a fentemlített felekezetek közül az unitárius, a zsidó
és a mohamedán felekezetek állanak legmesszebb tőlünk,
mert ezek *Krisztus istenségét tagadják*.

Magától értetődik, hogy ha mi, baptisták tiszteletben
tartjuk mások meggyőződését, ugyanezt várjuk el mi is
másoktól, t. i. meggyőződésünknek és hitvallásunknak
tiszteletben tartását. Ez a kölcsönös tiszteletadás nem
zárja ki azt, hogy a józnlés és becsület határain belül, az
írásmagyarázás tudományában s a dogmatikai kérdések vi-
tatásában egymástól többé-kevésbé eltérő véleményeknek
adjunk kifejezést. Az egészséges, tisztességes kritika —
akár befelé, akár kifelé, — csak hasznára válik a külön-
böző lelkiközösségeknek. Távol kell azonban állania min-
den felekezetnek attól, hogy a másik felekezettel szemben
ócsárló, durva kifejezéseket használjon, vagy rágalmakat
terjesszen. A baptisták ennek az elvnek igyekeznek min-
denkor és mindenben megfelelni.

Amikor e fejezetben az egyéb vallásfelekezetekhez való viszonyunkról írok, inkább csak a *protestáns* felekezeteket érintem, mégpedig csupán hazai viszonylatban, mert a nagyobb külföldi országokban hasonlíthatatlanul más a helyzet — a különböző nevű evangéliumi keresztyének lelkiegységének javára . . .

Tudom, hogy hazánk a katolicizmus világtérképén az ötödik helyen áll, mert ecclesialis tekintély szempontjából Ausztria, Franciaország, Spanyolország és Anglia után Magyarország, mint apostoli királyság következik. Magyarországnak tehát, mint többségében katolikus államnak, nemzetközi és hazai viszonylatban egyformán megvan a maga jellegzetes, *katholikus színezete*. Mégis, ha részletesebben nem kívánok a katolikus egyházhoz való viszonyunkra kitérni, ennek oka nem a katolikusokkal szemben megnyilatkozó esetleges idegenkedésünkben, hanem éppen ellenkezőleg, a katolikusoknak velünk, mint „eretnekekkel“ szemben táplált tartózkodásában keresendő.

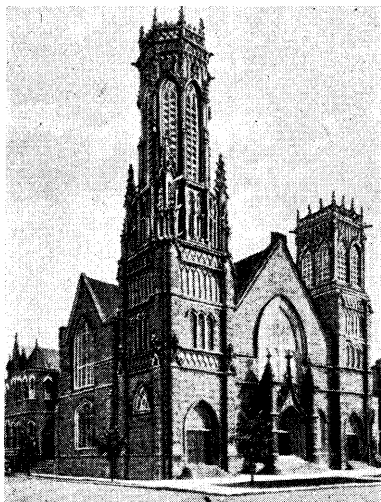
Semmiféle viszonyról nem lehet ott beszélni, ahol az egyik fél a másik félnek létezését — nemlétezésnek tünteti fel. Pedig a római katolikus egyház ilyen magatartást tanúsít akkor, amikor a protestánsokat s minden más néven nevezett keresztyéneket csak akkor hajlandó elfogadni az Anyaszentegyház élő tagjai gyanánt, ha ezek a keresztyének „Anyaszentegyház“-ként az általuk vallott, ú. n. láthatatlan anyaszentegyház helyett a római katolikus egyházat ismerik el; 2. ezek a keresztyének haladéktalanul és maradéktalanul „visszatérnek“ az „elhagyott“ anyaszentegyházba. Világos ez a magatartás és szándék a meg-megújuló pápai enciklikákban, az egyházi szónoklatokban és sajtótermékekben.

Bármennyire is tiszteljük mások meggyőződését, mégis ki kell jelentenünk, hogy a katolikus egyház a *pápai primátusság* gyakorlásával *totalitásra* való törekvésével éles választóvonalat von maga és az evangéliumi (protestáns) egyházak közé, Nézetünk szerint a keresztyén egyházak szolidaritását s e szolidaritásban rejlő egyetemes előnyöket jobban szolgálná az, ha a katolikus

*Jegzet. Ez alkalommal, amikor katolikusokról van szó nem annyira egyes polgárok (laikusok) vagy egyes papok (klerikusok) véleményéről, mint inkább magának a *papságnak* (klérusnak), mint *hivatalos szervezetnek* állásfoglalásáról s magatartásáról beszélünk.

egyház nem *egyeduralmat*, hanem *egyenjogúságot* ambicionálna. A mexikói katolikus-üldözések alkalmával a tiltakozó eljárásokban protestánsok is részt vettek; milyen szép volna az, ha a katolikus egyház is felemelkedne arra a magaslatra, ahol azonosítani tudná magát az üldözött protestánsokkal!

E rövid megjegyzések során sem hagyhatom szó nélkül azt a tényt, hogy a katolikus egyházi írók hangja velünk, baptistákkal szemben számos esetben kielégítő, Eltekintve P. Jámbor László becs-

A louisvillei (USA) Walnut-utcai baptista templom, ahova a magyar teológusok jártak istentiszteletre.

mérlő röpirataitól („Az újmódi apostolok“ stb.) és egyéb harcias nekirugaszkodásoktól, amikor egyes helyi szerzők néhány falusi baptistától „féltik“ a katolikusok millióit, — a katolikus vitairatokban sok tárgyilagosságot találunk. Példa erre az utóbbi időben Nyisztor Zoltán dr. pap-szerkesztő „Baptisták és Adventisták“ c. (1925.) és Bogáts Rajnér minorita szerzetes „Levelek egy baptistához“ c. (1929.) füzetei, melyekben — ha a szerzők a baptistáknak nem is kedveznek s számukra az „egyedül üdvözítő római katolikus egyházat“ ajánlják, — legalább a keresztség tekintetében nem igyekeznek *meghazudolni* bennünket. Sőt, a Szent István Társulat kiadásában 1915-ben és 1928-ban kiadott magyarázatos Újszövetségi Szentírás margójejegyzetei teljes objektivitással állapítják meg a *bemerítés bibliai ere-*

detét s annak mély szimbolikus értelmét Viszont mi is tudjuk és elismerjük azt, hogy a katolikus egyház a buzgóság fokozása s a szeretet-intézmények létesítése terén igen sokat tett; szerzetesrendjei nemcsak inkvizitorokat, hanem kiváló hittudósokat, nevelőket és kultúrhasználókat is adtak a történelemnek.

A felekezeti közti jóviszony zavaró mozzanatai.

A legteljesebb mértékben magunkévá tesszük Kovács Sándor dr. dunáninneni evangélikus püspök nemesveretű szavait, melyeket 1936, szeptemberében Salgótarjánban, az egyházkerületi közgyűlésen mondott: „Az igazi szabadsághős nem az, aki a maga meggyőződéséért szenvedni tud, hanem aki másoknak meggyőződését is tisztelni képes.” (Szó sincs róla, az is hős, aki a maga meggyőződéséért szenved, — de más meggyőződését tisztelni: magasabb etikai teljesítmény.) Ugyancsak a fentemlített közgyűlésen hangzott el Sztranyavszky Sándor dr. képviselőházi elnök, egyházkerületi felügyelő ajkairól a következő nyilatkozat:

— Az állami élet — mondotta a többiektől — jelenti a belső rendet, a biztonságot, az egyházak pedig a lelkek egyensúlyát. Az egyháznak mindig és mindenütt fontos államfenn-tartó szerepe van. Hatása belül rendet és erőt, kifelé biztonságot jelent. Ott, ahol a tőke és munka látszólagos ellentéte megütözik, ott hivatása, isteni rendeltetése még fokozottabb. Ott pedig, ahol egy nemzet fiai nem azonos vallást követnek, hanem több felekezet templomában imádják az Urat, a nemzet léte és jövője egyenesen a különféle hitfelekezetek, egyházak egymásközötti megértésén, békés együttélésén múlik; azon a belátáson és becsületes átérzésen, hogy az egyházak az emberiség javát s ennek érdekében egy-egy nemzet belső békéjét, fiainak megértését hivatottak szolgálni. Az egyház nem öncél, hanem Isten eszköze az emberiség érdekében. A nemzetnek kiegyensúlyozott, lelki békében élő fiai adják meg azt a jellemvonást, ami fogékonyságot jelent a mások igazsága iránt. Ez a nemzeti karakter viszont az emberiség legfőbb javát, a békességet szolgálja.

Mindkét nyilatkozatból kitűnik az a fenkölt gondol-

kodás, amely – az emberiség boldogsága érdekében – egyedül mozdíthatja elő *a felekezetek közti megértést és kölcsönös jóviszonyt* Hasonló megnyilatkozásokat többször hallottunk Ravasz László dr.-tól, a reformátusok prófétalelkű püspökétől és másoktól is, mindannyiszor örömmel fejezve ki a hallottak felett.

Ravasz püspök mondja „Pesti Napló”-beli nagyszerű cikkében 1935 október 31-én, hogy *„a keresztyénség adja azt a nemes emberi minőséget, amely a nemzeti létfórmának is igazi tartalma.”* Pálcát tör a hívő keresztyénség egyházpolitikája mellett, *„amely a maga hitét vallja, a másokét megbecsüli s ennek megfelelően rendezi a felekezetek egymáshoz való viszonyát; nemcsak azért, hogy a nemzet lelki egységét megőrizze, hanem azért is, hogy a keresztyénséget megmentse legnagyobb átkától: a gyűlölet és viszály mérgétől, mely úgy védi a Krisztus testét, hogy éppen e védelemmel destrálja.”*

Miért van az, hogy mégis szólunk kell itt bizonyos zavaró momentumokról? Választ ad e kérdésre az előző fejezeteknek némely passzusa és az alább előadandó néhány panaszpont. Ne tartsa furcsának senki e panaszpontokat! Ugyanazzal az őszinteséggel tárjuk fel ezeket, amellyel elmondottuk sérelmeinket az állammal szemben. Ha nem hallgatunk – mert nem *mindig* hallgatunk – róluk, az azért van, mert a panaszok okait szeretnők át-hidalni, illetve kiküszöbölni. Elvégre a panaszjoggal nemcsak mi élünk, – élnek azzal protestáns hittestvéreink is. Fáj nekik, ha püspökeiket a katolikusok „főprédikátorok”-nak titulálják; tiltakoznak az ellen, hogy őket, mint vallási kisebbséget jogaikból kirekesszék; megalázóan tartják, ha katolikus papok nem hajlandók protestáns lelkészekkel egy helyen istentiszteletet tartani hazafias ünnepélyeken. A reverzális-ügyben úgy a református, mint az evangélikus egyház messzire hallatja a szavát; Raffay Sándor dr. ev. püspök nyílt levélben tiltakozik a kultuszminiszter előtt azért, mert a veszprémmegyei kir. tanfelügyelő a kath. püspöki kar kívánságára elrendelte, hogy a róm. kath. iskolák tanulói másfelekezetű iskolák tanulóival közösen ne tartsanak tornaünnepélyeket; az „Evangélikus Élet” 1937. május 7-iki száma megbotránkozva közli a d-vári tanítónőképző intézet igazgatójának levelét egy ev. lelkészhez, melyben az áll, hogy a „nagy-mélt. (kath.) Püspöki Kar határozata értelmében nem-katolikus vallású hittani képesítő-vizsgálatok a kath. intézet falain kívül tartandók.” – *Csak a baptisták nem panaszkodhatnak?!*

Rövid pontokban rátérek a jóviszonyt veszélyeztető főbb jelenségekre:

*

1. *A nagyobb protestáns felekezetek az ú. n. történelmi egyházak — kevés kivétellel — „szektá”-nak minősítik a baptista vallásfelekezetet s annak megfelelően viselkednek vele szemben.* (Révész Imre dr. debreceni ref. lelkipásztor „Öntudatos hit“ c. kátéja „Mit nevezünk szektának“ c. füzetében, mint szektát első helyen említi a baptistákat. — Schmidt János cikksorozatát írt az „Evangélikus Életiben (1936; 32-34. sz.) a baptistákról, mint szektáról. — Kádár Géza zilahi ref. lelkipásztor „Ne tévelyegjetelek“ című füzetben hadakozik a „baptista szekta“ ellen. — Mátyás Ernő dr, sárospataki theol. akadémiai igazgató hat szerző-társával 1933-ban egy füzetet írt „A szekták és az ellenük való védekezés módjai“ címmel, melyben a baptistáknak egy külön fejezetet szentel, Stb.)

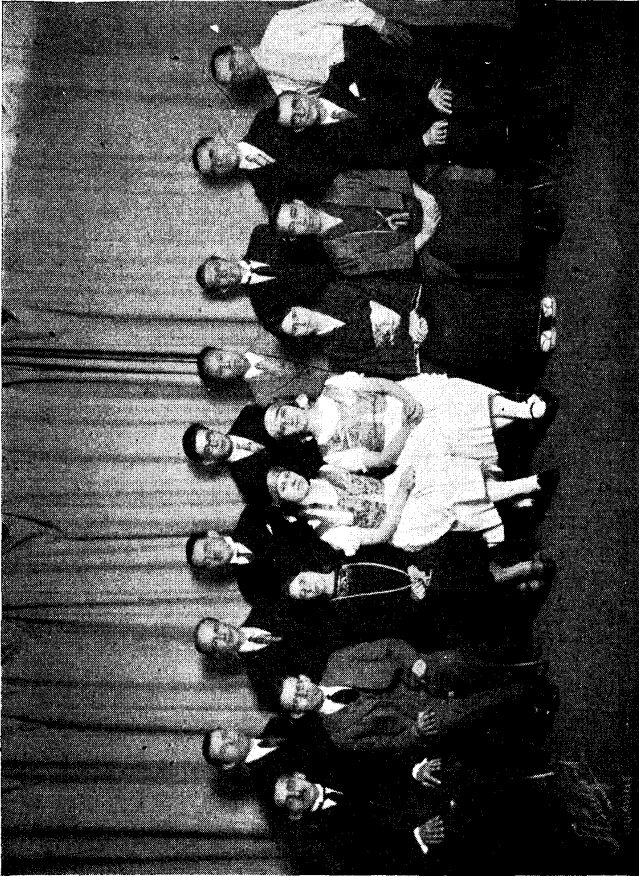
Ebben a tárgyban — Mátyás dr.-ék füzetére válaszul — „A szekta-kérdés“ címmel 1933-ban külön füzet jelent meg tollamból, melyben részletesen foglalkoztam a baptistákkal kapcsolatos vádaskodásokkal és gúnyolódásokkal. A szekta elnevezésre idézem a füzetből a következő sorokat:

„A füzet írói feltétlenül tudják azt, hogy a latin „*seco*“ (elvág, elmetsz) szónak értelmi rokona a görög „*hajreó*” szó, amelyet az újszövetségi Szentírás is több helyen használ s amely nemcsak a belőle származott „eretneket“ vagy szektáskodót jelenti, hanem, mint *hajrezisz*, jelenti a zsidók politikai és vallási pártjait (a fáriszeusok, szadduceusok, esszenusok stb csoportjait) is, magyarul „*szerzetet*“, „*felekezetet*“. (Csel. 5, 17; 15, 4; 26, 5.) Ily értelemben voltak szekta a zsidók nézőpontjából a keresztyénekké lett zsidók is. (Csel. 24, 5, 14; 28, 22.) Nagyon nehéz azonban ezeket a bibliai íráshelyeket kapcsolatba hozni a manapság használatos „szekta“ szó értelmével és jelentőségével.“

„Külön kellene foglalkoznunk az egész szekta elmélettel, hogy feltárhassuk mindazokat a princípiumokat, amelyek megfelelő megvilágításba helyeznék azt a szándékot és azt az értelmet, amellyel a „szekta“ szót a füzet írói használják. De ha e7t nem is tesszük, akkor is meg kell állapítanunk, hogy *velünk, baptistákkal szemben indokolatlanul és tárgyi bizonyítékok nélkül használják a „szekta” kifejezést*”.

»... leszögeznek egy súlyos következtetlenséget abból a tényből kiindulva, hogy bennünket, baptistákat egyéb vallási csoportokkal (felekezetekkel) együtt per „szekták“ gyűjtőnév alá fog-

lálnak és így a füzetben végig, a szektákkal kapcsolatos összes kritikákban, vádakban, gyanúsításokban és leszólásokban a többiekkel együtt szerepeltetnek, — holott éppen a füzetben levő dolgozatok mutatnak rá arra, hogy egyik és másik „szekta“ között milyen lényeges hitelvi és gyakorlati különbségek vannak. Ezzel a ténnyel arról tesznek bizonyosságot, hogy nem res-

Külföldi theológusok és misszionáriusnövekedők — közöttük öt magyar — a louisvillei baptista theológiai szemináriumban. (1926.j)

pektálják az egyéni és közösségi meggyőződést; nem ismerik el a hitcikkelyek különbözősége miatt való külön csoportosulásnak a jogosságát, ami által pálcát törnek önmaguk felett is, mert *eljárásuk kritikai megvilágításba helyezi a két nagyobb, ú. n. történelmi protestáns egyháznak a különélését.*”

„ ... amikor bennünket, baptistákat szektának minősítenek,

indokolatlanul járnak el, mert hiszen mi nem mint testület (csöpört) váltunk ki a református egyházból, vagy egy másik felekezetből, hanem mint *egyedek*, egyénenként képezzük, egyéni jog és meggyőződés alapján, a baptisták lelki közösségét. Mi, akik személyes hitvallomásunkra részesültünk a bibliai keresztességben (bemerítésben) és saját egyéni kérelmünk és hozzájárulásunk alapján váltunk a baptista gyülekezet tagjaivá, nemcsak a református egyház kebeléből valók voltunk, hanem más egyházak kebeléből valók is, — és nem az a szempont lebegett a szemeink előtt, hogy egyházat cseréljünk vagy vallást változtassunk, hanem, hogy az evangélium tanításához alkalmazkodó, lelkiismeretünkhez szabott egyéni és közösségi életet éljük. A formai vallásváltoztatás csak „függvénye“ a belső lelki átalakulásnak. (L. Csel. 2, 40; II. Kor. 6, 17.) Tehát nem illik reánk a „szekta“ elnevezés, mint individuális (személyi) alapon létrejött közösségre.“

Kifejtettem a füzetben, hogy miután katolikus részről igen sokszor „protestáns szekták“ gyűjtőnév alatt emlegetik az *összes* különböző néven nevezett protestáns felekezeteket, teljesen illuzórius, ha mi protestánsok is szektáknak nevezzük egymást. Rámutattam arra, hogy a baptistákkal szemben a hétköznapi értelemben használt „szekta“ kifejezés már csak *törvényes elismertetésük* folytató sem állhat meg, — amely jogállapotnak tiszteletben tartása minden magyar állampolgárra kötelező. Mindaddig, amíg ebben a kérdésben protestáns atyáinkfiái részéről bizonyos revízió be nem következik, vagyis rideg felfogásukat és véleményüket meg nem változtatják, a közöttük és köztünk való jóviszony *zavarva van*. Lehetséges, hogy e ponton részünkről is vannak hibák, de ezek reparálása nem csupán rajtunk múlik. *Örömmel üdvözlöm e helyen mindazokat a barátságos lépéseket, amiket egyes protestáns vezetőemberek tettek eddig is a testvéries légkör ki-fejlesztése érdekében.*

*

2. *A nagyobb protestáns felekezetek kifogásolják, tíoév a baptisták „misszióznak“, azaz térítenek.* Többek szerint ez az idegenkedés főoka. Mert a „halászással“ féltékennyé tesszük magunkkal szemben a többi felekezet lelkészeit. Révész Imre dr. ref. theol. professzor (őszinte csodálkozásunkra!) éppen *ezért* minősíti „szektádnak a baptistákat Kátéjában. Pedig ebben a tekintetben is könnyű tiszta vizet önteni a pohárba, ha akarjuk. Mert kérdezem: melyik felekezet nem missziózik és melyik felekezet nem vesz fel a kebelébe más egyházakból „áttérőket“? A katolikus felveszi a protestáns áttérőt, a protestáns a ka-

tholikust, sőt a református az evangélikust és megfordítva, Az „Evangélikus Élet” 1937. április 4-iki száma például ezt a hírt közli:

„Bécsben az elmúlt évek alatt észlelt nagy evangélikus egyházi fellendülés 1936-ban is szép eredményeket hozott. Legjobban megmutatkozik ez a betérők számánál. 1936-ban ev. egyházunkba Bécs egyes városrészeiben a betérők száma a következőképp alakult: Belváros 137; Leopoldstadt 181; Gumpendorf 437; Neubau 208; Favoriten 710; Hietzing 157; Währing 455; Floridsdorf 265; összesen 3042.“

Az evangélikus „Missziói Lapok” 1937. április 1-én megjelent száma Kokorudz Vladimir tollából „Az ukrán evang.-lutheranus gyülekezeti életből” címmel közöl egy cikket, melynek alábbi szemelvényeiből is látható, hogy Ukrajnában (magyar protestáns nézőpontból) milyen tipikusan „szektárius”, „térítő” munkát végeznek az evangélikusok:

„Ha azután a gyülekezetnek ez a kívánsága teljesült, akkor kialakul a szervezet is, amihez legalább 10 evangélikussá lett család szükséges. A gyülekezet vezetésére elöljáróságot alakítanak, amelynek tagjait a gyülekezet választja. Az elöljáróságnak nagy a felelőssége. A gyülekezeti elöljáróknak nem csupán az a feladata, hogy a gyülekezetben a külső rendet fenntartsák, hanem mindig éber figyelemmel kell ügyelniük arra is, hogy a gyülekezeti élet fegyvelmezett legyen. Azonkívül missziói tevékenységet is fejtenek ki a katolikus, illetve orthodox atyafiak között.“

„A legelső gond, amit a gyülekezetnek viselnie kell, a gyülekezési hely. Anyagi tehetségükhöz mértén építenek maguknak az evangélikusok egyszerű imaházat vagy szerény kis templomot. Minthogy azonban legtöbb gyülekezetük igen szegény, elannyira, hogy a puszta létfenntartáshoz is aűnc áll elegendő eszköz rendelkezésükre, eddig a külföldi egyházak áldozatkészsége támogatta őket az építkezésben. Eleinte magánházaiknál tartják az istentiszteleteket.“

„Az ifjúságnak gyermekistentiszteletek vannak; az úgynevezett vasárnapi iskolában kátét és bibliai történeteket is tanítanak. Az iskolában az állami törvény értelmében a tanulók katolikus hitoktatásban részesülnek. A szülőknek és a gyülekezetnek ennél fogva megkettőzött szorgalommal kell munkálkodniok, hogy a gyermekeket a tiszta és igaz evangélikus hitben neveljék. Hogy súlyos összeütközések is előfordulnak, az magától értetődik.“

Hogy ilyen esetben, amikor az evangélikusok is üldözött kisebbséget alkotnak, – milyen nagy szolidaritást vállalnak egyéb evangéliumi közösségekkel, mutatja a fenti cikknek egyes atrocitásokkal kapcsolatos alábbi része, ahol a cikkíró a baptistákról is megemlékezik:

.....Ugyanaz az újság („Staj”) egy merényletről, amelyet a tumiri katolikus fiatalság az ottani baptista gyülekezet ellen követett el, a következőket írja: „F. évi január 10-én, vasárnapi na-

port, a túmíri baptista gyülekezet, körülbelül 20 lélek, összejöött Bereszniczka Anna lakásán imádkozásra és a Szentírás olvasására. Kilenc órákor odament a felbujtogatott túmíri fiatalság. A baptisták, semmi rosszat nem gondolva, behívták őket a házba. Azok bementek és rögtön verekedést kezdtek, amely hamarosan gyilkosságá fajult. A verekedés délig tartott. Egy baptistát megöltek, másokat megsebesítettek...”

Nem titok senki előtt, hogy a baptistáknak nem céljuk csupán a létszámbeli szaporodás; ők a hozzájuk való bejutást nem „áttérés” -re, hanem „megtérésére, tehát komoly életmegváltozásra alapítják. Ha csak a létszám-szaporodást tekintenék, sokkal, nagyon sokkal többen volnának Csonkamagyarországon! A felvételeket *csak a katolikusokra* sem korlátozhatják, mert ez ellentmondana a lelkiismereti szabadság elvének, – de egyébként is, melyik protestáns felekezet hajlandó kijelenteni azt, hogy *csak* a katolikus egyházból vesz fel új tagokat a kebelébe? ... Minden protestáns közösségnek meg kell egyeznie abban, hogy az *élet és a munka* joga egyforma jog mindannyiuk számára. A munka *módszereiben* lehetnek itt-ott tévedések vagy kilengések, — bár erre a hivatásos baptista lelkimunkások igen vigyáznak, – de a szabadságban egymást nem gátolhatjuk.

*

3. *Az egyes vallásfelekezelek lelkészei beavatkozásra ösztönzik a hatósági közegeket a baptisták ellen.* Nem mondom, hogy általánosan így van ez az országban, de sajnos, nagyon sok esetben rájöttünk arra, hogy az illetéktelen, sőt némelykor durva beavatkozások mögött a helyi protestáns (!) lelkész keze húzódtott meg. Voltak olyan esetek, amikor a lelkész személyesen dirigálta a baptisták elleni felvonulást, vagy az eljáró csendőrök saját maguk jelentették ki, hogy őket a lelkész valósággal unszolta a mielőbbi beavatkozásra. Egyik alkalommal, amikor a csendőr-járőrvezető maga is belátta, hogy törvénytelenül cselekedett, a neki megbocsátani kész baptista vezetőemberek előtt – akik az ellene való feljelentést mellőzték — könnyes szemekkel ismerte be, hogy a lelkész többszöri felszólítására szánta el magát a cselekedetre. Hát ezek a jelenségek elszomorítóak! Rájuk illik az apostol szava: „Nem kellene ennek így lenni, atyámfiai!”

Nagy lelki gyengeségre vall az, amikor valaki úgy akar

„Védekezni“ a baptisták ellen, hogy rájuk küldi a hatósági közegeket, akik aztán (tájékozatlanságból) megzavarják az istentiszteleteket. Az ilyen lelkészek hogyan emlékeznek meg a szószékről a hajdani gályarab-prédikátorokról, az üldözött magyarországi „újhitűek“ -ről (a reformátusok és evangélikusok elődeiről), a pusztákban és erdőkben bujdosó, sziklahasadékokban úrvacsorázó huge-nottákról?.. – Vannak még ma is olyan helyek hazánkban, ahol kövekkel beverik a baptista imaházak ablakait s ahol rálesnek a baptista igehirdetőkre s orvul megtámadják őket. Ezek az esetek nem olyan visszatetszőek, amíg értelmetlen, elfogult és fanatikus polgáremlékek követik el, de mindenkor fájdalmas tudni azt, hogy a felbujtók, a spiritus rectorok azok a lelkészek, akik ezeket az értelmetlen, zabolátlan embereket keresztyén erkölcsre vannak hivatva tanítani. Még fájdalmasabb, ha protestáns lelkészek a csendes, jámbor bibliázókkal szemben hatósági tilalmat követelnek, *Luther* Márton azt kívánta, hogy a világi hatóság „akadálytalanul és szabadon teljesítse a maga hivatását, tekintet nélkül arra, hogy pápával, püspökkel, vagy pappal van-e dolga“ („A német nemzet keresztyén nemességének”); mi is azt mondjuk, hogy már csak a kölcsönös jóviszony érdekében is – pap ne avatkozzék a világi hatóság dolgába, mint ahogy az előző fejezetekben tiltakoztunk az ellen, hogy a világi hatóságok egyházi személyektől utasításokat, vagy egyoldalú információkat elfogadjanak,

*

4. *Komoly protestáns helyekről is elhangzik olyan vélemény, hogy a baptisták pénzért szerzik híveiket* Kompromittáló vélemények ezek, amiket alaptalanságuknál és tendenciájuknál fogva kénytelenek vagyunk visszautasítani. A K. Sz. c. református lap például *vezércikkben* írta kb. 13 évvel ezelőtt a következőket:

„Ismerek munkásembert, akit dollárokkal igyekeztek megvesztegetni, ha elhagyja vallását és baptistává lesz, de nem volt hajlandó megtenni, mert hite nagyobb volt mindennél.”

Néhány hasonló „jólértesült” cikkíró t felszólítottunk annakidején, hogy bizonyítson, — a bizonyítás helyett azonban dadogó mentegetődzést, vagy ünnepélyes bocsánatkérést kaptunk. De a mérgezett nyíl már ki volt löve!

Talán az efféle sajtó-kacsákban és mesemondásokban leli a magyarázatát az az eset, amikor nemrég beállított az irodámba egy 19-20 éves fiatalember B-r pest-környéki faluból és naiv nyíltsággal elmondotta, hogy átérni akar, *ha* igaz az a hír, ami a faluban erősen tartja magát, hogy fejenként 250 pengőt fizetnek a baptisták a jelentkezőknek. A „kiábrándító“ válasz után aztán nagybúsan visszaballagott a falujába ...

A lélekvásárlás gyanújának csak rosszindulat lehet a szülője. Amíg ezzel a propagandafegyverrel él valaki velünk szemben, ne kívánja, hogy úgy tekintsünk reá, mint jóbarátra vagy édestestvérre

*

5. *A baptisták nemzetközi kapcsolatait a neazeti megbízhatóság szempontjából kedvezőtlenül állítják be némelek.* Ha katolikus részről történik ez a beállítás.” egyszerűen mosolygunk ezen a következetlenségen, mert egyetlen egyház nemzetközi jellege sem domborodik ki olyan élesen mint éppen a katolikus egyházé. Mig a protestáns felekezetek csupán eszményi, lelki kapcsolatban állanak külföldi hittestvéreikkel, addig a katolikus egyház szervezetileg is világszerte egy testületet képez a pápa személyén és szupremáciáján keresztül.

A katolikusok következetlensége mellett lesújtóan hat a protestáns részről hangoztatott kifogás, — mintha a többi felekezetek, akárcsak a baptisták, nem törekednének a külföldi kapcsolatok ápolására! Vitathatatlan tény, hogy a reformátusok, az evangélikusok, az unitáriusok és mások is állandó összeköttetésben vannak külföldi hitrokonaikkal, amely összeköttetésből rendkívül sok áldás, sőt néha anyagi előny is hárul e felekezetekre. Az egyházak külföldi összeköttetéseiből haszna van az egész országnak, beleértve annak politikai vezetőségét és szociális intézményeit egyaránt, S ha így van a dolog, akkor nincs mit kifogásolni a külföldi kapcsolatokon,-ha pedig van, akkor etekintetben a baptisták nem képezhetnek kivételt.

Mindenki seperjen először a saját portáján!

Csakhogy . . . Csakhogy ennek a más portáján való sepregetésnek megvan a maga rejtett célja: *gyanúperrel illetni a baptisták hazai megbízhatóságát.* Az irigység és a bosszú nem válogatós az eszközökben. A R. É című tekintélyes református hetilap 1936. őszén a legfélreérthe-

tetlenebb formában hempergette bele a baptistákat is egy, a társadalomra nézve veszedelmes eszmeáradat különböző

„szimptomái“-ba, – ugyanakkor, amikor az oroszországi baptisták elnöke, *Odinzov* vértanúhalált halt s egyik ka-

nadai szélsőséges magyar lapban a magyarországi baptis-
ták ellen minősíthetetlen támadások jelentek meg.

Elfelejtik a könnyelműen gyanúsítók, hogy valamikor a református ősök ellen is hasonló gyanúsításokkal és rá-
fogásokkal éltek. Számos történetíró mellett pld. néhai Révész Imre dr., „a debreceni református egyház egyik
prédikátora, a tiszántúli reform, egyházkerület levéltár-
noka” kiásozott és 1880-ban közzétett olyan régi okmányo-
kat, melyekből kitűnik a református iskolák „nívótlan-
sága“ és „megbízhatatlansága.“ Révész 1774-ből közli
Gózon István dunapataji lelkész levelét Varjas János deb-
receni tanárhoz:

„Igaz dolog, sokan tudják, nem is tagadják, hogy a
katholikus statuson lévő iskolák hasznosak és szüksége-
sek a végre, hogy a tanulók *Isteny király, haza és fele-
barátunk* iránt való kötelességeikre készíttessenek, *de a
helvetica confession* lévő *oskoláinkról tagadják*; azért is
azokat vagy restringálják vagy penitus elrontják, mint
Pápán, Győrben, Tatában, Rima-Szombatban stb.“ „Egy-
háztörténelmi irodalmunk ügyéhez.“ Budapest, 18800

Furcsa és érthetetlen tehát a protestánsok célozga-
tása s gyanúsíthatása a baptistákkal szemben, külföldi kap-
csolataikért. *Az „eretnek“ eretneküldözők mindig unszim-
patikusak voltak a történelemben. Egyébként is nagyon
vigyázzanak azok, akik eretnekeket üldöznek. VI. Sándor
pápa tévedését Savonarola elégetéséért szinte meghök-
kentő diadalívvel: Savonarola szenttéavatásával korrigálta
az egyház. Kopernikusnak, a nagy csillagásznak iratait elő-
ször indexre tette, majd katedrára bocsátotta az egyházi
hatalom. Húsz János máglyafüstje most is fekete felhő a
történelem egén; Szervet Mihály elégetésének helyén
1903-ban a kálvinisták emlékszobrot állítottak engesztel-
lésül. Dávid Ferenc tanaival bár nem érthetünk egyet,
mártírhalálát mélyen sajnáljuk s biztosak vagyunk abban,
hogy a vádlók unokái szégyenlik az ősök türelmetlenségét.*

A Hóman-Szekfű-féle „Magyar Történet“ is leírja,
hogy már a Luther-féle reformáció irányítói számos intéz-
kedést tettek arranézve, hogy a mozgalom elveitől eltérő
mozgalmakat lecsapolják, vagy azoktól magukat „*teher-
mentesítsék*“; hasonló eljárást követtek Kálvin hívei is,
akik az ő elveiken túlhaladók ellen „*védekeztek*,” — ha
valaki ilyen módon ma is fel akar lépni, mint vallásvédő,

vagy felekezetvédő, s ha az illető protestáns: ne alkalmazza védőmunkájában azokat az eszközöket, melyek a saját hátán puffantak, sőt itt-ott még most is puffannak.

Vagy még az *ilyen* eszközöket is „szentesíti“ a cél?! ..

*

Közös jóakarattal nem nehéz az ilyen akadályokat félretenni a Krisztusban való jóviszony kialakulásának útjából

Baptisták a lelki egységért.

Legyen szabad itt rámutatni arra, hogy bizonyos félreértések, nézeteltérések és összekülönbözések a két „történelmi“ (református és evangélikus) egyház között is előfordulnak.

Már a Luther-Zwingli-féle Úrvacsora-vita árnyékot vet a zavartalan jóviszonyra. Bár Luther elvetette a transsubstantiatio (átlényegülés) tanát, de hitte szószerint azt, hogy „ez az én testem.“ Azután kimondta a szentenciát Zwingli felől: „Isten és szentség ellen tör, Istennek s igéjének gonosz ellensége“, úgy ő, mint hívei megvonták a „testvér“ nevet a zwingliánusoktól *Luther kontra Zwingli-Kálvin*: ennek a történelmi triónak hullámveresei még ma sem ültek el, amit hamarjában két dologgal illusztrálok. Az egyik D, D. *Raffay* Sándor evangélikus püspök évi jelentéséből az alábbi részlet:

„A felekezeti viszonyokról miért beszéljek részletesebben! Ott tartunk, ahol tartottunk. Vagy ha haladtunk valamiben, csak az egymástól való elhidegülésben haladtunk. És, sajnos, ez a szomorú megállapítás a református testvérekre is vonatkozik.”
(„Evangélikus Családi lap“, 1936. okt. 1.)

A másik *Muraközy* Gyula ref. lelkész-szerkesztő cikke a „Református Élet“-ben „Hívunk titeket evangélikusok!“ címmel, melyben a költői lelkű cikkíró az ausztriai evangéliumi egyházak küzdelmein és tuskodásain felbuzdulva, a két hazai egyház közötti feszültséget fájón átérezve, ezeket írja:

„Éppen ezért nem elégséges az együttműködés, vagy az az egymás mellett sokszor közönyösen való munkálkodás, amelyik a magyar protestántizmus két nagy testvéregyházát ma jellemzi. Közös történelmi szenvedések tájékairól érkezünk. Közös ellenségek és próbáltatások várnak ránk. Közös szolgálata van a magyar protestántizmusnak a nemzet életében.”

„A reformátusok vezéreinek kellene, mint az erősebb testvér

szóló ajkának, kiáltani: keresünk titeket evangélikusok. Egészen bizonyos, hogy alkalmasak az idők ennek a nagy testvéri közöségnek a megépítésére.“ („Református Élet”, 1936. okt. 17.)

A baptisták mindenkor átértékelték a keresztyén összetartás szükségességét, aminek biztosítását a *lelki egység* kiépítésében látják ma is. A lelki egységnek azonban nagy ellensége a *lelki gőg*, amely megnyilatkozhatik a nagyobb és a kisebb felekezeteknél egyformán; az egyiknél a *lenéző gesztusban*, a másikkal a *kérkedő kegyességben*. Ami hiba: az mindenütt hiba!

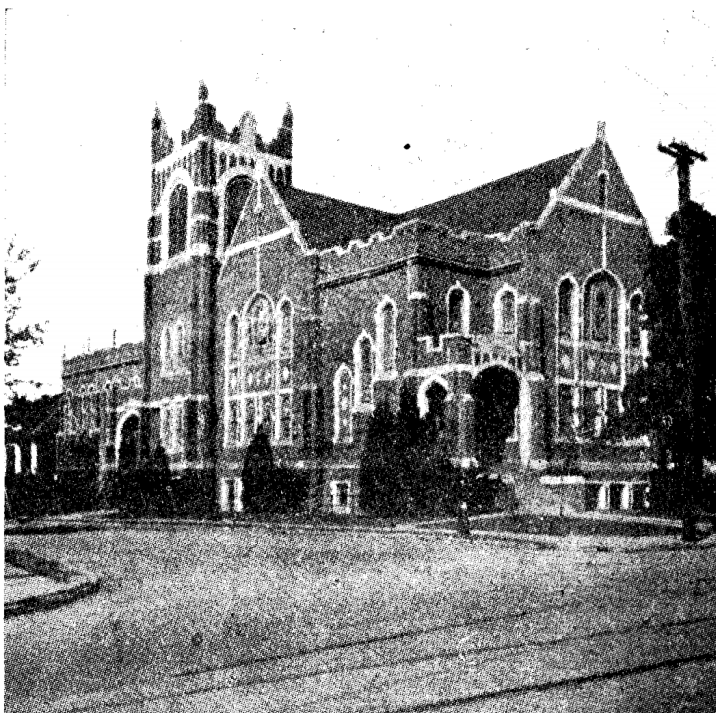
Hála legyen Istennek azért, hogy voltak és vannak hazánkban olyan protestáns vezetőférfiak és nők, akik a lelki egység szószólói és munkásai, akik velünk együtt hirdetik azt, hogy *a felekezeti gyűlés az a káini testvérbot, mely Krisztus testét, a lelki anyaszentegyházat ültelve, a legtöbbet árt az evangélium népének, az egyetemes keresztyénségnek*.

A baptisták szívesen és örömmel vesznek részt olyan *felekezetközi* mozgalmakban, amelyek egyfelől a lelki élet kimélyítését, másfelől a felekezetek harmonizálását célozzák. Részt veszünk a *Magyar Evangéliumi Szövetség (Alliance)* munkájában; a *Vasárnapi Iskolai Szövetség* tevékenységében; rokonszenvvel kísérjük a *Christian Endeavour (C. E. Szövetség)*, a *Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIÉ)* és a különböző protestáns diákszövetségek munkásságát; mindezen és az itt fel nem sorolt evangéliumi egyesületek létrejöttében külföldi hittestvéreink aktívan közreműködtek.

A *gyulai* baptista gyülekezet 1924-ben egyhangú lelkesedéssel átadta több évi díjmentes használatra egyik imaházát a templomépítési gondokkal küzdő evangélikus gyülekezetnek; e tény a fővárosi napilapok is elismeréssel méltatták s a gyulai ev. egyház jegyzőkönyvben örökítette meg. A *Budapest-Nap-utcai* baptista gyülekezet számos alkalommal rendelkezésre bocsátotta templomát, vagy kisebb termét egyéb felekezetek vallásos összejöveteleinek; volt alkalom, amikor az imateremből hatóságilag ideiglenesen kiszorított „pünkösdi“ gyülekezet tagjai előtt nyitotta meg a kapuit.. Hasonló esetet még többet is felsorolhatnánk.

E sorok írója éveken át meleg testvéri összeköttetésben állott néhai *Maszyik* Endre dr. ev. theol. professzorral, a kiváló bibliafordítóval és történétíróval, akinek leg-

utóbbi Új Szövetség-fordításának kiadásánál egyben-másban segédkezett; személyes jóviszonyban, sőt baráti összeköttetésben van számos jeles, magyarországi és amerikai magyar katolikus és protestáns lelkésszel; amikor „A szekták és az ellenük való védekezés módjai“ című füzetre a „Békehírnök“ cikksorozatában határozott és energikus választ adott, ebben a válaszban is szem előtt igyekezett tartani a köteles keresztyéni lojalitást, amit a támadó füzet szerkesztőjének, *Mátyás Ernő* dr. ref. theol.

A maconi (Georgia, USA) baptista templom.

akadémiai igazgatónak elismerő sorai is bizonyítanak, amikor „ellenfelének“ ezeket írta: „*A nemes szellemben megírt vitairatot érdeklődéssel olvastam végig.*”

Meg vagyunk arról győződve, hogy mint nálam, úgy általában baptista testvéreimnél és munkatársaimnál is megvan a hajlandóság a lelki kooperációra. *Keresztyéni önérzetiünkkel ellenkezik azonban az, hogy toladjunk s mintegy felkínáljuk magunkat. Mi kinyújtjuk a baráti jobbot, de ha visszautasítják azt, nem tehetünk róla . . .*

Tapasztalataimra támaszkodva állítom, hogy a protestáns néptömegek jólesően vesznek tudomást a protestáns felekezetek testvéri közeledéséről, amit bizonyított többek között az az örömteli tetszésnyilvánítás, amely kifejezésre jutott a közönség részéről akkor, amikor a *Brit és Külföldi Bibliatársulat* 125 éves jubileumi ünnepélyén Budapesten, 1928 október 20-án, a Vigadóban a baptisták képviselője is felszólalt s református, evangélikus, baptista énekesekből álló hatalmas énekkar dicsérte az Urat; vagy amikor a *C. E. világszövetség* 1935. évi budapesti világkonferenciáján a baptista ifjúság is felvonult s a városi színházban tartott estén szintén szóhoz jutott a baptisták képviselője s a közönséget egy monstre baptista énekkar énekei gyönyörködtették.

Türelem, béke és együttműködés.

A protestánsok számaránya szerint az Amerikai Egyesült Államok, a Brit birodalom, Németország és Svédország után Magyarország következik 3.6 millió protestánssal. Milyen szép volna, ha ez a több, mint három és fél millió protestáns lélek olyan türelemmel viseltetne egymással szemben, mint amilyen türelemmel viselik egymást az amerikai, az angol és a svéd protestánsok!

Ő, a türelem nagy érték az emberiség életében. Egy újabb, tehetséges magyar költő, Bódás János éneklí a türelemről:

*„Anyák és bárányok erénye.
A szív örök, nyugodt verése.
Tőle a korcs is sziklaszál lesz.
Bevehetetlen sziklavár ez.
Zuhoghat szenvedések árja,
tudja: lesz béke még — s kívárja!
A próbák közt nő mindnagyonbára
és önmagát megsokszorozza“*

A türelem: nem minden rossznak gyáva tudomásulvétele, A türelem: *lelki erő*, amellyel legyőzzük önmagunkat; amellyel elismerjük mások jogait. A türelem: *szent várakozás*, amelyből béke és boldogság fakad. Az Úr Jézus életelvként állította fel azt a tételt, hogy: „A ti békességestűréstek által bírjátok a ti lelkeiteket.” (Lukács 21, 19.)

Az apostolok cselekedeteiről írott könyv — a sok

türelmetlen zsidó és pogány személyiség mellett – megemlít két pogány hivatalnokot, akik a türelmességnek ma is élő példáját szolgáltatják. Az egyik *Sergius Paulus*, Cyprus-sziget kormányzója, aki megengedte mind a zsidó, mind a keresztyén missziót a szigeten s lelkiismeretére hallgatva, maga is keresztyénné lett, A másik *Publius*, Málta sziget főnöke, aki a hajótörött Pál apostolt és társait „nagy emberségesen vendégül látta” a birtokán, ahol az apostol számos beteget meggyógyított. (Ap. csel. 13, 6-12; 28, 7-10,) Ezek az emberek el tudták képzelni azt, hogy *másvallású* embereknek is joguk van élni ezen a földön s nem háborodtak fel mások vallási meggyőződésén,

A türelem és a szabadság: ikertestvérek, mert türelem nélkül nincsen békesség, békesség nélkül pedig nem lehet élvezni a szabadság áldásait,

A magyar evangéliumi közösségek számára ütött az óra a testvéri kibékülésre és együttműködésre. *Ez alatt az együttműködés alatt nem értjük mi a különböző közösségeknek mesterséges egybeolvasztását.* Ennek nem volna semmi értelme. Minden egyháznak, mint missziói közösségnek önállósága: természetes folyamánya a Szent Lélek forrásfakasztó munkájának s ahogyan egy város népét több kút látja el vízzel, úgy az evangéliumot, az élet vizét is több kéz nyújtja a szomszédoknak. A lényeg az, hogy a szomszédok megelégtessenek!

Muraközy Gyula írja a „Diákvilág“ 1927. évi októberi számában – Monod és Avet francia szerzők könyvének adatai és megállapításai nyomán —:

„Az egységnek egyetlen alaptétele van a keresztyének között és ez a *Szentírás elsődleges, alapvető tekintélye.* Szentírás: nem egyenlő a papsággal, nem egyenlő az egyházzal, nem egyenlő a tradícióval (hagyománnyal).“

„Igaza volt azoknak, akik azt állították, hogy a *testimonium Spiritus Sancti*, a Szentlélek bizonyágtévése gondoskodik arról, hogy az Ige országában járók közös hiten találkozzanak. Természetesen vannak kerülők, mellékutak és zsákutcák, de az amerikai keresztyénség is egyik bizonyosság rá, hogy ez az igazi egység útja, hiszen az egyházalapítás leghatalmasabb hazájában is, a Szentírás alapján állók tulajdonképpen hat-hét nagy csoportban foglalhatók össze: Methodisták 8 millió, baptisták 7 millió, presbiterianusok 2 és fél millió, lutheránusok 2 és fél millió, Krisztus tanítványai 1,200000, episzkopálisok 1,100.000 számban vannak. A többiek egymillió aluli felekezetekbe tartoznak. Az amerikai protestánsok Összevéve 26 millió felnőt

úrvacsorai tagot vesznek számon, a gyermekeket még nem számítják ide. Nagyon enyhe számítással tehát Észak-Amerika 105 milliós népességéből 50 millió protestánst, 17 millió római katolikust, egy millió keleti keresztyént és zsidót, 30 millió felekezetnélkülit lehet számítani.”

„... a keresztyen egységet nem nagy konferenciák, megszövegezett egység-okmányok fogják megteremteni. Ezek nem okok, hanem csak eredmények lehetnek. Az egységet az akció teremti meg. Még pedig amilyen mértékben éled a missziói elhívás öntudata, olyan mértékben fognak össze a világ meghódítására induló jó vitézei Krisztusnak“.

„Mikor a missziós lélek meg-, és elragadja az embert, egyszerre megpillantja a különböző zászlók mögött az egyetlen királyt.“

„Világos, hogy nem egy-két esztendő feladata ez. De az is kétségtelen, hogy meg nem akadályozható és meg nem állítható munka. Az ember a háború elleni háborúban önkéntelenül arra gondol, hogy a nemzetek kibékülését az egyházak békekötésének kell megelőznie. Lehetetlen a vallásos formák különbségét egyetlen lelki gyárban egyé önteni és egyetlen erőszakolt típust gyúrni mindegyikből. Ez volt a középkor kísérlete és kudarca. Heroikus és tiszteletreméltó erőfeszítés. De a Babel-tornya, akármilyen híres épületnek hívják, nem fogja egy nyelvre hozni az emberiséget. *Erre csak a Krisztus keresztye képes.**

Muraközyt teljes erővel megragadta az a felekezetközi mozgalom, mely 1895-ben Newyorkban, 1902-ben Massachussetsben indult el hódító útjára a keresztyének lelki egységfrontjának megalkotása céljából; az 1908-ban végleges formát öltött s 30 felekezetet magában foglaló mozgalom monumentális eredményei máris jó reménységgel töltheti el a *lelki egységre* vágyó keresztyéneket. *Szervezeti egységről* kár is volna beszélni, mert amint a középkori erőltetett egység az egyéni véleménynek teljes elnyomását jelentette, úgy ma sem lehetne a szervezeti egységet másként létrehozni, mint a hitelvek és nézetek uniformizálásával, ez pedig az egyéni meggyőződés feladásával volna egyenlő. Mi baptisták ilyen egységre nem vágyódunk.

A Muraközy által ismertetett s propagált lelki egységnek az említett egyházi szövetkezésen kívül eléggé gyakorlati kivitelezője a *World's Evangelical Alliance* (Evangéliumi Világszövetség), melyről már a második fejezetben is megemlékeztem. Újabban „Magyar Evangéliumi Szövetség“ néven működik ez a lelkes kis csoport, melyben a nagyobb protestáns felekezetek részéről különösen *vitész Csia Sándor* dr. máv. igazgatósági főorvos, számos evangéliumi mozgalom ismert előharcosa tévé-

kenykedik nagy előszeretettel. Mint a szövetség egyik szerény munkása, ki tíz év óta dolgozhattam együtt Csia dr.-ral, közvetlen tapasztalataim alapján jelentem ki, hogy *Csia dr. a nagyobb és kisebb protestáns felekezetek lelki közeledése érdekében hazánkban bárkinél többet fáradozott.* Az ő szívós, bátor és szeretettől izzó tevékenységének eredménye az az impozáns egység, mely az utóbbi években Budapesten megnyilvánul a kezdő *egyetemes imahetek* alkalmával. Különböző templomokban vannak az imagyűlések, más-más felekezetű szónokokkal és énekarokkal; a Kálvin-téri templomtól a baptista templomig az Üdvhadsereg imaterméig megnyílnak az ajtók a református, evangélikus, baptista, methodista, üdvhadseregbeli és testvérgyülekezetben imádkozó hívek előtt... Ha a lelkészek egyrésze tartózkodó is, a komoly egyháztagok örömmel gyűlnek a zászló alá, melyre ez a jelige van felírva: *Unum corpus sumus in Christo.* (Egy test vagyunk a Krisztusban.) Nem tudom, milyen fejleményeknek nézünk elébe az Alliance-mozgalommal kapcsolatban; lehetséges-e a további együttműködés; haladás, vagy visszaesés fog-e bekövetkezni; – de az tény, hogy Csia Sándor úttörő munkája – ha csak mint kísérlet is – egykor külön fejezetet fog igényelni a magyar felekezetközi mozgalmak történetében.

Isten áldja meg gazdagon a magyar protestantizmus vezérkarát bölcseséggel, hogy a biblikus lelki mozgalmaknak szabad folyást engedve, ki-ki a maga közösségének kímélyítésén és a többi közösséggel való összefogáson sikerrel munkálkodjék.

Soli Deo Gloria!

IX. A baptisták és a társadalom.

Társadalmi előítélet.

Komoly ember nem teszi vita tárgyává azt, hogy a bibliás, hívő ember hasznos tagja-e a társadalomnak?... Abból a tényből kiindulva, hogy a Bibliának jellemformáló és erkölcsnemesítő hatása” van az emberre, csak természetes, hogy a Bibliával állandóan foglalkozó egyének — bizonyos lelki kiegyensúlyozottságuknál fogva — értékes elemei a társadalmi életnek. A baptisták, mint bibliás nép — a történelem tanúsága szerint — vallás-erkölcsi és közművelődési szempontból számos ország társadalmára megtermékenyítőleg hatottak. Sajnos, hazánkban még mindig erős és egyoldalú előítélettel kell megküzdenünk!

Hogy a társadalmi előítéletek nagyrésze nemcsak velünk szemben, de általában mindennel és mindenkivel szemben igazságtalan és kíméletlen, arról nem szükséges nekem szólnom. Az emberek nem igen szeretnek a halott híreknek és véleményeknek a végére járni s az ellenőrizetlen hírek és vélemények megcsontosodása képezi aztán a „csalatközhatatlan“ és „fellebbezhetetlen“ előítéletek sokaságát. Némelyek fitymáló véleményeket és demosthenesi bírálatokat mondanak a baptistákról — anélkül, hogy e szót: *baptista*, helyesen le tudnák írni vagy ki tudnák mondani. *Babtistáknak* mondják a baptistákat; babról lévén szó, már ez önmagában is elég nekik az alacsonyrendűség szimbolizálására ...

A közönségnek előítéletre hajló része, mely állandóan hallja egyes papoktól a „baptisták“ ócsárlását, hamarosan kész a különböző gúnynevek és titulusok osztogatására. Innen van az, hogy oly könnyen rásütik a

baptistákra azt a bélyeget, hogy „*népámítók*“, *népbolondítók*“. Nemrégén egy katolikus lelkész díszítette fel a röpiratát ezekkel a jelzőkkel, gúnyos hangon rontva neki a ... no, nem a káromkodó, templomkerülő, részeges „pernahajdereknek”, – hanem az imádkozó, Istent dicsérő bibliás embereknek!

Néhány, reánk nézve vigasztaló momentumra mutat rá itt a Bibliából:

A zsidó farizeusok és szadduceusok egyszer a jeruzsálemi templomban keresték Jézust, ki titkon ott tartózkodott. „És a sokaságban nagy zúgás vala ő miatta. Némelyek azt mondják vala: jó ember, némelyek azt mondják vala: Nem, hanem a *népnek hitetője*.” (János evang. 7, 12.)

Egy más alkalommal újra hasonlós támadt a zsidók között Jézus példabeszédei miatt, „És sokan mondják vala közülök: Ördög van benne és *bolondozik*, mit hallgattok reá?” (János ev. 10, 20.)

Pál apostol és társai ellen, mikor Thessalonikában hirdették az evangéliumot, egyesek a város népét irigységből fellázították s az imaházat megostromolták. „Mikor pedig őket nem találák, Jásont és némely atyafiakat vonszolák a város előljárói elé, kiáltozva, hogy ezek az *országháborítók* itt is megjelentek ...“ (Ap. csel. 17, 6.)

Ha az idők és az emberek változnak is, a sátán azonban – úgy látszik – mindig ugyanazokkal az eszközökkel szereli fel az embereket a bibliai igazságok szószólóival és képviselőivel szemben, amelyekkel felszerelte egykor Jézussal és apostolaival szemben. „*Boldog az, aki a csúfolódók székében nem ül*” — mondja a zsoltáros Dávid király! Keresztyén férfi vagy nő ne üljön bele ebbe a székbe, mert ez az utolsó ítélet napján könnyen a vádlottak padjává válhatik!

Mindenkit arra kérünk, legyenek tárgyilagosak velünk szemben. Győződjenek meg a tények felől és csak azután mondjanak véleményt rólunk. Akkor se általánosítsanak! Gyarlóságok mindenütt előfordulnak, – még a baptistáknál is . . . , Mielőtt valaki ítélné, gondoljon arra, hogy őt is ítélni fogják!

*

A baptisták nem mondják azt, hogy „ha te úgy, én is úgy.” Ha a magyar társadalom nem is mutat kellő megértést és megbé-

csülést a baptistákkal szemben, – ok érzik és tudják kötelességüket a magyar társadalommal szemben.

Csak egy-két példát!

Amikor a newyorki *Kossuth-szobor* leleplezésére nagyobb magyar küldöttség utazott ki Amerikába, a baptisták is elküldötték képviselőjükben Baranyay Mihály szövetségi titkárt. Érdemesnek tartom itt azt megemlíteni, hogy a Rockefeller-féle „*Park Avenue*” baptista gyülekezet nagy templomában harangjáték volt a küldöttség megérkezésének napján, magyar énekekkel a műsoron. A gyülekezet lelkésze, *Fosdick H. Emerson dr.*, templomi szónoka volt, — a műsor előszavában meleg szavakkal emlékezett meg Magyarországról, az érkező küldöttségről és Kossuth Lajosról, a „magyarok szabadság hősről”.

1937-ben a budapesti *egyetemi énekkar* propaganda-körúton volt Amerikában. Az amerikai magyar baptisták lapja, az „Evangélium-Hírnök” ebből az alkalomból közölte az egyetemi énekkar s Vaszy Viktor karnagy fényképét s külön cikkben, hazafiúi örömtől áthatottan buzdította az olvasókat az énekkar méltó fogadására és támogatására.

E sorok írója amerikai tartózkodásának idején, tanulmányai és egyházi szolgálataival mellett számos előadást tartott Magyarországról; tagja volt a Kossuth-szobor-bizottságnak; részt vett az amerikai-magyar diákcsera-akció előkészítésében s a detroiti „magyar-nap” rendezésében; ünnepi szónoka volt több nagyszabású (március 15-iki, október 6-iki s egyéb) magyar ünnepélynek (Cleveland, Canton, Detroit, Los Angeles); a magyarok egységfrontja érdekében az amerikai magyar lapokba írott cikkei általános visszhangot keltettek. Őszinte öröme szolgált, hogy két újévnapján (1926-1927) a louisvillei rádióban a magyar Himnuszt — magyar theologus zongorakíséretével — elénekelhette.

A baptisták kulturális tevékenysége.

A baptisták felől alkotott legtöbb balvéleményt holmi helyi jelentőségű, elszigetelt tapasztalatra szokták építeni, így a „*tanulatlanság*”, „*maradiság*” vádját is. Pedig a baptisták — ha a bibliai igazságokra nézve konzervatívok is — soha sem zárkóztak el a haladás eszméi elől. Láthattuk ezt már az előző fejezetekben is. Ha itt-ott a legegyszerűbb népből rekrutálódik egy baptista gyülekezet, ez nem bizonyíték arra, hogy a baptisták között nincsenek műveltebb népek. A fejlődés processzusain minden országban, minden vallásfelekezetnek át kell menni. Idővel itt Magyarországon is nagyobb lesz a tanultabb baptisták száma; gyermekeink és unokáink egy-egy óriáslépéssel már előrébb tűzik ki az élő hittel párosult emberi haladás zászlóját.

A baptisták az egész világon — a már ismertetett

Baptista Világszövetség keretében – szoros testvéri közösséget képeznek; a közös hit és a megváltottság örömteli tudata lebontja közöttünk a társadalmi válaszfalakat; a baptisták testvéries magatartása, egymáshoz való meleg viszonya — fajra vagy társadalmi állásra való tekintet nélkül – világszerte megcsodált jelenség. Hogy fogalmat alkothassunk magunknak erről a hatalmas lelki táborról, tekintsük át a legutóbbi (1936) statisztikát a baptisták létszámáról:

<i>Euróóp</i>	683,391 tag,
<i>Ázsia</i>	448,196 „
<i>Afrika</i>	110,899 „
<i>Amerika:</i>	
<i>Észak (Kanadával)</i>	10,247,040 „
<i>Közép és Nyugat-Indiák</i>	69,898 „
<i>Dél</i> -	54,900 „
<i>Ausztrália és</i>	
<i>Új-Zéland</i>	40,647 „
<i>Összesen: 11,654,871 tag.</i>	

Ebben a létszámban Oroszország nincsen benne; az ottani baptisták száma több százezerre – némelyek szerint kb. egy millióra – tehető. Nincsenek benne továbbá az alámerítésben nem részesült családtagok sem; ha átlag két gyermeket veszünk családonként, akkor is jóval megsokszorozódik a statisztikai taglétszám. *Legalább huszonöt milliós néptömeeggel kell számolni akkor, amikor a baptistákról beszélünk.*

Az amerikai Egyesült Államokban – ahol ma annyi a baptista gyülekezeti tag, mint Magyarország összlakossága, – kezdettől fogva történelmi szerepet töltek be a baptisták a kulturális életben, Eltekintve a baptisták felekezeti, vagy felekezeten kívülálló közművelődési tevékenységétől, – Manning James dr. Warrenben már 1766-ban baptista egyetemet alapít; 1804-ben a Brown-Egyetem, 1818-ban a Maine-Egyetem nyílik meg; 1825-ben baptista teológiai főiskola létesül Bostonban. 1850-ben Északon öt, Délen és Nyugaton tizenhat baptista egyetem van, három külön teológiai szemináriummal; 1859-ben megnyílik a greenvillei, most louisvillei teológiai szeminárium,

Louisville az amerikai hegyes-völgyes, délvidéki Kentucky állam egyik legforgalmasabb gyárvárosa, körülbelül 350.000 lakossal.

A városban mintegy harminc önálló baptista gyülekezet van, szebb-nél-szebb templomokkal és melléképületekkel.

A louisvillei baptista szeminárium az amerikai Déli Baptista Szövetséghez tartozik s a világ legnagyobb protestáns theologiai főiskolájaként ismeretes.

A szemináriumot 1859-ben alapították és nyitották meg Greenville városban (South Carolina államban) „The Southern Baptist Theological Seminary“ címen Boyce P. Jamesnek, a kiváló hitszónoknak és professzornak elnöke alatt, kit a nagy munkában Broadus A. János dr., a híres bölcész és teológus támogatott. Az ő munkásságuknak tudható be az a körülmény, hogy alapvető könyveik és tanítványaik (utódaik) révén ma is fundamentálisan mély bibliai szellem lengi át az egész intézetet, melyet az 1877-ik év nyarán Greenvilleből átköltöztettek Louisvillebe, ahol magánosok áldozatkészségéből és gyűjtéséből szép épületek emeltek erre a célra. Az évek hosszú során át azonban a folyton növekvő intézet ezekből az épületekből is kiszorult, úgy, hogy ma már ismét egy teljesen új, minden igényeknek megfelelő nagy épületömbben foglal helyet.

A louisvillei szeminárium egyetemi rendszerű intézet s fejlődésére élénk fényt vet az a tény, hogy míg ötven évvel ezelőtt csekély összegű alapítványi tőkével és 89 tanulóval rendelkezett, addig az 1927-es év végén kétfélmillió dollár alaptőkével és 434 tanulóval zártak. Az idők folyamán az intézetből számos neves prédikátor, író és tanár került ki az Úr munkamezejére s több száz misszionárius ment ki Afrikába és Indiába. A hazánkban ezidőszert működő lelkipásztorok közül Baranyay Mihály, Somogyi Imre dr. és Udvarnok Béla dr. végeztek itt theologiai tanulmányokat.

Robertson A. T. dr.

Az Egyesült-Államokban ma több száz baptista főiskola van, a legnagyobb színvonalon álló tanári karokkal; a negyvennyolc államban működő kb. ötven ezer baptista lelkipásztor közül legalább húszezrenek doktori oklevele van. A tudós professzorok nevei közül kiemelem néhai Robertson Archibald Tamás nevét, különböző egyetemek többszörös díszdoktorát, aki a louisvillei theologiai szemináriumban tanított s világszerte egyik legnagyobb görög-angol tudósnek tisztelték. (Önálló köteteinek száma: 30; résztvett a Biblia újabb fordításában és megírta a görög Újszövetség grammatikáját.)

tartanak fenn. A számos angol tudós professzor közül Baynes Tamás Spencer dr. (1823-1887), a St. Andrews eltein tanára világhírű metafizikus volt; a ma is élő Glover dr. a cambridgei egyetem nyilvános vezérszónoka. Az irodalmi élet úgy Amerikában, mint Angliában igen élénk, nívós és sokoldalú. Az „Alabama Baptist“ c. amerikai (alabamai) bap-

tista lap 1936-ban ülte százéves jubileumát; az angliai „Baptist Times“ 82 éves. Az újságok száma igen sok, a könyvtermelés gazdag. Anglia és Amerika után Németországban, Svédországban és a brit domíniumokban vannak régibb és jelentősebb kultúr-mozgalmak.

Világviszonylatban ismert neve van a már más fejezetben említett Milton Jánoson („Az elveszett Paradicsom“) és Stowe Beecheren („Tamás bátya kunyhója“) kívül Woe (ejtsd: Difó) Dánielnek (1661-1731.), aki egyéb, politikai és társadalmi irányú irodalmi munkássága mellett megírta világhírűvé vált „Robinson Crusoe“ című regényét, melynek magyaryelvű fordításai csak egy töredékét képezik az eredeti műnek. Amerikában nagy sikere volt Conwell R. H. dr. „Acres of Diamonds“ („Gyémántok holdjai“) c. társadalmi irányregényének, amit az evangélium igazságainak sugarai szönek át; Angliában Williams M. írónének „Egy ember kezei“ c. könyve a közelmúltban nagy feltűnést keltett.

A baptisták, mint misszió-nép, kezdettől fogva kiváló érzékkel bírtak a különböző színes népek közötti munkálkodásra. Carey Vilmos, Knibb Vilmos és mások munkájáról már szóltam röviden. Számos afrikai, ázsiai s egyéb szigetországokban a baptisták nemcsak az evan-

géliuni hírnökei, hanem a kultúra előnarcosai is voltak Stanley írja, hogy *Kongó* felfedezése után mindjárt már baptista misszió-állomásokra bukkant s a baptista misszionáriusok hajóján folytatta útját *Kongó* vizein. *Burma* történetében a baptistáknak vezető szerep jut.

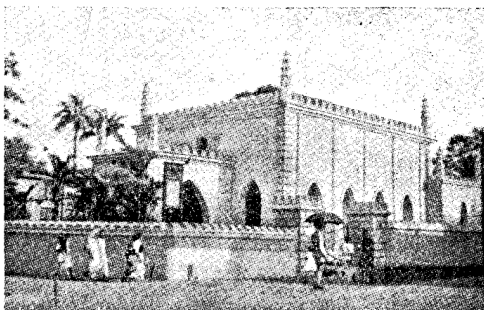
A Baptista Külmisszió-Társulat székháza Londonban.

A Baptista Misszió-Társulat londoni székháza összeköttetésben van minden távolkeleti tartománnyal; a világ legrégebbi külmisziói újságja a Társulat kiadásában megjelenő „*The Missionary Herald*”, mely 1936-ban töltötte be 118-ik évfolyamát Amerikában külön nőszövetség alakult a külmiszió támogatására; az amerikai baptista misszionáriusok, orvosok és tanítók ezrei Afrika egyes részein, Japánban, Mandzsúriában, Kínában, Palesztinában, Szíriában, Nigériában, Brazíliában, Argentínában, Mexicóban és másutt rendszeres munkát végeznek.

Szűkebb hazánkban sem tétlenek a baptisták; *a magyar baptista ének- és zenekultúrájának már eddig is szép múltja van.* Az elszakított országrészeket nem számítva, 1922-ben 62 vegyeskar 1772 taggal működik az ország gyülekezeteiben; 1923-ban a statisztika 72 vegyeskart 1919 taggal, 7 férfikart 94 taggal, 6 női kart 109 taggal, 23 fűvőzenekart 241 taggal és 17 vonózenekart 169 taggal mutat ki. Azóta ezek a számadatok emelkedtek. Jellemző, hogy kis falusi énekkarok is kottából énekelnek.

A budapesti és környékbeli énekkaroknak, mint egyesített énekkarnak a zenei szakkörök számos elismerésében volt része az utóbbi évtizedekben. Nagyobb ünnepélyek alkalmával (Vigadó, Zeneakadémia, Városi színház) művészi értékű előadásokat produkáltak. Az 1935. évi C. E. világkonferencia alkalmával az egyesített énekkar előadását (augusztus 4-én este, a Zeneakadémiából) a rádió is közvetítette; a jelenlevő

külföldi egyházi írók a külföldi lapokban hosszabb cikkekben méltatták ezt a lélekemelő estét. Baptista zeneszerzők számos éneke és zenedarabja látott napvilágot; Köszegi Árpád „A

Baptista misszió-ház Howrahban.

Keresztyén élete“ c. nagy zenei festményét a Zeneakadémián kétszer adták elő; Szabadi F. Gusztáv, Tóth Gábor, Héthalmi- Páth Károly, Csermely László, Hortulányi Gedeon karnagyok és mások apróbb-nagyobb zeneműveket, egyházi énekeket írtak; Szász István magyaros zengésű lelki énekeivel tűnt fel. Kisebb-nagyobb énekes könyvek (füzetek) jelentek meg az idők folyamán többek összeállításában. (Nevék felsorolására s bővebb ismertetésre sajnos, nincs terem,)

A magyarországi baptisták szeretnek olvasni; „Magvető“ könyvkereskedésük hazai baptista szerzők műveit egymásután adja ki; a „Békehírnök“ c. hetilap 43-ik, „A

Kürt“ c. ifjúsági lap 14-ik, a „*Hajnalcillag*“ c. gyermeklap 38-ik évfolyamában van. —

Jámbor Lajos.

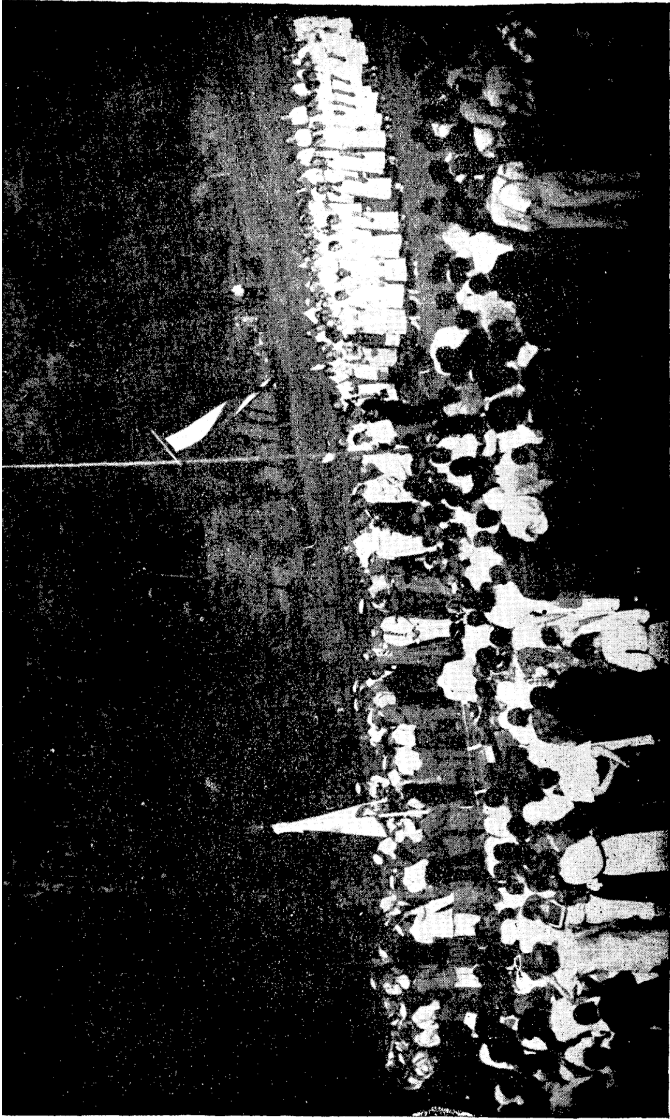
A háború után Jámbor Lajos – a jelenleg Amerikában tartózkodó -kint építő és nevelő jellegű konferenciákat tart. Ilyen nyári konferenciákat az ország több helyén rendez az ifjúság. Az „*Evangéliumi Népmiszió*“ (kocsimiszió) Bretz Emil baptista lelkész vezetése alatt áll, 1937-ben Budán „*Baptista Bibliai Leányiskola*“ nyílik meg.

Baptisták a fórumon.

Baptista hívőemberek mindig voltak magas állami és városi pozíciókban; ez a körülmény is csattanós ellenérv a „tanulatlanság“ és „elzárkózottság“ vádjaira. *Havelock* generálist (1795-1857) „India hőse“ címen tiszteli az angol történelem. *Sir Lush* Robert (1807-1881.) a legmagasabb angol törvényszék elnöke volt. Az angol parlamentben jelenleg is (1937.) számos baptista képviselő van, a kormány egyik legnépszerűbb tagja a baptista vallású *Brown* Ernest munkaügyi miniszter. Az 1935-1937-ben tartott újabb választások alkalmával — többek között — a következő városok kaptak baptista polgármestereket: Oxford, Plymouth, Canterbury, Sutton-Cheam, Hertford, Crewe, Banbury, Bideford, Wisbech, Chipping Norton, Greenock, Finsbury, Launceston, Barnes, High Wycombe és Neath. A *Szabad Egyházak Szövetségének* elnöke 1937-ben Aubrey M. E. baptista lelképásztor.

A kanadai kormányba 1935-ben kinevezett három baptista miniszter: *Elliott J. E.*, *Ilseley J. L.* és *Rogers N. M.*

Az Egyesült-Államok parlamentjében 1924-ben 45 baptista képviselő (congressman) foglalt helyet. Baptista vallású elnök volt: *Harding*, A világbéke ügyét szolgáló ú. n. „Kellog-paktum“ szerzője, *Kellog* volt külügyminiszter, épp úgy, mint a jelenlegi külügyminiszter; *Hull* szintén baptisták.

A Magyarországi Baptista Ifjúsági Szövetség tizedik jubileárius konferenciája a tahi táborban. Jelenet az „EBENHAEZER” emlékkőnél.

Baptista vallású miniszterek, államtitkárok és képviselők voltak s vannak még a kínai, burmai, német, svéd, norvég és litván kormányokban, illetve parlamentekben. Hazánkban baptista vallású országgyűlési képviselő még nincsen, de több város és község képviselőtestületében helyet foglalnak a baptisták, sőt számos községben baptista bírakat választottak, ami a baptisták közéleti érdeklődését, megbízhatóságát és használhatóságát igazolja.

A baptisták és a jótékonyág.

Az Úr Jézus mondotta: „Irgalmasságot akarok és nem áldozatot.“ (Máté 12, 7.) E szavak a gyakorlati keresztyén-Isten országában a legszebb kultusz: a *jócselekedet*. Jót cselekedni „hitünk cselédeivel” és felebarátainkkal: magasztos életfeladat!

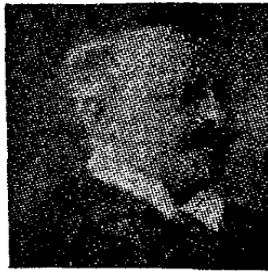

Hogy a baptisták nem közömbösek a szeretet munkaterén, kitűnik nagyarányú karitatív. tevékenységükből. Az amerikai baptista gyülekezetek s egyéb jótékonycélú egyesületek a *kórházak*, *árvaházak* és *menházak* százait létesítették nemcsak Amerikában, hanem a különböző misszióföldeken is. Művemnek nem célja,

hogy részletes beszámolót adjak ez emberbaráti intézményekről, csak rámutatok arra, hogy a baptisták számottevő módon veszik ki részüket az evangélium szociális feladatainak teljesítéséből. Gyülekezeteink legnagyobb részében, az egész világon meg van szervezve a *szegénygondozás*, amely szolgálat végzésére – a gyülekezet ezirányú adakozásának gondozására – külön férfiak (diakónusok) választatnak. Nőegyleteink jótékonycélú kézimunkavásárokat rendeznek s a szegénygondozást napirnden tartják. Diakonissza-intézményeink több országban igen fejlettek.

Isten kezében – a legutóbbi századokban – nagy és áldásos eszközök voltak a jótékonyág terén dr. Barnardo, Spurgeon H. K. és Müller György, Néhány szót szólok mindhárom munkájáról.

1. *Dr. Barnardo.* „A senki-gyermekeinek atyja” gyanánt tisztelték Angliában. Emlékét a hatalmas árvaházak őrzik, melyek családias, tiszta, példás kezelésben részesülnek. A Barnardo-Otthonokban állandóan 8000-8400 árvát, 1500 elhagyott csecsemőt gondoznak; naponta öt gyermeket vesznek fel; hetven év alatt 118.000 árva kapott élelmet, ruházatot és nevelést ebben az intézetben. Az 1937. év tavaszán vették fel a százhuszszezredik árva gyermeket.

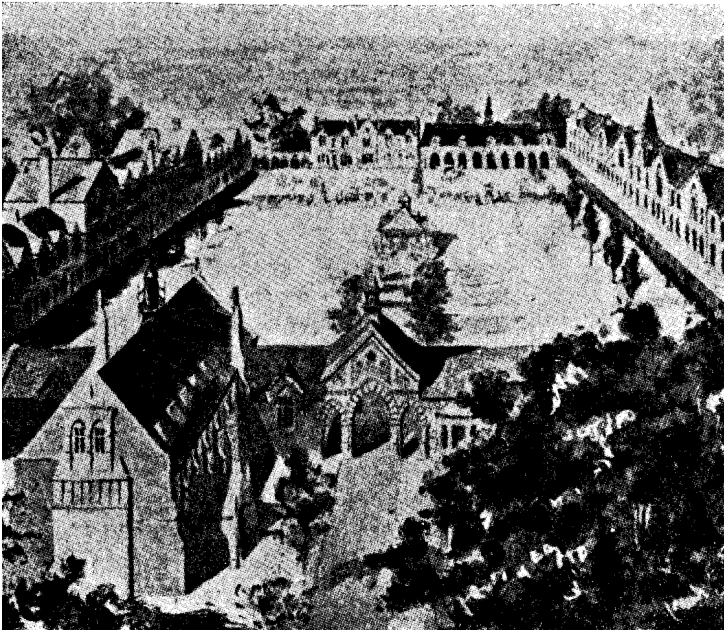
Dr. Barnardo

Harding, az Egyesült-Államok volt elnöke (†) és neje.

2. *Spurgeon Károly.* Kora „a arédikátorok fedelme” jelzővel ruházta fel; nyomtatott prédikációi az egész világon közkézen forogtak s még ma is keresett olvasmányok. Hit által, pénz nélkül fogott hozzá London

külvárosában az árvaházak építéséhez. Isten csodálatosan megáldotta hívő és bízó szolgáját, sok-sok szívet könnyörtületességre indítva Spurgeon árváival szemben. Spurgeon csak mellékesen foglalkozott az árvaházak irányításával, később egyik fia, Spurgeon Tamás hitszónok vette át a vezetést. Az időközben kibővült Spurgeon-árvaházakban eddig 5000 árva fiú és leány nyert szeretetteljes, keresztyénies gondozást.

Spurgeon H. Károly árvaházai London mellett.

3, *Müller György*. Már ifjúi szívét átadta Megváltójának, miután résztvett egy háziistentiszteleten, Szeretete az árvák felé vonzotta. Bristol mellett (Ashley-Downban) egymásután öt nagy árvaházat épített, hol 1870-ben 2000 árva volt tanítókkal és ápolókkal. Napjainkban is az árvák ezrei kapnak itt állandó, meleg otthont. Müller György az imádság embere volt; élete, munkája sokakat inspirál a szent szolgálatra ...

A magyarországi baptista hívők már a világháború

előtt megalapozták *menházaikat*, melyeknek létesítésén Balogh Lajos sokat fáradozott. A kiskőrösi menház 1905-ben, a hajdúböszörményi menház 1910-ben épült fel.

Az *árvaház* 1916-ban nyílt meg Budán a Torbágyi uton néhány árvával — Udvarnoki Andrásné felügyeletével, — azóta az *árvaház* Isten kegyelméből a Gellért hegyen (volt Hegyalja-út, most Alsóhegy-út) ké-

nyelmes otthont kapott egy emeletes házban, mely a baptisták tulajdona s ahol állandóan 80-90 árvát gondoznak — felekezetre való tekintet nélkül — Beharka Pál szakavatott, körültekintő, „apai” vezetésével.

A magyarországi baptisták a háború után jelentős összegeket kaptak amerikai hittestvéreiktől *általános segélyezésre*. Egy lerongyolódott ország szegényei között

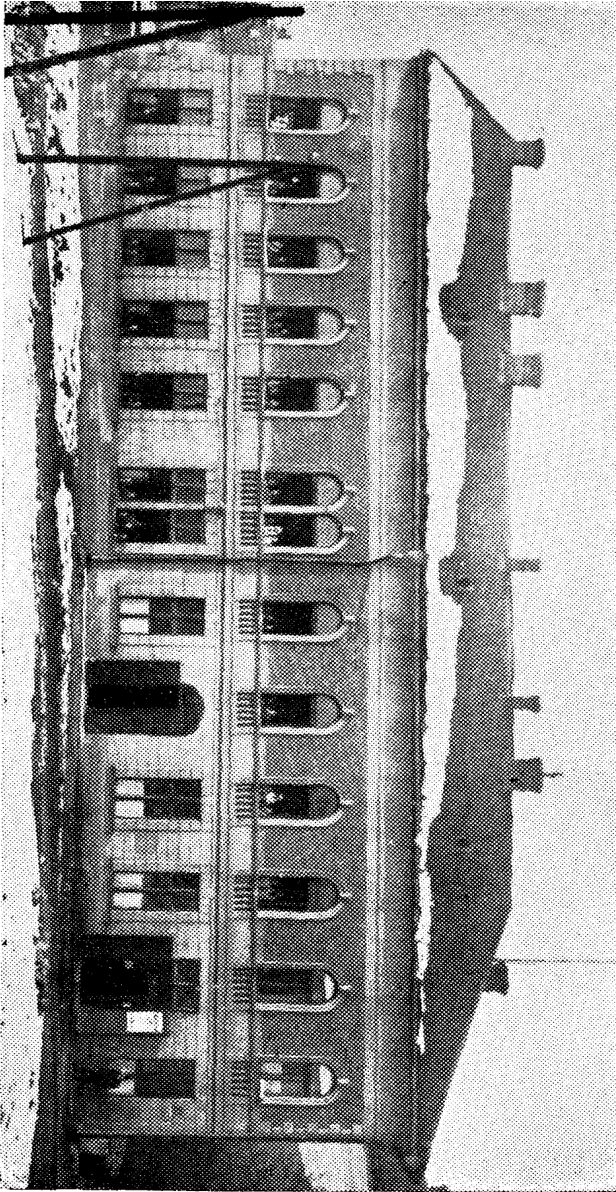
Beharka Pál

Spurgeon Tamás

osztották ki e segélyeket, nem nézve azt, hogy ki milyen felekezethez tartozik. Csoják Attila jótékonsági bizottsági elnök vezetésével külön fővárosi segélyakció volt élelmiszer- és ruharaktárral; jelentős részt vettek az u. n. Huszár-akcióban; a főiskolai hallgatók menzái javára 200,000, a pécsi egyetem céljaira 100,000 koronát ajándékoztak.

Meg kell, hogy emlékezzek e fejezetben az 1937-ben, 98 éves korában elhunyt amerikai milliomosról, *Rockefeller* János Davidsonról, aki nemcsak földi javakban és esztendő-

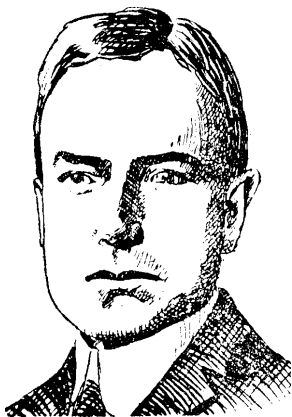
A magyarországi baptisták árvaháza Budán.

ben, hanem jócselekedetekben is gazdag volt. *Életében ezermillió dollárt adott a szegények, betegek és árvák gondozására, valamint tudományos és miszsiói célokra.* A kétszázmillió dollár felett rendelkező „Rockefeller-alapítvány“-ból igen sok ország, köztük Magyarország is jelentős támogatásban részesült. Ebből az alpból létesült Budapesten a M. Kir. Országos Közegészségügyi Intézet (1 millió 450 ezer pengő adománnyal) és az influenza-

Rockefeller J. D.

kutató intézet, ezenkívül támogatást kapott több kórház, iskola és egyéb intézmény. A Faluszövetség 30.000 pengőt kapott kulturális célokra. Gill Everett dr. mondotta felőle Budapesten, hogy a *„a történelemben nincs még egy ember, aki az egész világra kiterjedően, olyan nagy mértékben cselekedett volna jót, mint Rockefeller.e* A nyilvánosságot és ünnepeltetést kerülte, egyszerűen élt. Egyik magyar napilap ezt írta róla: *„Nem voltak versenylovai, nem voltak yachtjai és nem üzött drága sportokat. Mélységesen vallásos érzelmű ember volt és még 75 éves korában is sűrűn prédikált a baptisták templomaiban.“*

ifj. Rockefeller J. D.

Felemelően szép volt a hivatalos Magyarország hálája a jószívű adakozóval szemben. Igaz ugyan, hogy a székesfőváros közegészségügyi szakbizottságának gyűlésén csak egy bizottsági tag emlékezett meg Rockefellererről, — aki a főváros egészségügyi céljaira igen tekinélyes összegeket adományozott, — de *az országgyűlés házában a m. kir. belügyminiszter parentálta el meleg szavakkal a nagy amerikai emberbarátot, számos magyar közegészségi és tudomá-*

nyos intézet gyámolítóját, bejelentvén, hogy a Magyar állam koszorút helyezett Rockefeller ravatalára. A belügyminiszter emlékbeszédét a képviselők állva hallgatták végig.

Az *ifjú Rockefeller* János — ki már régóta vezeti atyja domíniumait — szintén nagy adakozó s atyja szellemében, felekezetre való tekintet nélkül juttatja el bőséges adományait közcélokra s a szenvedő emberiség megsegítésére.

X. Szabad államban szabad egyházak.

Állam és egyház.

Az államnak az egyházzal s az egyháznak az állammal való viszonya háromféle formában bontakozott ki az idők folyamán.

Egyik eset az, amikor *az állam az egyházban* van; amikor az egyházi vezetőség (a papság) uralkodó tényező az államban s megszabja az államkormányzás irányvonalát; a másik eset, amikor *az egyház az államban* van, még pedig úgy, hogy az egyház az állam egyik integráns része s a kettő kölcsönösen hat egymásra; a harmadik eset, amikor *az állam és az egyház egymás mellett* funkcionálnak, egymástól függetlenül; amikor a vallás kívül áll az államélet szféráján s az egyházak úgy tekintetnek, mint az állam határain belül létező, az állam törvényeihez alkalmazkodó autonóm testületek.

Az állam az egyházban: jelenti az egyház felelősségét az állammal szemben, amikor az egyház az állam hatalmi szerveire korlátlan nyomást gyakorol. Így volt ez a középkorban sokfelé. Ebben az esetben nem lehetne azt mondani, hogy az állam és az egyház *egy*, mert az egyház magasabb hatalmi piederástalra emeli önmagát az állammal szemben. De azt sem lehetne mondani, hogy az egyház ilyenkor *hivatása* magaslatán áll, mert *inkább politikai, mint lelki vezetést vindikál magának*.

Az egyház az államban: egy sajátos, helyenkint más-más változatokban bővelkedő viszony az *egymásra utaltság és egymásértvalóság* tipikus kifejezője. Itt a felsőség az államé, de úgy, hogy az egyház az állam kegyeltje. Napjainkban kb. ez a viszony áll fenn hazánkban az állam és a bevett egyházak között. Államsegé-

lyes egyház és egyházsegélyes állam; a névleges kereszténység paradoxona.

Az állam és az egyház egymás mellett: a két tényezőnek, a *polgári* és a *lelki* közösségnek egymástól való függetlenségét s ugyanakkor az emberiség jólétének érdekében való együttműködését jelenti, *Az állam a polgárok közössége, az egyház a hívők közössége.* Mindkét közösség a szabadság és a rend pillérein épül fel, egyik a másikat respektálja, de egyik a másikat a maga rendjében és szabadságában nem befolyásolja. Vagyis: szabad államban szabad egyház!

Az „államegyház”.

Az államegyház az előbb említett első és második viszonynak speciális vegyülete. Az egyház nem uralkodik az állam felett, az állam nem uralkodik az egyház felett, — *mégis fellelhető mindkét vonás az államegyház arculatán.*

Az államegyház mindenestre kevesebb, mint az állam *felett* álló egyház, de ugyanakkor több, mint az *államszegélyes* egyház. Mert noha az államegyháznak csak privilégiumai (előjogai) vannak az államban, nem pedig főhatalma, — mégis ezek a privilégiumok nemcsak az államszegélyben, hanem az államhatalomban való passzív részvételben is megnyilatkoznak. Ez a helyzet áll fenn Angliában, ahol az anglikán egyház, mint államegyház 1936/37-ben VIII, Edward király házasságával kapcsolatban olyan hatást tudott gyakorolni a kormányzatra, hogy a királynak választania kellett a korona és a házasságkötés között,*)

A keresztyén egyház (ekhlézia = gyülekezet) „államosításának” története I. (Nagy) Konstantin római császárig nyúlik vissza, aki Kr. u. 312—313-ban a keresztyéneknek épp úgy, mint a pogányoknak vallási egyenlőséget biztosított Konstantin türelmi rendeletének oka a milviusi győzelem felett érzett politikai hála volt, mert

*) Jegyzet. Félig-meddig ez a helyzet áll fenn Magyarországon a római katolikus egyház esetében is, mely egyház, miként erre más fejezetben már rámutattam, a többi bevett felekezettel szemben feltétlen előnyöket élvez. Elég hivatkoznom arra, hogy az esztergomi érsek, mint Magyarország hercegprímása, *első közjogi méltóságot* tölt be az országban s hogy a különböző felekezeti polgárokból álló Budapest székesfőváros a római katolikus egyház *főkegyura*, vagyis fenntartója.

ézt a sorsdöntő győzelmet Konstantin a keresztyéneknek köszönhetette. I. Konstantinus művét folytatta, sőt kiszélesítette II. Konstantin, majd az apostata (keresztyénből pogánnyá lett) Julianus halála után *Theodosius császár volt az, aki végleg államvallásnak nyilvánította a keresztyén vallást*, egyeduralmat biztosítva annak a pogány vallással szemben

Ez időtől kezdve megindult az egyházban a belső romlás. Tévednek azok, akik azt gondolják, hogy fentemlített római császárok hasznos dolgot műveltek a keresztyénséggel akkor, amikor a vallásszabadság határain túl menve, a keresztyénből államvallást csináltak s eráltal a világi hatalomnak beavatkozási jogot adtak az egyház belügyeibe. Történelmi igazság, hogy a hitvalló egyház sohasem volt lelkileg olyan erős, mint a IV. századig s a keresztyénségnek az állam által való „megmentésére“ annál kevésbé volt szükség, mert a vérszomjas császárok hatalma már Diocletian alatt megingott s a római világbirodalom sorsa Julinus bukása óta — szakadásokon, viszályokon és erkölcsi romlásokon keresztül — meg volt pecsételve.

Az egyháznak az állammal történt egyesítésével világi szellem vonult be az egyház életébe; a császári parancsokat a templomi szószékekről olvasták id, a püspöki választásokat kívülről befolyásolták és az államhatalom a hitcikkelyek szabályozását döntően befolyásolta. Az egyházi és állami főhatalom egyesítéséből létrejött a *cezaropapizmus*, amit I. Justinianus keletrómai császár, ki 527-ben lépett trónra, a régi babilóniaiak mintájára fejlesztett ki, amennyiben a birodalom egyházi és világi vezetése a császár személyében összpontosult.

Ezek a tünetek ma sem múltak el. Századokon át dívott ez a rendszer (t. i. a cezaropapizmus) Oroszországban, ahol a cár az állam és az egyház feje volt egyszemélyben. Ide vezethető vissza a nagy orosz orthodox egyháznak a világháború utáni tragikus összeomlása is, mert egybe lévén építve az egyház az állammal: *az állam megsemmisülésekor az egyház is megsemmisült*

*

Nem minden uralkodó ambicionálta az államegyház, vagy kiváltságos egyház létesítését, vagy istápolását. *Nagy Frigyes* porosz király a nép jogaira legalább úgy vigyázott, mint a nemes urakéra. A bibliás földművesek ellen

panaszkodó lelkészeknek és birtokosoknak azt mondta: „Ha el kell túrnöm azt, hogy az urak kártyáznak és mulatnak, akkor azt is el kell túrnöm, hogy mások imádkoznak és bibliát olvasnak.” *Gusztáv Adolf* svéd király szabad vallásgyakorlatot hirdetett az ország minden lakosa számára és az egyéni meggyőződés tiszteletének felvilágosított harcosa volt — népe boldogulására. Somlyói *Báthory* István erdélyi fejedelem, később Lengyelország királya, amikor az 1576. évi medgyesi országgyűlés alkalmával a katolikus főurak a protestánsok ellen erősebb fellépést sürgettek, bár ő maga is katolikus volt, így felelt: „*Deum tria sibi imprimis réserverasse: 1. creare a nihilo, — 2. nosse et praedicere Mura, — 3. dominari conscientiis.*” (Isten három dolgot tartott fenn magának: 1. a semmiből való teremést, — 2. a jövődő ismeretét, 3. a lelkiismeret feletti uralkodást.)

Az államegyház és a reformáció.

Nagy hibája volt az egyébként áldásos reformációnak, hogy *nem helyezkedett teljesen biblikus alapokra*. Nem követvén lelkiekben mindvégig az evangélium irányait, az új egyház-alakulatok szervezetiileg is kilengésben konkludáltak Luthernek a német fejedelmekkel és politikai hatóságokkal való szövetkezése tágas kaput nyitott a formai vallásosságnak, ami által a lelki egyház formai egyházba merevedett. *Kiss Ferenc* dr. orvos-professzor, a mélyen szántó, hívő bibliamagyarázó írja 1927-ben:

„*Luther tisztában volt a gyülekezeti élet lényegével, hiszen maga is ilyen kis gyülekezéseken nyerte első indíttatását és világosságát, saját maga tanulságosan meg is írta, hogy nagy gondolkodásban volt afelől, vajjon a gyülekezeti vagy egyházi irányt kövesse-e s azt is megírja, hogy a római hatalomtól való félelem (vagyis kishitűség) miatt választotta a német fejedelmekkel szövetkezett államegyházi formát. Hogy mennyire élt Lutherben a gyülekezeti irány ismerete és kívánása, az mutatja, hogy a gyülekezeti irányt be akarta telepíteni az egyház keretébe s irataiban hosszasan fejtegeti a hívőkből álló kis gyülekezet (ecclesiola) leendő szerepét a nagy külső egyházban („ecclesiola in ecclesia”). Ezen tervéből azonban szinte semmi sem valósult meg, mert a megszületett*

új államegyház csaknem olyan heves ellensége lett a gyülekezeti irányoknak, mint az előbbi egyházak. “ („A magyar vallásszabadsági törvények jelentősége az egyházi és gyülekezeti kereszténység, valamint az állam életében.”).

Sajnos, a Luthert megtevesztő szellem Zwinglit és Kálvint is hatalmába kerítette; Zwingli harctéri halála talán inkább menthető, mint Kálvin magatartása, amellyel a saját véleménye ellen szólókat úgy büntetette, mint az Isten tana ellen vétőket. Történelmi tény, hogy Zwingli politikai hatalomra való törekvése Zürichben, Kálvin autokráciája Géniben s mindkét reformátornak az egyház és az állam egybekötésében tapasztalt ballépése kártékonyan befolyásolta az egyház reformációjának fejlődését.*) Zwingli és Kálvin tévedéseinek talajából nőtték ki azután a későbbi *protestáns államegyházak*. Voltak idők, amikor az egykor üldözött, de később államvallást alkotó protestánsok nemcsak a más véleményen levő kisebb vallási csoportokat, hanem a katolikusokat is üldözték. Knox János — akinek jószándékát kétségbevonni nem lehet, — határozottan ártott a szent ügynek, amikor fegyverek igénybevételével kísérelte meg az evangélium terjesztését Skóciában. Természetes folyamánya volt a dolgoknak, hogy miután VI. Jakab — kit gyermekkorában Knox nevelt — államvallássá tette Skóciában a kálvinista-presbiteriánus vallást: később megindult egy erős lelkimozgalom az államegyháznak *szabad egyházzal* való felcserélése céljából.

A protestánsok által elkövetett kegyetlenségeket, mint a történelem szégyenfoltjait valósággal kirakatba helyezik egyes katolikus írók, akiknek pedig nem igen volna mit szemére hányni a protestánsoknak. Például Kausz József hévizgyörki plébános „Boldogító szenvedés“ című könyviben így ír:

„Amely országokban az egyes eretnkségek hatalomra jutottak, legszigorúbb, sőt halálbüntetés terhe alatt megtiltották a szentségek kiszolgáltatását, az egyházi eljárással való érintkezést. Ezeknek a büntető könyveit iszonyat nélkül senki sem olvashatja. Aki hitét meg nem tagadta, akasztófüával, vagy bélmetszéssel (!) büntették.“

Miért írhatnak ilyesmit a protestánsokról? Mert államegyházba való tömörülésük szinte táncán szállítja ne-

*) Jegyzet. Az ember gyengeségére vall az a körülmény, hogy bár Kálvin többször szigorúan tiltakozott az államnak az egyház ügyeibe való beavatkozása ellen, ő az államhatalmat igénybe vette az egyház céljai érdekében.

kik a hatalommal való visszaélés lehetőségeit! Mondjuk ki nyíltan: *az államegyház a protestantizmus zsákutcája, amelyből a protestantizmus csak úgy juthat ki, ha visszafordul és ráhelyezkedik az egyedül helyes és szilárd krisztusi alapra.*

**Az államegyház-eszme
a magyar történelem sodrában.**

A III. fejezetben (27. old.) Mária Teréziáról úgy emlékeztem meg, mint a „legkiválóbb Habsburg-uralkodóról”. Történelmi ismereteim birtokában ezt a jelzőt nem kívánom Mária Teréziától visszavonni most sem, amikor fel kell jegyeznem vele kapcsolatban, hogy nagyszerű uralkodói kvalitásai mellett, az ő idejében nyilvánult meg — a reformáció kezdete óta — az *egységes katolikus államra való törekvés*. Szerinte az országban zászlók hirdették a jelszót: *a Regnum Marianum* (Mária országa) jelszavát.

Azonban minden akciónak meg szokott lenni a reakciója. Mária Terézia a katolikusoknak tett szolgálat fejében megkövetelte a maga számára a *placetum regium*-ot (fejedelmi tetszvényjog), mely a XIV. század óta számos országban az egyházi törvényeknek kihirdetését megelőző állami jóváhagyást jelentette. A pápák ezt a jogot vonakodtak elismerni, de az európai fejedelmek közül többen — az állam és az egyház „házassági” viszonyára való tekintettel — megkövetelték maguknak. Ugyanezt cselekedte II. József is, aki 1781-ben a *placetum regium*mal az egyházat *az állam alá* rendelte.

Az egyeduralomra törekvő egyháznak tehát súlyosan kell adóznia az állammal szemben!

*

Az 1848/49-iki szabadságharc előtti időben a rendek tábláján, a vallási viták során egy fényes tehetségű katolikus főpap tűnt ki szónoklataival: *Vurda* Károly kanonok, a győri káptalan követe. Ez az evangéliumi etikától mélyen áthatott, liberális gondolkozású főpap *már 1843-ban kifogásolta, hogy az egyházi és a világi hatalom nincsen egymástól tökéletesen elkülönítve*. A mai magyar hívő generációnak meg kell tanulnia ennek a kiváló férfúnak a nevét, aki állásának és felelősségének tudatában, a rendi korszakban *teljes vallásszabadságot* hirdetett s paptársainak ellenzése, de a követek többségének tetszése mellett — többek között — így nyilatkozott:

„Óvakodni kell vattás dolgában a kényszerítő törvényektől, mert a meggyőződés az embernek leg-

Minden egyház közös missziója : a lélekmentés.

drágább kincse, s a törvények nem csak külső engedelmességet, hanem belső tiszteletet is igényelnek.

Az ember két világ polgára: a szellemi és az anyagi; azok mindegyike más elven alapszik. Az egyik külső, a másik belső szabadságot igényel; ahol pedig a belső szabadságot kényszer fojtja el, ott a külső nem áll-

hat fenn. Mondjuk ki tehát, u. m., hogy a maga körében minden vallás szabadon mozoghat, s nem csak egyesekre, de az egyházi községre nézve is; mondjuk ki: hogy alkotmányos szabad országban a vallásnak, a véleménynek is szabadnak kell lenniök.” (Horváth Mihály: „Huszonöt év Magyarország történelméből.“ II, 399—400.)

Vurda kanonok nem riadt meg az ellene óvást emelő elfogult egyházi férfiaktól; a rendek gyűlésén többször kifejtette a *szabad egyházak-ról* vallott álláspontját s kitűnő magyar megyei követek szálltak sikra Vurda mellett, aki az előítéletekkel, a felekezeti szűkkeblőség s az osztálygyűlölettel nyíltan szembe mert fordulni.

Vurda Károlyt igazolta a történelem!

*

Kossuth Lajos a lelkiismereti szabadságot isteni jognak tartotta, amint e véleményét Drágos János képviselőhöz intézett kormányzói levelében olvashatjuk. (Debrecen, 1849. április 26.) Hozzá hasonlóan gondolkodott az első felelős magyar minisztérium minden tagja, kik a nevezetes 1848. évi XX. törvénycikk megalkotásakor az állam és az egyház teljes szétválasztására gondoltak s csak kompromisszumos alapon alkották meg a törvényt úgy, hogy az az egyházaknak az államtól való függetlenítése helyett az államban az egyházak egyenlőségét és viszonyosságát biztosítja. Rávilágít e tényre Kossuthnak az 1871. évi január hó 12-én Turinban kelt levele, amelyből ideiktatok egy részletet:

„Az egyenlőség és a viszonyosság elvének valószínűsítésére csak egyetlen egy alternatíva képzelhető. Vagy az, hogy az állam semmi egyháznak sem ad semmit. Vagy az, hogy minden vallásfelekezet egyházi és iskolai szükségleteit az állam fedezi. Az alternatíva első része a helyes, nem a második. Ezentúl ne avatkozzék az állam a vallás dolgaiba; de azt se engedje, hogy akármely egyházzá szervezett vallás az állami vagy polgári dolgokba avatkozzék. Legyen elve az, hogy a vallásfelekezetek ... , ha sértik a törvényt, a törvény megtorolja a sértést. De, amíg a törvényt nem sértik: az ő dolguk, hogy mit csinálnak. Fedezzék közös érdekű szükségüket, fizessék papjaikat, tartsák föl iskoláikat, templomaikat, amint nekik tetszik, az államnak velök semmi köze. Nem ad nekik semmit. Ez az igazság.

De meg voltunk győződve, hogy ha e módot hozzuk indítványba, oly kéréssel harcot idéztünk volna föl, s oly hatalmas segédeket kergettünk volna hazánk szabadsága bécsi ellenségei karjai közé, hogy az egész átalakulási nagy munka veszélyeztetve lehetett volna.

Nem maradt tehát más választásunk, mint vagy érintetlenül hagyni a vallás dolgát... és midőn szabadságot hirdetünk a nép millióinak, a szabadságnak ép azon ágát hagyni biztosítatlanul, melynek hiánya legérzékenyebben sújtja az ember kebelét, vagy pedig az alternatíva másik részéhez folyamodva, az egyenlőségnek azon módját választani, hogy az állam fedezze a vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségleteit. Rossz expediens; de mi azt választottuk, kénytelenségből. Csak így, csak ily vigyázattal s ily nehezen sziveit áldozatokkal törölhetjük ki közjogunk táblájáról „az uralkodó vallás” szörnnyetegét s írhattuk be helyébe az egyenlőség és viszonsóság elvét”

*

Nemkevésbé fontos és érdekes dokumentum az államegyház népszerűtlenségének és csődjének igazolására, *annak a negyvennégy pesti polgárnak* a nyilatkozata, akik 1848-ban a „Der Katholische Christ” hasábjain, szemmel láthatóan a katolikus egyház védelmében, de szabadelvű szellemben a következőket mondják:

„A hit és a vallás lelkiismeretbe vágó dolgok és csak a zsarnokság engedhet meg magának beavatkozást a lelkiismeret birodalmába.”

„Követeljük, hogy az állam és egyház szétváljanak. És mivel szabad hazánk protestáns polgárai superintendenseiket és egyéb lelki előljáróikat magok választják; ehhez hasonló jogokat követelünk magunknak is, arra törekedvén, hogy püspököket és egyházi előljárókat hitünk rendszeréhez képest szabad önálló választás útján kapjunk.”

*

Az 1849-iki világi fegyverletétel után, a Bach-korszak kezdetén azonnal megnyilvánult a vallásszabadsággal összefüggő 1848-iki intézkedések visszahatása. A római egyház szolgálatára készen álló osztrák hatalom első sorban is olyan miniszteri rendeleteket diktált, melyek a protestáns egyházak alkotmányát megnyirbálták és az egyházakat szinte a cezaropapizmus karjaiba dobták.

A magyarhoni evangélikus egyház valóságos hősi küzdelmet vívott ez alkotmány sértő diktatúrával szemben; a megalkuvók kis csoportja mellett a vezetőférfiak többsége szilárdan állottá a harcot, mely a Bach-korszak után is sokáig tartott s mely megakadályozta annak a tervnek végrehajtását, hogy az egyház élére cs. és kir. egyházi tanács (synodus) kerüljön.

*

1894. októberében, a szabad vallásgyakorlatról szóló

törvényjavaslat parlamenti tárgyalásokor Ugron Gábor, a székelyek „Rabonbán“-ja, a kiváló magyar államférfiú a következőképpen tett vallást az államegyház gondolatának tarthatatlanságáról és a „szabad államban szabad egyházak” igazságáról:

„A teljes vallás- és lelkiismereti szabadság a vallásokat és egyházakat az államtól teljesen elválasztja és én, ki hive vagyok a szabad államnak, egy független Magyarországnak, hive vagyok a szabad egyháznak is, de Önök, akik visszautasítják a szabad államnak elvét és elméletét, e javaslatban visszautasítják a szabad egyház gondolatát. Midőn a polgári házasságról van szó, akkor fennhangon hirdetik, hogy az egyházi és állami funkcióknak egymástól teljesen el kell választva lenni; a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatban pedig nemcsak az állam beavatkozását, hanem egyúttal a közigazgatási és kormányzati beavatkozások egész sorozatát állapítják meg. Vájjon az 1848. XX:t.-c. 2. §-ában igen helyesen lefektetett elvek, melyek a vallások és egyházak közti jogegyenlőséget és viszonyosságot mondják ki, fenn vannak-e tartva? Fenntartható-e a vallásszabadság elve mellett a bevett vallásfelekezeteknek egész jogrendszere? Hiszen mit tesz ez? Azt teszi, hogy vannak vallási igazságok és ezeknek van szervezett organizációja, melyeknek az állam külön támogatást ad, mit más vallásfelekezeteknek nem ad, holott a teljes vallásszabadság szerint minden vallással szemben egyenlő bánásmód szerint kell eljárnia az államnak.“

Hasonlóan nyilatkozott ugyancsak a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslat tárgyalása során *Kőrössi Sándor* országgyűlési képviselő, aki mérsékelt felszólásaival egyáltalában nem számított a népszerűséget kereső szónokok közé:

„A művelt népek jelesei, a nagy gondolkozó fők ma azon vitakoznak, hogy az államot az egyháztól el kell választani, mert a teljes vallásszabadság csak az esetben alkotható meg. A sok gondolkozó fő közül elegendő, ha itt a nagyhírű francia tudós, Laboulaye egy művét idézem, a „Le parti liberal“ című művét, melynek 45. lapján ezeket mondja: „Az evangélium a szeretet és béke törvénye; mindamellett attól a naptól kezdve, hogy Konstantin az egyházat az állammal egyesítette, az evangélium az, amelynek nevében annyi lelkiismeretet elnyomtak és annyi millió embert megöltek, száműztek és üldöztek. A vallás nevében több vért ontottak, mint a politika nevében. Ha az egyház és az állam nem keverték volna össze érdekeiket és szenvedélyeiket, ha a fejedelem nem kölcsönözte volna hóhérait a papnak, látott volna-e a kereszténység olyan bűnöket, melyek megbecstelenítették és meggyöngyítették a vallást? Vájjon megpecsételték-e ezek az állam és az egyház egyesülését? Nem. A régi házasság nem egyéb, mint örökös civakodás. Az egyház gondnokság alá helyezte a fejedelmeket, a fejedelmek leigázták az egyházat. A pápák letették a császárokat; a királyok elkergették, börtönbe vetették a püspököket. Háromszáz

év óta nem telt el Franciaországban húsz év, Hogy a papság harcban nem állott volna az állammal.“

Íme így írnak jeles tudósok, így gondolkoznak az állam és egyház viszonyáról és arra a konzekvenciára jönnek, hogy ezt a két intézményt egymástól teljesen el kell választani, mert mindnyájan azt tartjuk, hogy a teljes vallásszabadság csak ott létesíthető, ahol az állam az egyháztól el van különítve. De úgy van-e ez nálunk? Nincs. Különösen a róm. katolikus egyház, máig még szoros viszonyban van az állammal; intézményeink,

† MacNeil János dr., a Baptista Világszövetség volt elnöke-

társadalmi szokásaink, tradícióink, egészen különböznek az amerikaiaktól; a teljes vallásszabadság a mai napig még csak Amerikában valósított meg.” (Országgyűlési Napló, 1861-1900.)

*

Hogy milyen kelepce az egyház számára az állammal kötött frigy, azt napjainkban is bizonyítják azok a visszas állapotok, amikor — történetesen — protestáns miniszterek véleményétől, illetve ajánlásától függ katolikus püspökök kinevezése, vagy amikor protestáns egy-

házkertületi főjegyző-választáskor a közigazgatási hatóságok politikai szempontokat mérlegelve „működnek közre“ az illetékeseknél. (V. ö.: K. F. dr. debreceni egyet, tanár „Veszedelmes úton“ c. körlevele.)

Idők jele: az államegyház vajúdása.

Két protestáns államegyház válságos helyzetére mutatok rá itt röviden.

Az egyik: az *anglikán egyház*. (Church of England.)

Erzsébet, a sötét emlékű VIII. Henrik egyik leánya, mivel a pápa törvénytelen gyermeknek nyilvánította s ezáltal trónöröklési igényét is kétségbe vonta, engesztelhetetlen haraggal lépett fel a katolikusok ellen. Az anglikán egyház fejévé tette magát és tüzzel-vassal kiépítette az anglikán vallás hegemoniáját. Később II. Károly az anglikán vezetést a közhivatalokban is szigorúan érvényesítette s azóta az anglikán államegyház uralta az állami és az egyházi életet.

Az egyház ingerenciája ma is fennáll az állammal szemben, de nem csorbíthatatlanul, mert rá kellett ébrednie az egyháznak arra, hogy *az állam az anyagi és erkölcsi segítséget nem ingyen adja*. Kiderült ez az 1929-30-ban szerkesztett új imakönyv felülvizsgálatánál, amikor az imakönyv tartalmát a parlament nem hagyta jóvá. Az anglikán egyházban tudvalévően két irányzat él: a konzervatív protestáns és a rekatholizáló (traktarianus) irányzat. Mivel pedig az imakönyv a katolikus-pártnak kedvez: a parlament nem adta meg a használati engedélyt. Az anglikán egyház erre bizottságot küldött ki a függetlenségi határozatok meghozatalára, melyek így hangzanak:

- a) *Az egyház teljesen független lelki dolgokban.*
- b) *Ha az egyház lelki dolgokban valamit elhatároz, ezt a parlament nem erőltetheti meg.*
- c) *A püspökök és a papok kinevezése az egyház belső dolga. Ebből is ki kell zárni az állam befolyását.*

A törekvés szép, de az eredmény kétséges. Félmegoldás nem fog sikerülni. Vagy szakít az egyház az állammal s államegyházból lesz szabad egyház a többi-

hez hasonlóan, — vagy elfogadja tovább is az állam pénzt s marad minden a régiben. Vagy, vagy . . .

A lavina mindenesetre megindult!...

*

A másik államegyház, mely belső és külső nagy válságát éli: *a német evangélikus egyház.* (Landeskirchen.)

Legújabb problémája ennek az egyháznak: a III. Birodalom vallási politikája, a nemzeti szocialista álláspont: *egy állam, egy vezér, egy vallás.* Az államegyház korlátai tehát még jobban összeszűkültek, az állam és egyház elválasztó körvonalai még jobban elmosódtak. Az egyház tanítását pedig államilag irányítva átlengi a vér és faj pogányos mithosza . . . A birodalmi egyház komoly lelkivezetői — hír szerint — menekülnének ebből az „államosított” egyházból. Egyelőre káosz van, nem lehet tisztán látni. Innét messziről a tisztánlátás még nehezebb. De azt érzi az evangélium minden híve, hogy *a túlzott állami beavatkozás megöli az egyházi életnek.* Nemrég, miután Kerrl vallásügyi miniszter Hitlert egy új kinyilatkoztatás hirdetőjeként aposztrofálta, Dibelius Ottó főszuperintendens a Német Evangélikus Egyház nevében tiltakozott a miniszter kijelentései ellen, vallást téve az Úr Jézus Krisztusról a paganizmussal szemben, — az állam és az egyház viszonyáról ezeket írva:

„Ha Ön azt mondja, miniszter úr, hogy az evangélikus egyház ne legyen állam az államban, azt feleljük: helyes. Az egyház legyen egyház, az állam legyen állam. Ön azonban azt hirdeti, hogy az egyház a kinyilatkoztatás terén utasításokat fogadjon el az államtól. Ez a gyökere a német állam és az evangélikus egyház harcának. E harcnak pedig nem lesz vége mindaddig, amíg az állam nem ébred tudatára, hogy hol van tevékenységének határa.“

Barth Károly dr., a világhírű német teológus, aki 1936. őszén Magyarországon járt, — akit a német kormány 1934-ben a bonni egyetem tanszékétől felfüggesztett, — e szavakkal jellemezte a német egyház harcát:

„Ennek az egyházi harcnak az a különleges tanulsága van, hogy bebizonyította: a totális államnak is vannak határai. Egy másik tanulsága, hogy: míg a liberálizmus idején az egyház óvta a tekintélyelvét, manapság, mikor az állam képviseli a tekin-

télyt, a szabadság gondolatá az egyházban talált otthonra.”

Tempora mutantur . . . Változnak az idők!

Baptista ideál: szabad államban
szabad egyházak.

Wlassits Gyula mondotta 1894. október 17-én a magyar képviselőházban a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslat tárgyalásakor:

„Sohasem volt és nem is lesz igaz, hogy a teljes vallásszabadság törvénybe iktatása bárhol vallástalanságra vezetett volna. Ezt igazolja Európának csaknem minden állama, melyeknek, ha az ellentábor jöslatai igazak volnának, már el kellett volna tűnniök a föld színéről. A m e r i k a már szétmállott volna! Nemcsak szónoki fordulatképpen, hanem teljes meggyőződésemből mondtam akkor, amidőn a javaslatot elfogadásra ajánlottam, hogy én ezt az igazi s benső vallásosság magasabb szempontjából teszem, mert az igazi, benső vallásosság virágzó korszaka következhetik be a mi hazánkban is akkor, midőn a vallás ügyeibe semmiféle állami kényszer be nem avatkozik, hanem a vallási érzület a szabadság tiszta levegőjében élhet és izmosodhatik.”

Wlassits szembeszállt azokkal a klerikális körökkel, melyek a törvényjavaslatban lefektetett szabadság-elveket *soknak és veszedelmesnek* tartották. A törvényjavaslatból csak 1895-ben lett törvény (43. t.-c), amiről az előző fejezetekben már megállapítottam, – sőt, felekezetiünkhöz nem tartozó kiváló magyar politikusok és egyházi férfiak hasonló véleményeivel megállapításaimat alátámasztottam, – hogy ez a vallásszabadsági törvény nem a legtökéletesebb alkotás, de kétségkívül nagy haladást jelent a teljes vallásszabadság felé ...

Nemcsak *Wlassits* Gyula, — a későbbi kultuszminiszter, a közigazgatási bíróság és a felsőház elnöke, — hanem a törvényjavaslat többi hívei is mindig Amerikára utaltak, amikor a tökéletes vallásszabadság illusztrációjaként mintaállamra akartak hivatkozni. Mi baptisták is ott találjuk meg ideálunkat, a pilgrimek „sweet Land of Liberty“-jében, — a zarándok-atyák édes szabadság-földjén, — ahol egy baptista hitszónok: *Williams* Roger,

Providence város és Rhode Island állam alapítója rakta le a XVII. században a később egész Amerikában, sőt az egész világon diadalmasan előretörő „szabad államban szabad egyház” eszmének ragyogó alapköveit.

Ma a baptista egyház a legnagyobb szabad-egyház a világon. Az önálló, szabad baptista gyülekezetek testvéri szervezete: a Baptista Világszövetség tehát joggal és méltán lengeti meg öt világrészben a „szabad államban szabad egyház” eszméjének lobogóját. Két hatalmas pillér tartja ezt a kettős eszmét; az egyik pillér a *népek önrendelkezési joga*, melyen a szabad állam nyugszik, a másik az *egyének önrendelkezési joga*, melyen a szabad egyház nyugszik. Mi hisszük, hogy ebben az eszmében Isten az emberiségnek a békességet és a boldogságot kínálja!

Williams Roger, mint államalapító, a nép jóváhagyásával így szövegezte meg az alkotmány első szakaszát:

„Mindenki tartozik magát az államhatalomnak mindenféle polgári ügyben alávetni, a hitre nézve azonban mindenki azt hisz, amit akar. Mindenki szabadon hirdetheti a véleményét és úgy imádkozhatja Istent, ahogy jönnek látja. A hatóságoknak semmi joguk sincs a lelkiismereti szabadságba beleszólni.”

Jegyzet. Williams vallásfilozófiai alapon a következőképpen fejt ki az állam és az egyház *mellérendelt* szerepét, helyesebben az állam és az egyház *elkülönülésének* szükségét: Két társadalom áll egymással szemben a világon, melyek egymástól mind eredetükre, mind céljaikra, mind az ezek elérésére való eszközökre, mind pedig tagjaikra nézve lényegesen különböznek. Az *állam* alapja a születés; tagjai mindazok, kik határain belül születtek; az *egyház* csak azokat számíthatja valódi tagjai közé, kik lelkileg újjászülettek. Az *állam* célja a rend és az igazság uralma, az *egyház* azonban a lelkek érdekében áll fenn, célja nem földi, hanem mennyei. Az *állam* eszközei testiek, melyek néha kényszerítésből is állanak, az *egyház* ellenben csak az igazság szellemi fegyvereivel él; a kényszerítés azt lényegében rontja meg. E két, egymástól teljesen különböző társadalom egybekeverése olyannyira természetellenes, hogy a vallás ügyeibe beavatkozó állam éppen ezzel a beavatkozással gátolja meg a népet abban, hogy valódi keresztényekké legyenek.

Az egyháznak az államtól való függetlensége abban az örök tételben leli legegyszerűbb magyarázatát, hogy az *„egyház egyedüli, szuverén Feje: az Úr Jézus Krisztus*, az Ő helyét senki el nem foglalhatja, vagy Őt senki nem helyettesítheti. Az élő egyházat (helyesebben gyülekezetet) az élő Krisztus közvetlenül kormányozza, azt *másvalaki*

nem kormányozhatja S az egyház Vezetői (lelkipásztorai és vénei) csak mint Krisztus szolgálói s az egyház hivatalnokai állanak az egyház élén, akik a *primus inter pares = első az egyenlők között* elvnel fogva az egyházban külön kasztot nem képezhetnek. Az államegyház azonban magában hordozza azt a veszélyt, hogy az *állam feje* az egyházban is elsőséget kíván; beavatkozásával csorbítja a Krisztus tekintélyét s ezáltal megrontja az egyház lényegét. Még a világháború előtt a kezembe került s máig is birtokomban van egy érdekes hitvallás a szabadegyház mellett, melynek az a quint-essenciája, hogy *a Krisztus egyháza: Isten birtoka*. A rövid záradékkal ellátott hitvallást Bécsben, 1900. március 15-én a szabad református egyház, a baptisták és a methodisták hitszónokainak szövetségi gyűlése adta ki és így hangzik:

A KRISZTUS EGYHÁZA AZ ISTEN BIRTOKA.

1. Egyetlen feje az Úr Jézus.

1. Az Ő akarata benne a legfőbb tekintély, mely méltóságot senkivel meg nem oszthatja.

2. Az ő elismerése elegendő.

2. Mert Tőle függ, ezért nem lehet függő a hatalmasok és a kormányok akaratától és véleményétől.

3. Ez semmiféle törvénytől, mely Krisztus törvényével ellenkezik, nem érínthető, tehát a törvények miatt másként nem taníthat, sem nem élhet a különböző országokban.

4. Nem kötheti magát egybe valami oly intézménnyel, mely a bünt elismeri és azzal működik.

3. Itt csak útban van, ezért nem otthonosíthatja magát.

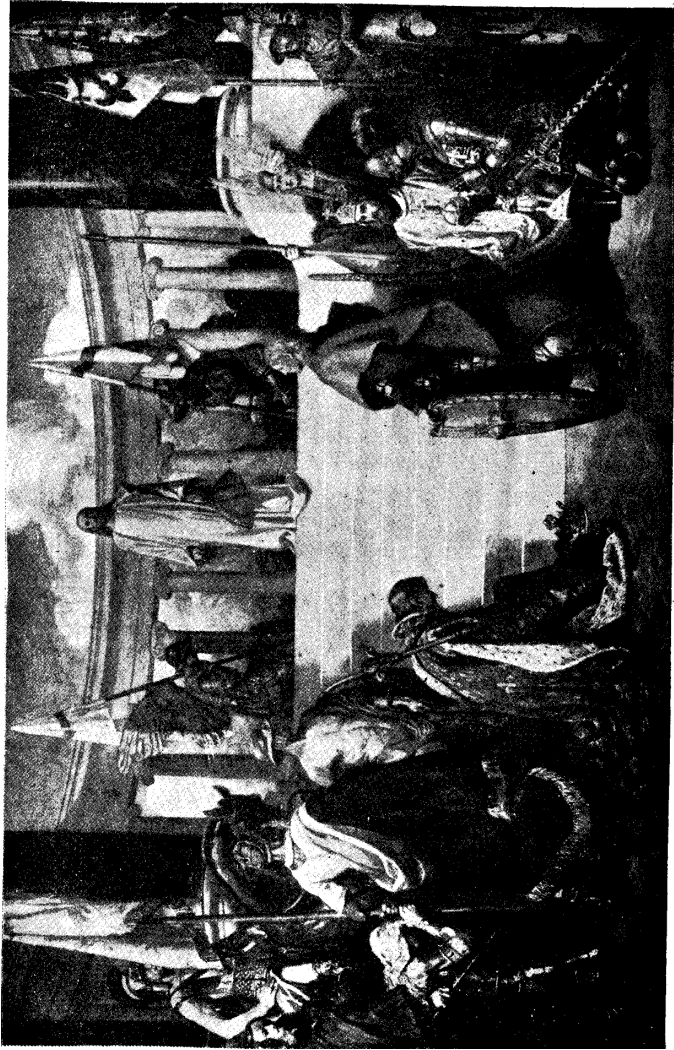
5. Az egyháznak mennyei céljai vannak, az államnak földi céljai, e kettő különböző.

6. Az állam valami változandó; az egyház nem kapcsolhatja sorsát ahhoz, ami változandó, mert ő a változatlan Istené.

10. Nem igazságos az egyház részéről az államtól azt kívánni, ami úgylis minden polgáré.

Legyünk hűek Istenben e megvetett, a világtól el nem ismert helyzetben. Mi szabad államot és szabad egyházat akarunk. Akarjuk a kettő szétválását. Valami illetlent akarunk-e ezáltal? Nem. Mi meg akarjuk adni az államnak, ami az államé, Istennek azt, ami az övé; az Üdvözítő szavai szerint: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, az Istennek, ami az Istené”.

A Krisztus szuverén uralmának megőrzésével, vagy elvetésével áll, vagy bukik az egyház. A fentemlített szabadegyházba hitszónokok bécsi kiáltványa is ezt az igazságot hangsúlyozza s a történelmi példák hosszú sora bizonyítja, hogy a világi szellemnek az egyházba való bevonulása megfosztja az egyházat igazi jellegétől s éltető elemétől: a *missziótól*.

„Legnagyobb a hősök között.”

Híres angol festmény.

A megcsontosodott s elvilágiasodott skót állam-egyházban 1843. május 18-án beállott nagy szakadás alkalmával, a történelmi nevezetességű edinburghi gyűlésen *Welsh dr.*, a theologia országoshírű professzora harsány hangon tiltakozott az egyházi alkotmány megsértése ellen s a király követének jelenlétében így fejezte be tiltakozását – melyhez a lelkipásztorok százai nyomban csatlakoztak —:

.....és most ezennel visszavonulunk, alázatosan és ünnepélyesen elismervén az Úr kezét mindazon dolgokban, melyek bennünket saját magunk soknemű bűnei s az egyház és nemzet bűnei miatt értek, de ugyanazon időben biztos meggyőződésben lévén, hogy mi semminemű következményért felelősök nem vagyunk, mely ezen általunk szeretett és becsült államegyháztól való kényszerű elkülönülésünk miatt beállhat, *melyben a lelkiismeretbe való beavatkozás által tiszteletlenséggel illetett Krisztus koronája s visszavetett Annak egyedüli és legfőbb tekintélye, ki egyházának Királya*". Ez a nap volt a hatalmas skót *szabadegyház* születésnapja.

Megszólatatom e tárgyban a tiszántúli református egyházkerület néhai nagyrabecsült püspökét, *Baltázár Dezső* A-t is, aki az általa szerkesztett, egyéni hitvallásában ezeket mondja az egyházzól és Jézus szuverénításáról:

„Az egyház nem üdvözít, hanem csak az evangélium általa feltárt hatalmának segítségével az üdvözítő Jézus Krisztushoz vezérel Feje Jézus, aki alapította s akitől a látható világban hatalmát nyerte. A hatalom az egész egyháznak adatott, az egyház tagjai összességének. Éppen azért földi megjelenésében népuralmi, egyedül láthatatlan fejében: Jézusban egyeduralmi. Alaptörvénye a szentírás; minden törvénye csak akkor hasznos, ha a szentírással megegyezik („Református Élet“.)

A „szabad államban szabad egyházak“ eszméje megköveteli, hogy amint egy szabad állam igényt tart a népek közösségében függetlenségére és egyenlőségére, úgy minden szabad egyház független és egyenlő legyen az egyházak között. A vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895. évi 43. törvénycikk alkotmányos úton tehát meg-

változtatandó volna olymódon, hogy a felekezeteknek bevett, elismert és türt felekezetekre való kategorizálása egyszersmindkorra megszűnjön. A vallásszabadság szellemében érvényesülnének a következő alapelvek: Minden vallásfelekezet (vallási testület) egyenlő; minden vallásfelekezet (vallási testület) az államtól független; a vallásfelekezetek (vallási testületek) autonóm egyházközsegeinek vagy gyülekezeteinek hitvallomását és szervezeti szabályzatát, továbbá a megalakulásról szóló jegyző könyvet a kormányhatósághoz nem jóváhagyás, hanem tudomásulvétel végett kell beterjeszteni; a tudomásulvételt csak az állam törvényeibe vagy közerkölcsiségbe ütköző okok akadályozhatják meg; a kormányhatóság ellenőrzése az egyházakkal szemben csupán az állambiztonságra s a közerkölcsiség védelmére terjedhet ki, egyébként a kormányhatóság az egyházak belügyeibe nem avatkozhatik.

A vallásfelekezetek egyenlősége s az egyháznak az államtól való függetlensége természetesen megszüntetné az egyházak politikai képviselétét; az országgyűlés felsőházában nem ülnének ott a felekezetek képviselői, — de ott ülnének a különböző felekezetű magyar állampolgárok egyéb címek és jogok alapján, aminthogy állampolgári jogainknak és kötelességeinknek teljesen különállóknak kell lenniök felekezeti hovatartozásunktól. Az állam polgáira az a körülmény, hogy valamely vallásfelekezethez tartoznak, sem előny, sem hátrány nem lehet.*)

A baptisták kitartanak a „szabad államban szabad egyházak“ eszméje mellett. Nincs más törekvésük, csak az, hogy a vallásszabadság szellemében végezhessek mindennapi áhítatukat, Jól mondotta *Rushbrooke dr.*, a Baptista Világszövetség főtitkára romániai látogatása alkalmával:

Amikor valamely államtól elismerést kérünk nem szubvenciót (államsegélyt) kérünk. Meggyőződésünk, hogy gyülekezeteinket és intézményeinket a nép maga kell, hogy fenntartsa szabad adakozása által. Az államtól csupán szabadságot kérünk — szabadságot az evangélium

*) Jegyzet. Mindaddig természetesen, míg a jelenlegi vallásügyi törvények érvényben vannak, ragaszkodnunk kell az azok szellemében bennünket is megillető minden olyan joghoz, melyeket mint törvényesen elismert felekezetnek, a törvények — akár direkte, akár indirekte — nekünk is biztosítanak.

imádkozhassunk. Ez a szabadság egyike a mi speciális baptista megkülönböztető alapelveinknek. („Az Űdv Űzete V. évf. 4. sz.)

*

Történjek bármi a jelenvaló világban, melynek túlfűtött atmoszférájában titkos tervek feszülnek, – Krisztus örökké Űr marad. Ha látom az érckoporsót, melyben hadvezér hűlt teteme pihen; ha látom az utca sarát, melyben virágszirmot forgat az őszi szél: Kempis biblikus szavait morzsolják ajkaim — *sic transit gloria mundi, így múlik el a világ dicsősége.* . ,

Boldog ember az, aki földi zarándokútját Krisztussal járja végig. Rövid-e, vagy hosszú ez az út, — nem fontos. Fontos az, hogy a *végtelenbe vezet* És ezt az útat szabaddá tette Krisztus a rajta járó emberrel együtt.,.

Hiszek hát Krisztusban és a szabadságban, mert bármily változásokat idézzenek elő a rohanó évek, a teremtő Isten és a teremtett világ legszebb produktuma mindenkör a *szabad ember* marad. A szabad ember, kit Krisztus megváltott a bűntől és a haláltól. A szabad ember, ki az eljövendő dicsőségben hisz. A szabad ember – szabad államban és szabad egyházban!

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldalszám

- I. A VALLÁSSZABADSÁG BIBLIAI EREDETE.
Az ember szabad akarata. — Jézus kijelentése. — Gamáliel álláspontja. — Pál apostol, a lelkiismereti szabadság előharcosa..... 5— 9
- II. NEMZETKÖZI ÉS FELEKEZETKÖZI TÖREKVÉSEK A SZABAD VALLÁSGYAKORLAT ÉRDEKÉBEN.
Történelmi visszapillantás. — Az Evangéliumi Világszövetség (Alliance) tevékenysége. — A szabadság eszménye..... 10— 18
- III. A VALLÁSSZABADSÁG MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETÉBEN.
A mohácsi vész előtt. — A török hódoltság alatt. — Az ellenreformáció kora. — A bécsi béke. — A harmincéves háború; a westfáliai béke. — Az 1791. évi XXVI. törvényciktől az 1848. évi XX. törvénycikkig. — A szabadságharctól napjainkig.... 19- 32
- IV. A BAPTISTÁK TÖRTÉNELMI SZEREPE A LELKIISMERETI ÉS VALLÁSSZABADSÁG KÖRÜL.
Az anabaptistákról. — Anabaptista hitvédők. — Küzdelmek Angliában. Milton János. Bunyan János. — Az amerikai Egyesült-Államok keletkezése. Williams Roger. — Carey Vilmos. A modern külmisszió megalapozása. — Hughes József. A Brit és Külföldi Bibliatársulat, — A rabszolgaság megszüntetése és a baptisták. — Oncken J. Gerhard. A középeurópai misszió. — Clifford János dr. — A Baptista Világszövetség tevékenysége. — Baptista vértanúk..... 32- 69
- V. A MAGYARORSZÁGI BAPTISTÁK TÖRVÉNYES ELISMERTETÉSE.
Az előzmények. — Az alaptörvény. — 1905: az elismertetés éve. — Lukács György dr. — Jogviszony az államhoz és egyéb felekezetekhez. —

- Az elismerés előnyei és hátrányai. — A magyarországi baptisták két árnyalata. A Világszövetség közbenjárása. Egyesslés.....70—95
- VI. A SZABAD VALLÁSGYAKORLAT ÉS A KÖZIGAZGATÁSI HATÓSÁGOK.
A 18 éven aluliak bemerítése. — Nem baptista vallású egyének jelenléte baptista istentiszteleten. — Istentisztelet, mint „gyűlés”. — Panasz és tiltakozás 96-110
- VII. A BAPTISTÁK KÖZJOGI SÉRELMEI.
Egyenlő bánásmódot! — Felsőházi képviselő. — Lelkipásztorok katonai szolgálata. — Temetkezési mizériák111-120
- VIII. A BAPTISTÁK VISZONYA EGYÉB VALLÁSFELEKEZETEKHEZ.
A lelkiismereti szabadság tisztelete. — A felekezetközi jóviszony zavaró mozzanatai. — Baptisták a lelki egységért. — Türelem, béke és együttműködés 121—141
- IX. A BAPTISTÁK ÉS A TÁRSADALOM.
Társadalmi előítélet. — A baptisták kulturális tevékenysége. — Baptisták a fórumon. — A baptisták és a jótékonyosság.....142-158
- X. SZABAD ÁLLAMBAN SZABAD EGYHÁZAK.
Állam és egyház. — Az „államegyház”. — Az államegyház és a reformáció. — Az államegyház-eszme a magyar történelem sodrában. — Idők jele: az államegyház vajúdása. — Baptista ideál: szabad államban szabad egyházak.....159—178

Nyolcvanöt képpel, illetve ábrával.

A fedőlapon Thorivaldsen szoborműve: János evangélista.